

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

Magisterská práce

**Kult sv. Petra z Alkantary
v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v 17.–19. století**

Kateřina Nečacká

vedoucí práce: doc. Mgr. Martin Elbel, M.A., Ph.D.

Olomouc 2021

Na tomto místě chci poděkovat doc. Mgr. Martinu Elbelovi, M.A., Ph.D., který mě seznámil s existencí sv. Petra z Alkantary a byl mi svými radami a postřehy velmi nápomocen při vzniku této práce. Mé další díky patří Ondřeji Malíškovi za průběžné čtení různých verzí následujícího textu. Závěrem bych ráda vyjádřila vděčnost všem kněžím i laikům za laskavost, se kterou mě informovali o existenci památek spojených se sv. Petrem z Alkantary či mi během mého bádání vyjadřovali podporu. Z nich chci jmenovat především (v abecedním pořádku) ThLic. Mgr. Radovana Hradila, ICLic. Mgr. Miroslava Jáně, Mgr. Petra Alkantaru Petřivalského a prof. PhDr. Pavla Štěpánka, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou práci vypracovala samostatně a na základě pramenů a literatury uvedených v závěrečné části.

Kateřina Nečacká

6. května 2021 v Olomouci

OBSAH

ÚVOD	6
1 UVEDENÍ KULTU	10
1.1 KANONIZAČNÍ OSLAVY	10
1.2 PROBLEMATIKA KANONIZACE V DOBÁCH PROTESTANTSKÉ A KATOLICKÉ REFORMACE	13
1.3 KANONIZAČNÍ PROCES SV. PETRA Z ALKANTARY	15
1.4 FRANTIŠKÁNI V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	17
1.4.1 Období před Bílou horou	17
1.4.2 Období po Bílé hoře.....	21
2 KNIHY SEZNAMUJÍCÍ S NOVÝM SVĚTCEM A UPEVNŮJÍCÍ JEHO KULT	25
2.1 SEZNAMOVÁNÍ SE SV. PETREM Z ALKANTARY	25
2.2 ROZKVĚT KULTU	26
2.2.1 Návod na soukromou pobožnost k Petrovi	31
3 ŽIVOTOPIS SV. PETRA Z ALKANTARY.....	35
3.1 DĚTSTVÍ A MLÁDÍ.....	35
3.2 ŘEHOLNÍ ŽIVOT	36
3.3 KAZATEL LIDOVÝCH MISÍ A MYSTIK	40
3.4 ZPOVĚDNÍK SV. TEREZIE Z AVILY	41
3.5 SMRT A PŘENESENÍ OSTATKŮ	44
4 HAGIOGRAFICKÉ MOTIVY V LEGENDĚ SV. PETRA Z ALKANTARY	46
4.1 ŽIVOT SV. PETRA Z ALKANTARY	48
4.1.1 Zbožný chlapec ze šlechtické rodiny	48
4.1.2 Odmítnutí světského způsobu života a útěk do kláštera	49
4.1.3 Řeholní život plný askeze	50
4.1.4 Reformátor řádu	54
4.1.5 Mystik	56
4.1.6 Vzor ctnostného člověka a „světec na zemi“	56
4.1.7 Tzv. dobrá smrt	58
4.1.8 Posmrtná zjevení.....	59
4.2 SV. PETR Z ALKANTARY JAKO PATRON	60
5 KNIHA TRATADO – AUTORSKÝ SPIS O MODLITBĚ.....	63
5.1 OBSAH	64
5.1.1 Rozbor části pojednávající o modlitbě.....	64

5.2	ROZŠÍŘENÍ KNIHY.....	72
5.3	SPORY O AUTORSTVÍ	75
6	HMOTNÉ PAMÁTKY SPOJENÉ S KULTEM.....	77
6.1	IKONOGRRAFIE SV. PETRA Z ALKANTARY	77
6.2	KONKRÉTNÍ PAMÁTKY	78
6.2.1	Kostel	78
6.2.2	Samostatně stojící kaple.....	80
6.2.3	Kaple v interiéru kostela, oltáře a obrazy.....	80
6.2.4	Sochy.....	87
6.2.4.1	V exteriéru	87
6.2.4.2	V interiéru.....	93
6.2.5	Nástěnné malby.....	95
6.2.6	Malby na skříních.....	96
6.2.7	Relikviáře.....	98
6.2.8	Nápis na zvonu.....	99
7	POKRAČOVÁNÍ KULTU V HAGIOGRAFICKÉ LITERATUŘE 19. STOLETÍ.....	100
7.1	DOBOVÝ KONTEXT	100
7.2	PÍSEMNÉ PAMÁTKY	103
7.2.1	Hugo Jan Karlík: Životy, skutky a utrpení Svatých a Světic Božích.....	103
7.2.2	Jan Evangelista Bílý: Legenda, čili, Čtení o milých Svatých Božích (1865).....	105
7.2.3	Martin z Kochemu: Rozjímání o čtyřech posledních věcích člověka (1867).....	106
7.2.4	Tomáš Vlastimil Novák: Obrazy z dějepisu církve Páně (1877).....	107
7.2.5	Bedřich Geissler: Perly posvátného řečnictví z pozůstalých kázání Bedřicha Geisslera (1890).....	108
7.2.6	Method Beneš Kulda: Církevní rok (1881) a Legendy: životy svatých a světic božích (1894).....	108
7.2.7	Jan Híkl: Knihovna Sarkandrinská: sbírka nedělních, svátečních a příležitostných řečí (1892)	112
7.2.8	František Ekert: Církev vítězná: životy Svatých a Světic Božích 1899.....	113
	ZÁVĚR.....	115
	SEZNAM PRAMENŮ, LITERATURY, INTERNETOVÝCH ZDROJŮ A RESPONDENTŮ.....	117

PRAMENY	117
LITERATURA	119
DIPLOMOVÉ PRÁCE	125
INTERNETOVÉ ZDROJE	127
RESPONDENTI	132
PŘÍLOHA.....	134

ÚVOD

Latinské slovo *cultus* v překladu znamená „ozdobený“, „uctíváný“, „vypěstěný“, „vzdělaný“.¹ Kulturní a sociální antropologové kult definují jako ritualizovanou vazbu „na posvátný objekt, která spočívá v ustáleném komplexu symbolů a verbálního i neverbálního chování doprovázeného většinou postoji uctívání, zbožňování, pokory a bázně.“² Cílem této práce tedy je zmapovat kult sv. Petra z Alkantary v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, a to v období od 17. do 19. století. Doba vzniku této práce totiž nepřála mému původnímu plánu, abych se věnovala teritoriu celých tehdejších českých zemí.

Kvůli délce a častému opakování jména zvoleného světce v následujícím textu ve většině případů přistupuji k jeho jednoduchému označení Petr. Na důsledném označení sv. Petr z Alkantary dbám především v případech, kdy popisuji hmotné památky (zde mi pouhé uvedení jména Petr připadá matoucí). Následující práce tedy provede čtenáře od seznámení zdejšího prostředí s novým světcem přes dobu největšího rozmachu kultu až po jeho postupný úpadek a zapomnění.

Dodnes chybí odborná monografie nebo studie v českém jazyce, která by se komplexně zabývala Petrovým životem. Existuje pouze několik málo nepříliš rozsáhlých prací, které rozšiřují oblast poznání Petrova kultu v českých zemích. Z knih se jedná o občasné zmínky roztroušené v dílech historika Zdeňka Kalisty, ve kterých poukazoval na vzájemné vztahy mezi českými zeměmi a Španělskem (jmenovitě v knihách *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova: po stopách španělské mystiky v českém*

¹ MALINA, Jaroslav: *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno 2009, s. 2061.

² HRDÝ, Ladislav – SOUKUP, Václav – VODÁKOVÁ, Alena (ed.): *Sociální a kulturní antropologie*. Praha 1993, s. 134.

baroku³ a *Tvář baroka: poznámky, které zabloudily na okraj života, skicář problémů a odpovědi*⁴). Stručný životopis tohoto světce obsahuje také studie Daniela Soukupa s názvem *Co medle jiného od chudého františkána k očekávání? Postila Trojí chléb nebeský františkána Damascena Marka*⁵, ve které je Petr popisován jako jeden z inspiračních zdrojů slavného kazatele Marka. Poslední prací je studie Zbyňka Černého „*Knižka zlatá sv. Petra z Alkantary*“: příspěvek k františkánské knižní kultuře 17. a 18. století.⁶ Autor v této stati sledoval, jak se na našem území šířily knihy psané přímo Petrem, nebo o něm pojednávající. Tato studie mi posloužila jako nepostradatelný základ, na kterém jsem stavěla kapitoly věnující se tiskům pojednávajícím o Petrovi i o šíření Petrem sepsané knihy *Tratado*⁷. Byla pro mě velmi důležitá především v kontextu protipandemických opatření, kdy jsem se k některým pramenům vůbec nedostala.

Toto omezení se projevilo i v první kapitole, která přibližuje uvedení Petra jakožto nového světce do českých zemí pomocí kanonizačních oslav. Tato část původně měla být vystavěna především na dobových zápisech líčících průběh kanonizace. Dostala jsem se však pouze ke kronice informující o průběhu události v olomouckém

³ KALISTA, Zdeněk: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova: po stopách španělské mystiky v českém baroku*. Kostelní Vydří 1992.

⁴ KALISTA, Zdeněk: *Tvář baroka: poznámky, které zabloudily na okraj života, skicář problémů a odpovědi*. Praha 2014.

⁵ SOUKUP, Daniel: „Co medle jiného od chudého františkána k očekávání? Postila Trojí chléb nebeský františkána Damascena Marka“. In: HLAVÁČEK, Petr a kol.: *Františkánský kontext teologického a filosofického myšlení. (Europeana Pragensia IV – Historia Franciscana IV)*. Praha 2012, s. 146–178.

⁶ ČERNÝ, Zbyněk: „Knižka zlatá sv. Petra z Alkantary“: příspěvek k františkánské knižní kultuře 17. a 18. století. In: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna. = Pour une étude des bibliothèques aristocratiques, bourgeoises et conventuelles*. České Budějovice 2003, s. 477–488.

⁷ DE ALCANTARA, Petro: *Tratado de la oración y meditación*. [?] 1654.

františkánském konventu, takže bylo nutné uchopit dané téma jinak. Věnovala jsem tedy více pozornosti vysvětlení dobového kontextu a zahrnula jsem do této kapitoly i problematiku svatořečení v dobách protestantské a katolické reformace.

V navazující kapitole představuji čtenáři písemné prameny, které světce uváděly do nového prostředí a přibližovaly jeho život a zázraky s ním spojené. Na ně navazuje můj pokus o předeštění Petrova života ve dvou rovinách. Nejprve jsem se snažila ukázat ho tak, jak se zřejmě odehrál, bez hagiografického nánosu, a poté jsem se soustředila na obraz toho, jak měl být Petrův život vnímán věřícími, k čemuž mi posloužily různé hagiografické spisy. Pro lepší pochopení Petra jakožto historické osobnosti i jako významného křesťanského mystika jsem dále zařadila i kapitolu věnující se rozboru alespoň první části knihy *Tratado*, která slouží jako vhled do uvažování a mystiky reálného Petra. Díky již zmiňované studii Zbyňka Černého jsem tuto část mohla doplnit i o výsledky jeho výzkumu, kterak se Petrova kniha šířila mezi čtenářstvem. V těchto kapitolách jsem těžila ze skutečnosti, že archivní prameny se sice staly nedosažitelnými, ale mnoho starých tisků bylo možno dohledat na internetu.

Protože je s kultem svatých v katolickém prostředí nerozlučně spjata i jejich zobrazování, šestá kapitola této práce se zabývá hmotnými památkami spojenými s Petrem. Jedná se o díla, která se na našem území dochovala, nebo o kterých máme alespoň nějaké písemné zmínky. Představen je zde Petrovi zasvěcený kostel, kaple a oltáře, Petra zobrazující obrazy, sochy, i malby na skříních, a také relikviáře, které mají údajně ukrývat ostatky tohoto světce. Mým seznamem památek si ovšem nechci nárokovat jejich konečný počet, naopak uznávám, že se jedná spíše o orientační výčet. Nemálo především menších a mobilních uměleckých památek mi jistě zůstává nadále utajeno. Ráda bych však poděkovala všem, kteří se na soupisu těchto památek vědomě i nevědomě podíleli. Ve valné většině se jedná o kněze působící v kostelech, kde se dané předměty nachází, a o autory diplomových prací z oblasti dějin umění, kteří ve svých diplomových pracích popisujících konkrétní sakrální památky zmínili Petrovo jméno. Velmi mi pomohl také prof. PhDr. Pavel Štěpánek, Ph.D., jenž mi dal k dispozici své osobní zápisky věnující se konkrétním památkám souvisejícím s Petrem.

V poslední kapitole chci na rozboru písemných památek z 19. století předesíť, jak se Petrovi věnovaný prostor v náboženské literatuře zmenšoval, a Petr i jeho kult postupně mizel z paměti obyvatel českých zemí. V této části je věnováno více prostoru přiblížení jednotlivých textů i životům jejich autorů než v tematicky podobné kapitole č. 2, proto jsem zde zvolila odlišnou koncepci, která větší měrou vyhovuje mému záměru představit jednotlivá díla i jejich autory. V závěru jsem se pokusila o celkové shrnutí vzniku, rozmachu a postupného doznívání Petrova kultu v českých zemích.

Za největší přínos celé práce považuji shromáždění podkladů vypovídajících o Petrovi, které zatím zůstávaly roztrženy. Věřím také, že můj soupis památek souvisejících s tímto světcem by mohl inspirovat kunsthistoriky k bližšímu probádání těchto děl např. z hlediska ikonografie. Za zdůraznění také stojí informace, že ne všechny prameny k danému tématu jsem prostudovala. Je tedy možné, že poznatky v nich obsažené by mohly přinést další nové znalosti týkající se Petrova kultu v českých zemích.

P. S.

„Existence jakýchsi objektivních dějin, jež by braly v úvahu všechny perspektivy, patří (...) do říše utopie. Každý historik si sám musí zodpovědět otázku po cíli svého výzkumu a musí si být vědom toho, že jeho výklad má povahu konstrukce. Protože čím více se přiblížíme nějakému ‚objektu‘, tím variabilnější budou naše interpretace, jelikož jsou závislé na kvalitě a kvantitě poznatků, které jsme si osvojili. Historik musí mít tedy při psaní dějin stále na zřeteli jak malou, tak velkou historii v různých souvislostech a smí slibovat pouze přiblížení se objektivní skutečnosti.“⁸

⁸ VAN DÜLMEN, Richard: *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*. Praha 2002, s. 82.

1 UVEDENÍ KULTU

1.1 Kanonizační oslavy

Roku 1669 se seznam katolických svatých rozrostl o jméno Petra z Alkantary. Tento františkán pocházející ze Španělska žil v letech 1499–1562. Proslul nejen jako reformátor řádu, ale i jako mystik. Stal se také jedním z mnoha duchovních vůdců a zpovědníků sv. Terezie z Avily. Rozšíření katolického nebe o tohoto svatého samozřejmě oslavovali nejvíce františkáni, kterým nový světec z vlastních řad zvyšoval prestiž. Aby však k tomuto mohlo dojít, bylo nutné seznámit veřejnost v zemích, kde se o Petrovi nevědělo, s existencí tohoto světce. I tento aspekt je třeba vidět za velkolepými oslavami, kterými františkáni slavili Petrovo svatořečení v českých zemích. Představit si je můžeme stejně jako jiné barokní oslavy. I kanonizační oslavy totiž patřily mezi rituály s pevně zažitou koncepcí, jejichž cílem bylo stmelovat raně novověkou společnost.⁹ Tomu napomohla nové pojetí oslav, které výrazně působily na emocionalitu.¹⁰

Vít Vlnas se k tématu tehdejších slavností vyjádřil následovně: „*Barokní slavnost – každé vyprávění je nedostatečné, sebelepší popis slovem i obrazem může zachytit jen nepatrný zlomek zaniklé skutečnosti, jakýkoliv pokus o rekonstrukci selhává.*“¹¹ Jana Oppeltová tyto vzácné události metaforicky popisuje jako tavicí kotel „*soudobého umění, ve kterém se jeho jednotlivé druhy spojovaly v jediné a vnitřně jednotné efemérní umělecké dílo, podmaňující si a ovládající myšlení i city všech přítomných. (...) Posunovaly realitu do symbolické roviny a vytvářejíce kolektivní prožívání snu otevíraly*

⁹ HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – SMÍŠEK, Rostislav (ed.): *Symbolické jednání v kultuře raného novověku: věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu*. Praha 2019, s. 11.

¹⁰ HILLS, Helen: How to Look like a Counter-Reformation Saint. In: *Exploring Cultural History: Essays in Honour of Peter Burke*, London 2010, s. 207.

¹¹ VLNAS, Vít: *Jan Nepomucký: česká legenda*. Praha 2013, s. 193.

*dveře do neskutečna.*¹² Kanonizační slavnosti charakterizoval především podíl všech forem barokního umění (výtvarná, hudební i dramatická složka), promyšlená dramaturgie připravovaná týdny předem a koncepce připomínající velkolepé divadlo. Jejich jevištěm se stávalo celé město, nebo u osaměle stojících poutních míst prostor před kostelem.¹³ Pro účel slavnosti, která se vždy vyčleňovala z času všedního a měnila se na čas sváteční, se stavěla rozsáhlá umělá architektura a interiéry kostelů i veřejné prostory byly okrášleny různými dekoracemi v podobě slavnostních bran, kulis, pylonů, uměleckých děl zpodobňujících nového světce, malířských a sochařských výzdob fasád domů, nápisů apod.¹⁴ Tato výzdoba mohla být dílem místních umělců a jejich dílen, stejně jako vzdálených uznávaných mistrů.¹⁵ „*Vše bylo stvořeno výhradně k lesku několika málo dní ze dřeva a vosku, z látek, štuku a papírmaše.*“¹⁶ Protože však výsledek byl zamýšlen jen pro tento jedinečný sváteční čas, zanikl s ukončením slavnosti.¹⁷

Všechny slavnosti barokního období vykazují v koncepci shodné prvky. Předně bylo jejich součástí procesí, představující putování za cílem ctností, pokání a spasení. Tato procesí měla přesně danou skladbu, která odpovídala dobové církevní a světské hierarchii. Další typickou složkou byla kázání, kterých se ujímali řádoví i mimořádoví

¹² OPPELTOVÁ, Jana: Slavnosti a efemérní architektura. In: KROUPA, Jiří (ed.): *V zrcadle stínů: Morava v době baroka. 1670–1790*. Brno 2003, s. 145.

¹³ VÁLKA, Josef: Barokní slavnosti. In: HOJDA, Zdeněk (ed.): *Kultura baroka v Čechách a na Moravě: sborník příspěvků z pracovního zasedání 5. 3. 1991*. Praha 1992, s. 53 a 56.

¹⁴ ELBEL, Martin: Kult sv. Jana Kapistrána v českých zemích. In: *Historia artium 2*. Olomouc 1998, s. 85.

¹⁵ OPPELTOVÁ, s. 145.

¹⁶ VLNAS: *Jan Nepomucký*, s. 193.

¹⁷ VÁLKA, s. 57.

kazatelé. Ti se předně snažili zúčastněným přiblížit světcovu osobnost a jeho odkaz.¹⁸ Jejich sváteční slova (pronášena tradičně v latině, němčině a češtině) často následně vycházela i tiskem a Josef Válka jim přisuzoval nejvyšší hodnotu rétorického umění a řadil je k nejcennější literární složce celé akce.¹⁹ Rétorický výkon zvolených kazatelů však nelze oddělovat od jejich projevu hereckého.²⁰ Za vrchol náboženského požitku byla při kanonizačních oslavách považována slavnostní bohoslužba.²¹ Slavnosti svatořečení se zpětně podílely na utváření obrazu světce, jehož oslavovaly. Navíc velkolepé barokní oslavy představovaly jednu z nejúčinnějších zbraní vítězícího římského katolicismu, který odsunul do pozadí protestantismus.²²

V českých zemích se oslava Petrovy kanonizace navíc stala manifestem znovunabyté síly dříve skomírajícího františkánského řádu. Že se v případě konání Petrovy kanonizační oslavy jednalo o událost velmi honosnou, potvrzuje např. i skutečnost, že u její příležitosti došlo k položení základního kamene ke kapli Hory Kalvárie před kostelem u Panny Marie Sněžné.²³ V Olomouci zase slavnost probíhající 22. září 1669 přilákala velké množství lidu, který při této příležitosti mohl získat odpustky. Autor zápisu o této olomoucké kanonizační oslavě píše jako o neobvyklé události, jež ve městě znovuobnovila tradici velkolepých slavností.²⁴

¹⁸ ELBEL: Kult sv. Jana Kapistrána, s. 85.

¹⁹ VÁLKA, s. 57–58.

²⁰ VLNAS, Vít (ed.): *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století*. Praha 2001, s. 63.

²¹ VÁLKA, s. 58.

²² VLNAS: *Sláva barokní Čechie*, s. 64.

²³ VLČEK, Pavel – FOLTÝN, Dušan – SOMMER, Petr: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha 1997, s. 488.

²⁴ Moravský zemský archiv v Brně, E21, 9, *Archivum conventus olomouensis*, s. 56.

1.2 Problematika kanonizace v dobách protestantské a katolické reformace

Kulturní historik Peter Burke ve své studii *Jak se stát světcem protireformace?* uvádí: „Svatí si zaslouží pozornost kulturních historiků nejen proto, že mnozí z nich jsou zajímaví jako jednotlivci, ale i proto, že jako jiní hrdinové odrážejí hodnoty kultury, v níž jsou vnímáni v hrdinském světle.“²⁵ Dle jeho názoru se postupem času nemění pouze preferované formy svatosti, ale také způsob, jakým je dotyčný člověk uznán za svatého: „Byl to vždy výsledek jisté interakce mezi duchovními a laiky, mezi centrem a periferií, kulturou učenců a lidovou kulturou, ale v různých dobách se poměr sil posouval směrem k centru. Jedním z období, kdy se tak dělo, byla protireformace.“²⁶

Katolická církev v raném novověku čelila kritice, jejíž rozbuškou se stalo vystoupení augustiniánského mnicha Martina Luthera s 95 tezemi. Středověká idea světového řádu se zborčila a jednotná církev se rozpadla do několika různých podob.²⁷ Část lidí se nově začala ke kultu svatých dívat odmítavě a s despektem. Svědčí o tom kupř. skutečnost, že luteráni v Sasku reagovali na kanonizaci sv. Bennona, míšeňského biskupa, sestavením parodujícího procesí, v jehož čele nesli místo ostatků svatého koňské kosti.²⁸ Martin Luther při této příležitosti dokonce sepsal leták s názvem *Proti nové modle a starému ďáblu, jenž má být vyzdvižen v Míšni*, ve kterém uctívání svatých

²⁵ BURKE, Peter: *Žebráci, šarlatáni, papežové: historická antropologie raně novověké Itálie: eseje o vnímání a komunikaci*. Jinočany 2007, s. 78

²⁶ Tamtéž.

²⁷ BEINERT, Wolfgang: *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří 2012, s. 129–130.

²⁸ BURKE, s. 80–81 a KALOUS, Antonín: Papežství a české země mezi reformou a reformací (1417–1526). In: ČERNUŠÁK, Tomáš: *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Praha 2017, s. 181.

popisoval jako pokušení ze strany Dábla. Ten se podle Luthera oslavami svatých snaží odvést pozornost věřících od evangelia.²⁹

Protestanté v otázce svatých kritizovali přístup katolické církve, která už ve svých počátcích narušila proklamovaný monoteismus a svým konceptem světců se přiklonila k antické tradici polyteismu. Do té doby totiž nebylo možné slovo *svatý* (latinsky *sanctus*, řecky *hagios*, aramejsky *kadiš*, hebrejsky *kadoš*) spojit s jakoukoliv světskou osobou. Katolická církev ovšem uctíváním světců podnikla důležitý krok pro svou vlastní existenci – jednak se patřičně odlišila od židovství, ale také se jakožto misijní náboženství stala přístupnější pro soudobé obyvatelstvo antické říše.³⁰ Ostrou protestantskou kritikou však byla katolická církev na počátku 16. století vmanipulována do situace, kdy volila mezi nevyhlašování nových svatých a výsměchem ze strany protestantů. Církev si nejprve zvolila cestu konání nových kanonizací, ovšem poté, co se taktika zvyšování počtu svatých neosvědčila, kanonizační procesy utichly.³¹

Reformace postavila katolickou církev do situace, kdy musela kriticky zhodnotit svůj vlastní stav a nabídnout svým loajálním členům alternativu, která by v budoucnu mohla přivést zpět i věřící přiklánějící se k protestantskému smýšlení. Bylo nutné jasně definovat nauku katolické církve ve sporných otázkách a připravit reformu církevní správy a disciplíny. Za tímto účelem svolal papež Pavel II. roku 1545 tridentský koncil. Ten byl ukončen až o 18 let později.³² Hlavní změnou, kterou koncil přinesl, se stal nově položený důraz na svátosti, doktrinální působení pomocí kázání a katechezí,

²⁹ VOLKMAR, Christoph: O dlouhé cestě k účtě: kanonizační řízení Benna Míšeňského 1499–1523. In: KUBÍN, Petr – PÁTKOVÁ, Hana – PETRÁČEK, Tomáš: *Světcí a jejich kult ve středověku*. České Budějovice 2006, s. 385.

³⁰ STAŇA, Jiří: Vymezení a historický vývoj pojmů světec a kanonizace. In: *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis*. 2003/6, s. 57–58.

³¹ BURKE: *Žebráci, šarlatáni, papežové*, s. 80.

³² KUBEŠ, Jiří: *Dějiny každodennosti II (1500–1750): 1. díl*. Pardubice 2007–2012, s. 180. Dostupné z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>

pastorační péči a na dohled rozvoje svátostného života.³³ Projednávala se také otázka svatých, která byla ukončena závěrem, že je dobré uctívat světce, jejich obrazy i ostatky. Lidé jim totiž nevzdávají úctu pro ně samé, ale pro vzory, které představují.³⁴ Koncil se však zároveň usnesl, že je třeba být obezřetnější s tím, komu církev označení svatý udělí. Kvůli vyhoceným dobovým podmínkám se tedy v letech 1523–1588 katolické nebe nerozrostlo o žádného nového člena. Během zbývajících let 16. století získali oficiálně aureolu svatosti pouze dva lidé. V následujícím staletí došlo ke zpřísnění kanonizačního procesu zavedením pravidla, že svatořečen nemůže být nikdo, od jehož smrti ještě neuplynulo padesát let. Následovala další dlouhá pauza mezi jednotlivými kanonizacemi, která tentokrát trvala od roku 1629 do roku 1658. I tak bylo v tomto století svatořečeno dvacet čtyři osob.³⁵

Peter Burke si ve své již zmiňované studii položil otázku, kdo měl největší šanci stát se svatým protireformační doby. Po analýze životopisů světců kanonizovaných ve zkoumaném období dospěl k názoru, že nadějnější vyhlídky má v tomto hledu spíše muž než žena, spíše Ital než člověk jiné národnosti, spíše šlechtic než člověk prostého původu, spíše duchovní než laik a spíše františkán než řeholník jiného řádu.³⁶

1.3 Kanonizační proces sv. Petra z Alkantary

Petr z Alkantary kromě svého španělského původu (který sice nebyl v daném seznamu na prvním, ale hned na druhém místě) splňoval všechny predispozice jmenované Petrem Burkem k tomu, aby se stal vzorem doby katolické reformace. Tento františkánský řeholník žil přísným asketickým životem, dostávalo se mu extází

³³ PETRÁČEK, Tomáš: *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha 2016, s. 28–29.

³⁴ JEDIN, Hubert: *Malé dějiny koncilů*. Praha 1990, s. 78.

³⁵ BURKE: s. 80–81.

³⁶ Tamtéž, s. 85–86.

s mystickými viděními, duchovně vedl sv. Terezii z Avily, reformoval františkánský řeholní řád a sepsal knihu o modlitbě. Blahoslaveným ho provolal již papež Řehoř XV. v roce 1622, pouhých šedesát let po Petrově smrti. K Petrově kanonizaci se přistoupilo roku 1669 za pontifikátu papeže Klementa IX. Společně s ním byla svatořečena i italská mystička karmelitského řádu Marie Magdaléna de' Pazzi.³⁷ Petr byl oficiálně vyzdvihnut mezi svaté z důvodu jeho praktikované přísné askeze a vzorného dodržování evangelijní chudoby.³⁸ Posvátná kongregace ritů (*Sacra Rituum Congregatio*) v rozsáhlém kanonizačním procesu shledala jeho život neobyčejně křesťansky dokonalý a ctnostný a tudíž uznala, že tomuto knězi náleží úcta zbožných věřících. Stalo se tak na základě Petrovy obětavé práce pro řád i zázračna, které ho obklopovalo.³⁹ V závěrečném prohlášení, kterým byl Petr kanonizován, se dokonce objevila formulace, že je třeba obdivovat celý Petrův život od narození až do smrti.⁴⁰ Toto prohlášení je plně v souladu s důrazem potridenského katolicismu na uctívání svatých jakožto vzorů příkladného života. Papežové se v 17. a 18. století uchýlili k vyhlašování svatých ve větší míře, než bylo dříve obvyklé, nové světce ovšem vybírali podle přísnějších pravidel, aby již v počátku vyloučili možnost svatořečení člověka, který si svým životem tuto poctu nezasloužil.⁴¹

Během zdlouhavého řízení nebyl zkoumán jen Petrův život, ale např. i pravověrnost učení obsaženého v jeho spisech, popis jeho života z pera sv. Terezie z Avily, zázraky za dob života i po smrti, které se měly stát díky jeho přimluvě, to, zda je v místě, kde byl pohřben, chován věrohodnými – ne lehkomyšlnými – lidmi v náležité

³⁷ CAPPELLO, Dominico: *Acta canonizationis sanctorum Petri de Alcantara et Mariae Magdalenae de Pazzis*. Romae 1669.

³⁸ Tamtéž, s. 3.

³⁹ ČERNÝ, s. 477.

⁴⁰ CAPELLO, s. 53.

⁴¹ VLNAS: *Jan Nepomucký*, s. 155.

úctě. Z Petrova života je např. připomínán příběh, kdy se účastnil zahradního shromáždění. Tehdy od jiných františkánů uslyšel stížnost, že mají málo fikovníků, a tak zarazil do země svou starou dřevěnou hůl. Z ní vzápětí vyrostl fikovník obsypaný fiky. Mezi zázraky spojenými s Petrem jsou často jmenována zázračná uzdravení (ať už přímo u Petrova hrobu, nebo na přímluvu tohoto františkána), např. vyléčení nemocného šestiletého chlapce, potom co byl pomazán olejem z lampy umístěné na Petrově hrobě, nebo vdovy s horečkami, která již přijala poslední pomazání, ale když požádala o pomoc Petra, hned se uzdravila.⁴² Takovýchto posmrtných zázraků je v souvislosti s Petrem jmenováno celkem třináct.

Petrova památka se v katolické církvi slaví 19. října.⁴³ V literatuře lze nalézt i datum 18. října, což je výroční den Petrovy smrti. K této drobné nesrovnalosti došlo zřejmě z toho důvodu, že křesťané od Židů převzali zvyk počítat nový den od východu první hvězdy.⁴⁴

1.4 Františkáni v českých zemích

1.4.1 Období před Bílou horou

První františkáni přišli do českých zemí někdy mezi lety 1228–1230. Jednalo se převážně o bratry původu italského a německého. Nejstarší konventy zakládali v Praze, v Brně, v Opavě, v Olomouci, ve Znojmě, v Litoměřicích a ve Stříbře.⁴⁵ Do roku 1255 patřily františkánské kláštery k saské provincii, poté do nově vytvořené česko-polské

⁴² CAPELLO, s. 29–30.

⁴³ EKERT, František: *Církev vítězná: životy Svatých a Světíc Božích: pořadem roku občanského: svazek čtvrtý*. Praha 1899, str. 222.

⁴⁴ Gen 1:5: „Byl večer a bylo jitro, den první.“

⁴⁵ BAJGER, Matyáš Franciszek: *Česká františkánská knižní kultura: knihovny minoritů, františkánů a kapucínů v průběhu staletí*. Ostrava 2007. Rigorózní práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Nina Pavelčíková, s. 17.

provincie. K té v roce 1284 náleželo 31 konventů.⁴⁶ Řád kvetl, ovšem s přibývajícím počtem řeholníků docházelo k postupnému rozvolňování kázně.⁴⁷ Příčiny tohoto úpadku, který se ostatně vyskytoval i u jiných řádů, lze vidět v rostoucím blahobytu řeholních komunit, ale také ve válečných běsněních a v morových epidemiích.⁴⁸ V období husitských válek docházelo k pronásledování františkánů, husité totiž mendikantským řádům více než jiným duchovním vyčítali, že nežijí podle evangelijní chudoby. Především na území Čech docházelo k drancování konventů a chrámů, ale i k mučení a zabíjení františkánů. Některé konventy poté zanikly, u jiných byla patrná snaha o jejich obnovu.⁴⁹

Jistý chaos a nejednotnost panovaly uvnitř františkánského řádu i na světové úrovni. Řešena byla především otázka chudoby, která rezonovala již od 14. století.⁵⁰ Sám František ve své první (nepotvrzené) řeholi z roku 1221 říkal svým následovníkům: „*Řehole a život těchto bratří jest: Žít v poslušnosti, v čistotě a bez vlastnictví a následovat učení a život našeho Pána Ježíše Krista.*“⁵¹ Někteří františkáni ovšem žádali zmírnění přísných majetkových pravidel. V opozici proti těmto požadavkům vzniklo hnutí františkánské observance, které si kladlo za cíl dodržovat původní františkánskou řeholi bez pozdějších zmírňujících dodatků vydávaných papeži.⁵² Dlouhodobé spory o interpretaci chudoby uvnitř řádu však skončily až v roce 1517 jeho rozdělením na dvě

⁴⁶ KADLEC, Jaroslav: *Dějiny katolické církve II.* Olomouc 1993, s. 195.

⁴⁷ HOUŠKA, Petr Alkantara: *České františkánství.* Praha 1996, s. 13.

⁴⁸ KADLEC: *Dějiny*, s. 253.

⁴⁹ BAJGER, s. 17.

⁵⁰ *Historica Franciscana: katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604–2004).* Praha 2004, s. 4.

⁵¹ POSPÍŠIL, Ctirad Václav (ed.): *Františkánské prameny I.* Olomouc 2001, s. 9.

⁵² *Historica Franciscana*, s. 4.

samostatné větve – na přísnější observanty a mírnější konventuály.⁵³ Z observance později vzešel nový směr, jehož členové se nazývali kapucíni. Protože se však observance neměla nadále štěpit, přešli kapucíni pod pravomoc konventuálů, až se roku 1619 stali samostatným řádem.⁵⁴

Na počátku 15. století patřily do observantského hnutí čtyři významné dobové osobnosti, které bývají označovány jako *sloupy observance*. Jednalo se o sv. Bernarda Sienského a jeho žáky sv. Jana Kapistrána, bl. Alberta Berdiniho ze Sarteanu a sv. Jakuba z Marky.⁵⁵ Pro historii českých zemí je z nich nejpřednější Jan Kapistrán, který se zde svou kazatelskou činností snažil vykořenit husitskou herezi. I když jsou výsledky této jeho mise spíše sporné, velkou měrou se zasloužil o rozšíření observantského hnutí u nás.⁵⁶ Roku 1451 vznikla v rámci původní česko-polské provincie minoritské nová rakousko-česko-polská observantská provincie.⁵⁷ V roce 1452 byl ustanoven český observantský vikariát.⁵⁸ Ten v sobě zahrnoval i území Slezska, které patřilo k zemím Koruny české.⁵⁹ O 17 let později vznikla samostatná česká provincie. Vzestup nového hnutí byl nečekaně rychlý.⁶⁰

V roce 1500 převyšoval počet observantských klášterů i řeholníků v českých zemích všechna ostatní katolická řeholní seskupení. Museli se však vypořádat

⁵³ KADLEC, s. 253.

⁵⁴ HOUŠKA, Petr Alcantara František – SLÁDEK, Miloš: *Františkánský klášter v Hájku v literatuře 17. a počátku 18. století*. Unhošť 2000, s. 7.

⁵⁵ *Historica Franciscana*, s. 4.

⁵⁶ ELBEL: Kult sv. Jana Kapistrána, s. 81.

⁵⁷ HOUŠKA – SLÁDEK, s. 4.

⁵⁸ *Historica Franciscana*, s. 4.

⁵⁹ HOUŠKA – SLÁDEK, s. 4.

⁶⁰ ELBEL, Martin: *Bohemia Franciscana: františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století*. Olomouc 2001, s. 9.

s důsledky husitských válek a konfesní různorodosti, která se po roce 1520 ještě více znásobila. „V Čechách, ale rovněž na Moravě, se františkáni-observanti museli neustále vyrovnávat s nelehkou pozicí příslušníků minoritní, tj. římské církve a byli nuceni se vymezovat vůči silné české utrakvistické církvi a Jednotě bratrské.“⁶¹ Situace byla o to komplikovanější, že ne všichni členové katolické církve přijímali observanty kladně. Řád se nacházel na pokraji svého zániku.⁶² Petr Hlaváček tento rychlý dějinný obrat popsal jako rychlý přerod observantů z miláčků všech na štvanou zvěř vyháněnou z vlastních klášterů.⁶³ Observanti v českých zemích se snažili plnit roli prostředníka mezi českou reformací a Římem, nakonec se však vrátili k nesmiřitelnosti vůči utrakvistu.

V roce 1517 se ještě řeholníci počítali na stovky a bydleli ve 27 konventech. Kdysi kvetoucí česká františkánská provincie se nacházela v hluboké krizi, ne-li přímo na Řád sužovaly vnitřní spory, především národnostní a jazykové. Neměl vyřešený ani vztah vlastních bratří ke vzdělání, a tak se stávalo, že někteří z nich vůči němu projevovali značnou nedůvěru.⁶⁴ Navíc ustal příliv noviců a velké množství observantů přešlo k luteránské a utrakvistické víře, kde nadále pokračovali ve svém františkánském povolání jako luteránští kazatelé, kteří se hrdě hlásili ke své řeholní minulosti. V nastalém zmatku očekávali někteří observanti brzký konec světa.⁶⁵

Po morové epidemii v roce 1570 už žilo na území českých zemí pouhých 17 bratří, kteří byli roztroušeni v řeholních domech v Plzni, v Bechyni, v Jindřichově Hradci a ve Znojmě.⁶⁶ V té době se ovšem začala postupně prosazovat katolická reformace.

⁶¹ *Historica Franciscana*, s. 4.

⁶² ELBEL: *Bohemia Franciscana*, s. 9.

⁶³ HLAVÁČEK, Petr: *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha 2005, s. 47.

⁶⁴ *Historica Franciscana*, s. 4–5.

⁶⁵ HLAVÁČEK, s. 47; *Historica Franciscana*, s. 5 a ELBEL: *Bohemia Franciscana*, s. 9.

⁶⁶ HOUŠKA – SLÁDEK, s. 6.

Provincii se dostalo podpory ze zahraničí i od místní katolické šlechty. Kvůli obnově řádu začali přicházet řeholníci z ciziny. Po roce 1603 si představitelé řádu začínali uvědomovat význam záalpských provincií. Františkáni působící mezi obyvatelstvem často vzbuzovali nelibost, a tak mnohdy docházelo k jejich fyzickému napadání či k drancování konventů.⁶⁷ Paradoxně však někdy našli podporovatele a sympatizanty i v řadách nekatolíků, především utrakvistů a luteránů.⁶⁸

V květnu 1618 propuklo v Praze české stavovské povstání. Do té doby tvořili v českých zemích nekatolíci tři čtvrtiny až čtyři pětiny z celkového počtu obyvatel.⁶⁹ Protestanté zde tedy sice měli výraznou početní převahu, na druhou stranu ovšem představovali spoustu roztržitých názorových táborů. Oproti tomu působila katolická církev jako „ostrov náboženské jistoty, klidu a pořádku. Nabízela jasná dogmata, stabilní a centrálně řízenou organizační strukturu, potridentský katolicismus byl pevně konstituovaný. Proti více než stoleté tradici české kališnické reformace, na níž se v první polovině 16. století přichytila i tradice reformace německé, katolická církev stavěla svou tradici univerzální, obecné církve, starou více než půldruhého tisíce let.“⁷⁰

1.4.2 Období po Bílé hoře

V listopadu 1620 se poblíž Prahy odehrála šarvátká známá jako bitva na Bílé hoře, při které císařská vojska porazila žoldáky najaté českými stavy. Vzápětí se na císařském dvoře Ferdinanda II. začala projednávat mj. i náboženská otázka ve vzpurných českých

⁶⁷ ELBEL: *Bohemia Franciscana*, s. 10–11.

⁶⁸ *Historia Franciscana II.: sborník textů: kapitoly z dějin české františkánské provincie sv. Václava u příležitosti 300. výročí úmrtí provinčního ministra a významného učence Bernarda Sanniga (1704) a 400. výročí příchodu františkánů k Panně Marii Sněžné v Praze (1604)*. Kostelní Vydří 2005, s. 106.

⁶⁹ MIKULEC, Jiří: *31. 7. 1627 – rekatolizace šlechty v Čechách: cí je země, toho je i náboženství*. Praha 2005, s. 28.

⁷⁰ Tamtéž, s. 29.

zemích.⁷¹ Nakonec bylo rozhodnuto, že země bude sjednocena ve víře s panovníkem. V následujících letech „nabrala katolická církev dech a vystoupila s bojovným rekatolizačním programem, který od základu přetvořil náboženskou identitu celého království.“⁷² Jednalo se o velký zlom v historii českých zemí, protože zdejší obyvatelé byli již po 10 generací zvyklí na multikonfesní prostředí.⁷³

Ustanovení katolické církve jako jediné povolené bylo v českých zemích spjato s novým rozkvětem zdejšího františkánství. K tomu dopomohl i příchod irských františkánů (hybernů) v roce 1630, kteří přispěli k obnově teologické a filozofické vzdělanosti v českém prostředí.⁷⁴ I když se tehdy podařilo františkánské konventy hmotně zabezpečit, útoky na jejich obyvatele ustaly až po třicetileté válce.⁷⁵ Do té doby se církev sice snažila působit rekatolizačně, její snahy ovšem narušovaly události válečného konfliktu.⁷⁶

V roce 1658 žilo v 15 františkánských konventech na českém území 332 bratří.⁷⁷ O dva roky později opustili zdejší františkáni observantská statuta a přijali reformátská.⁷⁸ Tato změna jednak lépe odpovídala potridentským představám o působení řádu, ale také zvyšovala prestiž františkánů mezi místním obyvatelstvem. „Pro františkány bylo nutné obnovit nejen vnitřní život v kláštorech, ale také očistit obraz řádu a jeho členů v očích široké veřejnosti. Ten byl totiž značně poškozen

⁷¹ Tamtéž, s. 32.

⁷² LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru, aneb, Rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011, s. 9.

⁷³ MIKULEC: *31. 7. 1627*, s. 6.

⁷⁴ *Historica Franciscana*, s. 5.

⁷⁵ *Historica Franciscana II.*, s. 106.

⁷⁶ MIKULEC, Jiří: *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*. Praha 1992, s. 4.

⁷⁷ *Historica Franciscana II.*, s. 106.

⁷⁸ SOUKUP, s. 147.

*luterskou a v českých zemích předtím i utrakvistickou kritikou. Obraz obtloustlého, zhýralého frátera tyjícího z nažebraných almužen a svádějícího prosté věřící k hříchu a k pověrčivosti patřil k tradiční munici protikatolických kampaní 16. století.*⁷⁹ Proklamované znovunavrácení se k chudobě vedlo i k tomu, že františkáni odmítali bohatou výzdobu kostelů a bohoslužeb, mše dokonce mohly být doprovázeny pouze chórovým zpěvem, nikoli okázalou hudební složkou. S upevňováním jejich pozice po roce 1650 však byly tyto zákazy postupně mírněny a rušeny.⁸⁰

Od roku 1667 byla česká františkánská provincie zasvěcena sv. Václavovi.⁸¹ O dva roky později dostali františkáni v českých zemích jedinečnou příležitost, kterou se stala organizace oslav k příležitosti kanonizace řádového reformátora a mystika Petra z Alkantary. Jednalo se o první velkou slavnost doprovázející uvedení světce do zdejšího prostředí nejen po třicetileté válce, ale i po hluboké krizi, kterou františkánský řád v českém prostředí zdárně přečkal. Jeho zdejší postavení už však bylo odlišné než v dobách před krizí. Františkáni se totiž museli vyrovnat s faktem, že ač byli zase silným hráčem, stále se nacházeli ve stínu jezuitského řádu. Ten je připravil o dřívější atraktivitu danou novostí v určitém prostředí.⁸² Navíc jezuité představovali řád nového typu, vytvořený s cílem šířit a upevňovat katolickou víru, který do svých řad přitáhl mnohé intelektuálně význačné muže tehdejší doby.⁸³ Františkáni se tedy soustředili na zdůraznění vlastní výjimečné tradice, jejímž základem bylo množství světců či jejich domnělé kvality. Došlo dokonce k oživování některých značně kontroverzních tvrzení z dob středověku, kupř. teze, že sv. František z Assisi byl šestým andělem Apokalypsy a po své smrti usedl mezi serafíny na trůn, který původně patřil Luciferovi. Svatost otce

⁷⁹ *Historia Franciscana II.*, s. 110.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ *Historia Franciscana*, s. 5.

⁸² VLNAS: *Sláva barokní Čechie*, s. 291.

⁸³ MIKULEC: *31. 7. 1627*, s. 5.

zakladatele řádu měla údajně přecházet na všechny jeho následovníky. Jedinečnost františkánů spočívala také v tom, že jejich řád spravoval nejvýznamnější křesťanské svatyně ve Svaté zemi.⁸⁴

⁸⁴ *Historia Franciscana II.*, s. 110–112.

2 KNIHY SEZNAMUJÍCÍ S NOVÝM SVĚTCEM A UPEVNŮJÍCÍ JEHO KULT

2.1 Seznamování se sv. Petrem z Alkantary

Přestože při příležitosti Petrova svatořečení vyšla v Římě tiskem *Acta canonizationis sanctorum Petri de Alcantara et Mariae Magdalenae de Pazzis* (viz obr. 1 a 2), lze předpokládat, že v českých zemích zůstal tento vydavatelský počín bez větší odezvy. Františkáni museli tohoto světce uvést do českého prostředí jiným způsobem,

a k tomu jim kromě velkolepých oslav Petrovy kanonizace pomohly i tisky přibližující lidem Petrův život a zázraky, které se měly na přímluvu zesnulého františkána stát.

První hagiografický spis o Petrovi, který se objevil v českých zemích, nesl název *Synopsis vitae, virtutum, et miraculorum S. Petri de Alcantara*.⁸⁵ Sepsal ho kvardián pražského františkánského konventu u Panny Marie Sněžné v Praze Antonín Bruodin, který do Čech přišel se skupinou irských františkánů – hybernů.⁸⁶ Tento muž je považován za jednoho z tehdejších nejerudovanějších teologů provincie.⁸⁷ Kniha vyšla u příležitosti oslav Petrova svatořečení v roce 1669 v klementinské koleji a prezentovala Petra jako vzor zbožnosti a ctnostného života.⁸⁸ Autor ji věnoval Humprechtu Janu Černínovi z Chudenic, který se v té době podílel na výzdobě kostela Panny Marie Sněžné darováním lampy v hodnotě 300 říšských zlatých.⁸⁹ (O tomto kostele bude později psáno jako o místě, kde vznikla první hmotná památka zasvěcená Petrovi –

⁸⁵ BRUODINO, Antonio: *Synopsis vitae, virtutum, et miraculorum S. Petri de Alcantara*. Pragae 1669.

⁸⁶ *Historica Franciscana*, s. 5 a ELBEL: *Bohemia Franciscana*, s. 4.

⁸⁷ ELBEL, Martin: *Město a klášter: františkánský konvent v raně novověké Olomouci*. Praha 2017, s. 48.

⁸⁸ BRUODINO, s. 1.

⁸⁹ PAŘEZ, Jan – KUCHAROVÁ, Hedvika: *Hyberni v Praze: dějiny františkánské koleje Neposkvrněného početí Panny Marie v Praze (1629–1786)*. Praha 2001, s. 88.

oltář.) Samotný spis samozřejmě vyzdvihoval i zázraky spojené s Petrem, jejich vylíčení se věnuje dokonce celých 20 stran z celkových 48.⁹⁰ *Synopsis vitae* byl rok po svém prvním vydání přeložen i do němčiny. V dalších letech se rozšířil nejen do knihoven řádových a církevních, ale i šlechtických. Ve františkánském prostředí máme existenci tohoto Petrova hagiografického životopisu dosvědčenou v klášteře tepelském (zdejší sbírky obohatil v roce 1718), znojenském a v hájeckém (podle katalogu z roku 1731), kadaňském (podle katalogu z roku 1746), a v plzeňském (podle katalogu z let 1713–1756), jeho výtisk se nachází i v konventu Panny Marie Sněžné v Praze. Další pojednání o Petrově životě a zázracích s ním spojených pochází z pera františkánského kazatele Jana Varina. Vyšlo opět v roce 1669 za účelem seznámení čtenářů s tímto světcem a neslo název *Kratičký Wegtah Ctnostj a Zázrakůw Swatého Petra z ALCANTRY*.⁹¹ Tomu se ovšem nedostalo takové pozornosti jako latinskému životopisu. I přes existenci těchto dvou děl nezaznamenal kult sv. Petra z Alkantary až do konce 80. let žádný velký rozmach.

2.2 Rozkvět kultu

Zásadní obrat v Petrově vnímání nastal v roce 1689, kdy v Praze vyšlo rozsáhlé pětisvazkové dílo *Der Cronicken Der drey Orden desz Heiligen FRANCISCI SERAPHICI*.⁹² Autor Bernard Sannig (1637–1704) v tomto díle podrobně vylíčil mimo jiné i život sv. Petra z Alkantary a zázraky s ním spojené. Sannig během svého života zastával úřad ministra provinciála, generálního lektora a komisaře Svaté země pro království.⁹³ Jednalo se o významného muže, podle jehož spisů se vyučovalo na

⁹⁰ ČERNÝ, s. 480.

⁹¹ VARINUS, Jan: *Kratičký Wegtah Ctnostj a Zázrakůw Swatého Petra z ALCANTRY*. Staré Město Pražské 1669.

⁹² SANNIG, Bernardus: *Der Cronicken Der drey Orden desz Heiligen FRANCISCI SERAPHICI*. Prag 1689.

⁹³ ČERNÝ, s. 481.

univerzitách v Německu, v Itálii i ve Španělsku.⁹⁴ Za svou horlivou spisovatelskou činnost si vysloužil označení *Scriptor Ordinis* a *Pater Ordinis*.⁹⁵ Není bez zajímavosti, že během Sannigových studií byl jeho učitelem již zmíněný autor knihy *Synopsis vitae* Antonín Bruodin.⁹⁶ Sannig se také zasloužil o začátek beatifikačního procesu tzv. Čtrnácti pražských mučedníků (jejichž ostatky jsou uloženy pod již zmíněnou první hmotnou památkou spojenou se sv. Petrem z Alkantary – oltářem zasvěceným tomuto světcovi u Panny Marie Sněžné v Praze), i když římská komise tehdy ještě nepotvrdila jejich blahořečení.⁹⁷ Rovněž podporoval svatořečení Anežky Přemyslovny.⁹⁸ Do přehledu světců františkánského řádu zařadil sv. Petra z Alkantary německý františkánský teolog a historik Fortunatus Hueber (1639–1706).⁹⁹ Stalo se tak v knize *Menologium*¹⁰⁰, která sice vyšla v roce 1698 v bavorském Mnichově, ovšem rezonovala i v českých zemích.

V roce 1704 byla poprvé vytištěna kniha s názvem *Krátky Weypis Żiwota Welikého Diwotwürce Swatého Petra DE ALCANTARA a Spůsob kterak dewjti-Nedělná*

⁹⁴ HOUŠKA – SLÁDEK, s. 10.

⁹⁵ WILHELM, Bonaventura Josef – MINAŘÍK František Kliment: *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. Třebíč 1911, s. 95.

⁹⁶ Bernard Sannig. In: *MUNI Katedra filosofie: Slovníček českých filosofů* [online]. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/sannig.html>

⁹⁷ WILHELM – MINAŘÍK, s. 95.

⁹⁸ ELBEL: *Bohemia Franciscana*, s. 88.

⁹⁹ Hueber, Fortunatus. In: *Deutsche Biographie* [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd123139465.html#adbcontent>

¹⁰⁰ HUEBER, Fortunatus: *Menologium, seu brevis et compendiosa illuminatio relucens in splendoribus sanctorum, beatorum, miraculorum, incorruptorum, extaticorum, beneficorum (...) martyrum, confessorum, virginum (etc.) ab initio Minoritici instituti usque ad moderna tempora*. Munich 1698.

Pobožnost k témuž Swatému se má vykonávati.¹⁰¹ Jednalo se o spis anonymního autora, který do češtiny přeložil Jan Damascen Marek (1663/4–1725). Tento významný františkánský kazatel je také překladatelem Petrovy knihy o modlitbě (viz kapitola č. 5).¹⁰² Podle Daniela Soukupa měl Marek k Petrovi jakožto světcí velmi niterný vztah. Upozorňuje také na Petrovy vlivy v Markově nejslavnějším spisu, v postile *Trojí chléb nebeský* vydané roku 1728.¹⁰³ V již zmíněném Markově díle o sv. Petrovi z Alkantary se nachází návod na vykonání pobožnosti k Petrovi přebraný z německého prostředí, který byl v následujících letech šířen dále buď v rámci jiných knih, nebo jako samostatný spis.

Roku 1708 a následně ještě v letech 1731 a 1750¹⁰⁴ vyšla v českém jazyce kniha františkánského kněze Jeronýma Veita¹⁰⁵ (?–1756) *Regule, Aneb Spůsob Žiwota, Bratrůw a Sester třetího Řádu Swatého Otce Františka*¹⁰⁶. Toto dílo bylo v němčině čtenářům dostupné již v roce 1701, kdy bylo vytisknuto v Olomouci. Spis v sobě zahrnoval i již zmíněný putující návod na devítinedělní pobožnost.¹⁰⁷ Období prvního vydání tohoto spisu ukazuje na sílící vzestup františkánů. V roce 1724 už byla česká františkánská provincie na svém vrcholu. Patřila mezi jedny z největších a jako taková dokonce získala čestný titul *Alma et Magna Provincia*. V té době ji tvořilo 30 konventů,

¹⁰¹ *Krátky Weypis Žiwota Welikého Diwotwürce Swatého Petra DE ALCANTARA a Spůsob kterak dewjti-Nedělná Pobožnost k témuž Swatému se má wykonávati*. Nové Město Pražské 1707.

¹⁰² ČERNÝ, s. 484.

¹⁰³ SOUKUP, s. 182.

¹⁰⁴ Veit, Hieronymus. In: *Bibliografické databáze bohemikálních tisků, rukopisů a moderní literatury* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://knihoveda.lib.cas.cz/Search/Results?lookfor=Veit,%20Hieronymus&type=Author>

¹⁰⁵ V literatuře znám jako Jeroným/Jarolím/Hieronym/Hieronimus Veit.

¹⁰⁶ VEIT, Jarolim: *Regule, Aneb Spůsob Žiwota, Bratrůw a Sester třetího Řádu S. Otce Františka*. Nové Město Pražské 1708.

¹⁰⁷ VEIT, s. 118.

jeden hospic a okolo 1000 řeholníků, přičemž další se nacházeli na misiích v Egyptě, v Etiopii, ve Svaté zemi a jinde v zahraničí. Zájem mužů o vstup do řádu byl natolik veliký, že v roce 1738 bylo z kapacitních důvodů přikročeno k omezení počtu nových členů.¹⁰⁸

Z roku 1746 pochází v Olomouci vydána kniha neznámého autora *Neuntätige Andacht zu dem großen wunderthätigen heiligen Petro von Alcantara*.¹⁰⁹ O třináct let později vyšel anonymní rukopis *Suffragia sanctorum litaniae et preces diversae*¹¹⁰ (viz obr. 3 a 4). Jedná se o modlitební knihu z prostředí kroměřížského františkánského kláštera, která obsahuje nejprve modlitby k Bohu, poté litanie ke všem svatým se zřetelem k řádovým světcům (včetně Petra), následně k Antonínu Paduánskému, Petrovi z Alkantary a Janovi Kapistránovi a závěrem Žalm 69 (*Zachraň mě, můj Bože, vody mi pronikly k duši!*).¹¹¹

V roce 1773 byl ve Znojmě vytisknut čtvrtý díl knihy *Thesaurus Franciscanus*,¹¹² která navazovala na soukromý spisek v kroměřížském konventu dožívajícího kvardiána Gandolfa Blaníka (před 1715–1779). Původní osobní Blaníkova knížečka sloužící jako vzor pro *Thesaurus* dosahovala rozměrů 18 × 11 cm a uvnitř se nacházely mědiryty významných osob spojených s františkánským řádem. Na čisté

¹⁰⁸ *Historia Franciscana II.*, s. 114.

¹⁰⁹ MYŠÁK, Miroslav: *Knižní ilustrace v tiscích Františka Antonína Hirnleho (1733–1758)*. Olomouc 2011. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Milan Togner, s. 57

¹¹⁰ Moravský zemský archiv v Brně, E22, III/16a, *Suffragia sanctorum litaniae et preces diversae*.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² BLANIK, Gandolphus: *Thesaurus Franciscanus nova et vetera, Virorum ac Mulierum tribus de ordinibus S. P. Francisci Seraphici a Sanctitate vitae, probitate morum, Zelo fidei, Doctrinaque illustrium, Sculpta aere ectypa proferens: per Singulos anni dies unius, aut plurium vitae compendium fideliter referens: atque ad aemulandum pia vestigia Salutari Laconice adnexo discursu motivum conferens*. Znoymae 1773.

rubové strany těchto zpodobnění si Blaník zapisoval vlastní biografické poznámky. Zmíněná osobní kniha je v současnosti uložena v knihovně u Panny Marie Sněžné v Praze.¹¹³ Tištěný spis respektuje původní uspořádání – čtenáři nabízí dobový výběr františkánských světců, kdy je ke každému dni v roce vybrán svatý tohoto řádu. K jeho jménu je vždy připojena rytina, za ní volná stránka pro poznámky a poté následuje text pojednávající o daném světci.

Rytina doplňující text o Petrovi (viz obr. 5) zpodobňuje tohoto světce ve dvou časových rovinách. Ve spodní polovině obrázku je Petr vyobrazen jako malá modlící se postava se svatozáří okolo hlavy. Nalevo od něj se nachází skála a na ní je vztyčen neúměrně velký kříž obklopený světelnou září, který zasahuje do horní poloviny výjevu. Nad Petrovou hlavou se vznáší orel. Vpravo od Petra je v pozadí hořící klášter. Před Petrem se nachází důtky a další kající nástroje. Před nimi je položena otevřená kniha s nápisem *Meditationes s. Petri* odkazující na Petrův nejznámější spis o modlitbě. V levé části výjevu je v nízké nádobě zasazená lilie představující symbol čistoty odkazující k Panně Marii či sv. Antonínovi Paduánskému, vpravo je zpodobněna Petrova hůl, ze které zázračně vyrostl fikovník. V horní polovině výjevu je centrální postavou Petr, jehož horní polovina těla vystupuje z obláčku. Zpodobněn je jako prostovlasý muž ve františkánské kutně přepásané cingulem a s kapucí. Shlíží na výjev v dolní části obrázku. Ruce má mírně rozpažené, dlaně míří vzhůru, pravá ruka ukazuje na kříž. Okolo Petrovy hlavy je znázorněna svatozář. Nad jeho hlavou je mráček, nad kterým se vznáší zářící koruna. Po stranách mráčku jsou znázorněni celkem tři andělci. Výjevem prostupuje nápis oslavující Petra. Přítomnost *Thesauru* v knihovnách františkánských konventů dokládá, že roku 1777 koupili řeholníci z Uherského Hradiště společně s 16 svazky homilií i tento kompletní čtyřdílný životopisný soubor.¹¹⁴

¹¹³ BAJGER, s. 376.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 556.

2.2.1 Návod na soukromou pobožnost k Petrovi

V souvislosti s expanzí Petrova kultu se rozšiřoval i již zmiňovaný oficiální návod, jak konat pobožnost k tomuto světcí. Mezi lidmi se šířil buď jako součást knihy, nebo v podobě samostatného útlého spisu s názvem *Devítinedělní pobožnost k velikému divotvorci svatému Petru de Alcantara, všem jeho milovníkům a ctitelům v zármutku aneb v jakékoliv potřebě postaveným k potěšení na světlo vydaná*.¹¹⁵ Struktura spisu i pobožnosti byla následující: Podoba a průběh pobožnosti ke zmíněnému světcí. Modlitba k Bohu-Otci. Responsorium. Modlitby (k Bohu, k Bohu-Synu, k Duchu svatému, k Nejsvětější Trojici). Litanie k sv. Petrovi z Alkantary. Antifona. Modlitba k Bohu. Modlitba ke sv. Petrovi z Alkantary. Tři písně oslavující Petra.

Pobožnost měl kající vykonávat ideálně v neděli, protože právě o nedělích údajně býval Petr z Alkantary od Boha obdařován mimořádnými milostmi. Skutky a zázraky, které přispěly k Petrově kanonizaci, se také měly odehrát vždy právě v poslední den v týdnu. Neděle byla také dnem, kdy Petr zemřel, kdy byl pohřben, kdy bylo jeho tělo vyzvednuto a přeneseno a kdy byl církví kanonizován. Samotná pobožnost začínala v předvečer svátku sv. Bartoloměje (24. srpen), kdy se měl člověk postit či vykonat nějaký dobrý skutek. V následující den měl absolvovat *pečlivou a dokonalou zpověď* a poté „*velebnou svátost s horlivou pobožností přijímati a kapli neb oltář, neb obraz téhož svatého navštívit, důvěrnou modlitbou svou potřebu a žádost přednésti, a v té pobožnosti skrz devět sobot a neděl setrvati tak právě k svátku svatého Petra (který jest 19. oktob. neb října) ji bude dokonávati (...)*“.¹¹⁶ Nejednalo se však o nezbytné pravidlo, pobožnost se mohla začít vykonávat jakoukoli sobotu, a dokonce bylo možné ji časově – nikoli však obsahově – zkrátit takovým způsobem, že se všechny její části zrealizovali během pouhého týdne. Důležité však bylo, aby v obou případech

¹¹⁵ *Devítinedělní pobožnost k velikému divotvorci svatému Petru de Alcantara, všem jeho milovníkům a ctitelům v zármutku aneb v jakékoliv potřebě postaveným k potěšení na světlo vydaná*. Praha 1767.

¹¹⁶ Tamtéž, f. 2b.

kajícník u zobrazení Petra z Alkantary odříkal třikrát Otčenáš, třikrát Zdravas Maria a pokaždé přidal i modlitbu Sláva Otcí. Poté mělo (už pouze jednou) zaznít ve spisu obsažené Responsorium.

Samotný spis mimoto obsahoval několik modliteb, které jsou adresovány přímo Bohu (Otcí, Synovi i Duchu svatému, k Nejsvětější Trojici). Výjimku tvořila pouze jedna modlitba, která byla určená přímo Petrovi, ovšem ani v té nebylo opomenuto, že je tento světec pouze přímluvcem u Boha a od něho také dostal všechny své nadpřirozené dary. Ostatně celým spisem se jako červená nit táhne potřeba čtenáři nenásilně vysvětlit či upřesnit základy katechismu katolické církve a pravidla, na kterých se v reakci na protestantskou kritiku shodl tridentský koncil. Například při modlitbě k Ježíši Kristu je zdůrazněno, že je „*v velebné svátosti opravdově přítomen (...)*“¹¹⁷ a věřící při odříkávání prosby k Petrovi vyznávají: „*Z celého srdce ctím Tebe v tom obraze, před kterým zde klečím (...)*“¹¹⁸ Reakcí na soudobou situaci je také žádost o nastolení křesťanské jednoty a *vyplemenění kacířstva*. Kromě takovýchto modliteb obsahuje spis i litanii k Petrovi z Alkantary, ve které je tento světec osloven jako *líbezná vůně čistoty, pravdivý krotitel očí a jazykův, pohrdatel marné cti, růže trpělivosti, prorok božský, křísitel mrtvých, osvítitel slepých, podpora chromých, rozkazatel živlův, občerstvitel žíznivých, nasytitel lačných, pomocník utisknutých*. Z rétoriky se dá usuzovat, že se jednalo o poměrně obvyklé, až patetické charakteristiky svatých.

Na historickou osobu Petra spíše ukazují přívlastky *jako stkvoucí slunce španělské zemi, opravdový následovník svatého Františka, člověk dychtící po evangelické chudobě, dokonalý obraz poslušnosti, horlivý kazatel pokání, mrtvitel těla*. I v tomto případě je však nutné počítat s nadnesenými stylistickými prostředky. Autor zapsal hned tři verze zpívaných slov, bohužel však nezachytil žádný hudební záznam, který by nám přiblížil melodii nápěvů. Pouze u první verze je zapsáno, že se zpívá jako

¹¹⁷ Tamtéž, f. 5b, 6a.

¹¹⁸ Tamtéž, f. 11b.

O sv. Vincenciusovi, všickni věrní. V písních je Petr žádán kromě přímlov za jednotnou církev a vymýcení protestanství například o pomoc duším v očistci či o *šťastné skonání* neboli tzv. dobrou smrt – „*Těm, kteří v posledním hoři již se do věčnosti boří, vyžádej šťastnou hodinu, ať nepřijdou na mizinu.*“¹¹⁹

Postava Petra je v návodu na pobožnost líčena jako vzor důvěry v Boha a praktikování askeze. Připomínán je i jako mystik, následovník sv. Františka z Assisi či zpovědník Terezie z Avily, které měl Ježíš zjevit, že Petr jakožto přímlovce bude u Boha vždy vyslyšen. Tento motiv se opakovaně objevuje v modlitbách a je akcentován i ve všech třech v závěru přiložených písních. První dvě jsou obvyklými zpracováními prosby kajícího se k určitému světcí, daleko zajímavěji však vyznívá píseň poslední, která kromě obvyklých frází používaných ve spojitosti se světcí líčí Petra tak, jak ho ve svém životopise popsala sv. Terezie z Avily – člověka malé postavy, se sklopeným zrakem, poznávajícího své blízké jen podle hlasu, bosého. Také stále držícího posty, v noci bdícího, „*jak kůra stromu suchého*“¹²⁰ vypadajícího. V závěru této písně je Petr připodobňován ke svému jmenovci z řad Ježíšových prvních následovníků: „*Dva klíče apoštol přijal, Petře, ty máš jeden, klíč ten dřevo sluje kříže, kterým jsi ozdoben: tím klíčem otevři nebe: tam když se dostanu, Bohu díky vzdávat, chválit Tě nepřestanu.*“¹²¹

Návod na vykonání této pobožnost byl dokonce zahrnut do knihy *Duchovní život ve světě, aneb, Ouplná modlitební kniha pro katolické křesťany a křesťanky, jenž u prostřed světa w prawdě nábožně a swatě žiwi býti toužejí (...)*.¹²² Tento modlitební

¹¹⁹ Tamtéž, f. 14b.

¹²⁰ Tamtéž, f. 17b.

¹²¹ Tamtéž, f. 18b.

¹²² PELIKOVSKÝ, Pavel Josef: *Duchovní život ve světě, aneb, Ouplná modlitební kniha pro katolické křesťany a křesťanky, jenž u prostřed světa w prawdě nábožně a swatě žiwi býti toužejí obsahující wůbec: modlitby k domácí a veřejné pobožnosti, zvlásť pak: swatodenní pořádek, modlitby ranní, večerní a mezi dnem, wzbuzení tří božských ctností, modlitby k Panně Marii na každý den w týdnu, dwoje*

spis byl vydán v roce 1865, což znamená, že tatáž pobožnost k Petrovi bývala sloužena okolo 200 let.

modlitby ke mši swaté, modlitby k sw. zpowědi, k sw. přijímání ... jakož i modlitby za umírající a za w Pánu zesnulé a m. j. 2. Praha 1865.

3 ŽIVOTOPIS SV. PETRA Z ALKANTARY

Životopis svatého Petra z Alkantary v tomto komplexním podání hagiografické literatury nijak zvlášť nevybočuje ze zažitého schématu světce askety a mystika.¹²³ Vyznačuje se niterným vztahem k Bohu, častými a hlubokými modlitbami, velmi přísným způsobem života a odmítáním světských poct. Takový odříkavý život je v katolické církvi považován za druh nekrvavého mučednictví.¹²⁴ Jako u každého světce došlo v minulosti i u Petra k prolínání historiografických a hagiografických linií v jeho životopise. O nastínění Petrova ryze hagiografické obrazu se však pokusím v další kapitole.

3.1 Dětství a mládí

Pozdější světec Petr z Alkantary, vlastním jménem Juan Sanabria Caravito, se narodil roku 1499 ve španělské provincii Estramadure ve městě Alcantara, které leží poblíž hranic s dnešním Portugalskem.¹²⁵ Jeho rodiči byli alkantarský šlechtic, guvernér a právník Pedro Caravito a María Vilela de Sanabria, pocházející rovněž z aristokratické rodiny.¹²⁶ Zatímco otec působil ve veřejné sféře, matka se věnovala péči o domácnost a výchově dětí. Když bylo Juanovi osm let, otec zemřel a matka se znovu provdala,

¹²³ SOUKUP, s. 171.

¹²⁴ KOŽIAK, Rastislav – NEMEŠ, Jaroslav (ed.): *Světec a jeho funkcie v spoločnosti I*. Bratislava 2006, s. 178.

¹²⁵ GIGILEWICZ, Edward (red.): *Encyklopedia Katolicka: Tom XV: pastoralna psychologia – Porphyreon*. Lublin 2011, s. 626.

¹²⁶ Czytelnia 19 października: Święty Piotr z Alkantary, prezbiter. In: *Brewiarz: Internetowa liturgia godzin* [online]. [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/10-19d.php3>.

tentokrát za Alfonse Barrantese.¹²⁷ Nevlastní otec si přál vidět Juana jako právníka, proto ho po dosažení příslušného věku poslal na studia. Nejprve přímo v Alkantaře získal humanistické a filozofické vzdělání, následně v letech 1511–1515 studoval kanonické a civilní právo na univerzitě v Salamance.¹²⁸ Juan po ukončení studia, ve svých šestnácti letech, odešel do minoritského konventu v Manjarez, který se nacházel v horách mezi Kastilií a Portugalskem.¹²⁹ Tam také vstoupil do noviciátu a získal jméno Petr, pod kterým vstoupil do dějin katolické církve.¹³⁰

3.2 Řeholní život

Historik Zdeněk Kalista zastával názor, že lidé na přelomu 15. a 16. století čelili obrovskému chaosu, který vyvolaly zámořské objevné cesty. Existence nově objevených kontinentů a tamních kultur ukázala svět jako nekonečné a nepřehledné místo, a člověk pocítil nejen úžas, ale i daleko větší potřebu řádu a organizace, než jaká byla běžná u předchozích generací. To „byly odrazy touhy a snahy dosíci co možná nejpevnějšího řádu, co možno nejpevněji zregulovat chaos, doléhající nepostižitelnými průchody, a aniž by to snad kdo zřetelně postihoval, v duše současníků.“¹³¹ „Člověk současný přestává žít jen tomu, co vidí, co jej bezprostředně obklopuje, v jeho mysli uplatňují se daleko více než dříve živly fantaskní, jistý neklid ovládá společnost, dosud zvyklou žítí (...) na pevném, solidním, reálném podkladě životním.“¹³² Kalista tuto myšlenku dokazuje právě na příkladu Španělska, které „vlna úžasu“ i následná snaha dát světu

¹²⁷ TOMCZAK, Salezy Bogumił: Poznańskie wydanie Traktatu o modlitwie i medytacji św. Piotra z Alkantary z roku 1627. In: *Ecclesia: studia z Dziejów Wielkopolski*. 10/2015, s. 163.

¹²⁸ GIGILEWICZ, s. 626 a TOMCZAK, s. 163.

¹²⁹ ČERNÝ, s. 477.

¹³⁰ TOMCZAK, s. 163.

¹³¹ KALISTA: *Tvář baroka*, s. 49.

¹³² KALISTA, Zdeněk: *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha 1941, s. 9.

zase řád zasáhly nejvíce. Proto se podle jeho názoru právě zde zformulovaly dva velké řeholní řády (Tovaryšstvo Ježíšovo a bosí karmelitáni) a nespočet menších uskupení s velmi tuhou disciplínou a všeobecně se začalo vyžadovat přísné pravověří hlídané inkvizicí.¹³³ Přísným sebeovládáním se vyznačoval i život Petra z Alkantary.¹³⁴ Po uplynutí noviciátu začal Petr studovat na kněze. Poté se stal lidovým kazatelem a misionářem.¹³⁵

Roku 1517 byl Petr svými představenými přemístěn do kláštera v Belvís de Monroy.¹³⁶ Po dvou letech strávených zde byl poslán jako představený do nově založeného kláštera v Badajoz. Roku 1524, ve svých 25 letech, přijal kněžské svěcení a složil věčné sliby.¹³⁷ Od roku 1528 zastával úřad kvardiána. Tehdy také znovu změnil své působiště a stal se kvardiánem v Robledille a později na čas v Plasencii, než se vrátil zpět do Badajoz. Roku 1532 odešel do ústraní kláštera San Onofre de La Lapa.¹³⁸ O šest let později se stal provinciálem františkánů-observantů v hispánsko-portugalské Provincii svatého Gabriela.¹³⁹ Tehdy se také stal zpovědníkem portugalského krále Jana III.¹⁴⁰ Odmítl však nabídku tehdejšího vládcce Svaté říše římské Karla V. Habsburského stát se císařovým zpovědníkem a rádcem v náboženských otázkách.¹⁴¹ Vzdal se tak

¹³³ KALISTA, Zdeněk: *Tvář*, s. 48.

¹³⁴ CHAUBER, Vera – SCHINDLER Hans Michael: *Rok se svatými*. Kostelní Vydří 1997, s. 543.

¹³⁵ TOMCZAK, s. 163–164.

¹³⁶ GIGILEWICZ, s. 626.

¹³⁷ FERRINI, Giuliano – RAMÍREZ, José Guillermo: *Františkánski svatí na každý deň*. Bratislava 2000, s. 336.

¹³⁸ GIGILEWICZ, s. 626.

¹³⁹ FERRINI – RAMÍREZ, s. 336.

¹⁴⁰ GIGILEWICZ, s. 626.

¹⁴¹ AGASSO, Domenico – TARZIA, Antonio (ed.): *Svatí na každý den: historie, spiritualita, umění: říjen-listopad-prosinec*. Kostelní Vydří 2010, s. 100.

nejen velmi prestižní nabídky, ale i možnosti přímo a soustavně ovlivňovat tohoto významného panovníka i dění na jeho dvoře. I tak ale Petr „patřil k nejvýznamnějším osobnostem své doby a měl velký vliv na všechny vrstvy společnosti. Získal si jméno jako zakladatel několika klášterů a byl jedním z nejváženějších náboženských spisovatelů.“¹⁴²

Petr se ve funkci provinciála snažil o návrat k původním přísnějším regulím řádu, a to nejprve ve Španělsku a Portugalsku, později i v dalších západních zemích.¹⁴³ Ani oficiální schválení těchto stanov na kapitule v Plasencii v roce 1540 mu však nezajistilo jejich vlídné přijetí ze strany řádových bratří a Petr se tak musel potýkat s mnoha problémy.¹⁴⁴ Narazil na obvyklou překážku velkých církevních reformátorů, kterým chyběl „stejně jako všem náboženským blouznivcům, opravdový historický smysl, když se domnívali, že církev je možno reformovat obratem ruky.“¹⁴⁵ Jeho snaha o návrat k přísnějším stanovám narážela na odpor těch spolubratrů, kterým vyhovovalo mírnější pojetí řehole. Petr se proto raději stáhl do ústraní. Roku 1554 se se souhlasem papeže Júlia III. rezignoval na všechny zastávané úřady. Odešel se do malého kostela zasvěceného Svatému kříži v Cebolli, kde se chtěl věnovat především kontemplaci.¹⁴⁶ Někteří autoři považují tento rok za počátek Petrovy reformy řádu.¹⁴⁷ V tomto ohledu však nepanuje obecná shoda, takže se lze setkat i s tvrzením, že Petr zahájil reformu až

¹⁴² CHAUBER – SCHINDLER, s. 543.

¹⁴³ AGASSO – TARZIA, s. 100.

¹⁴⁴ FERRINI – RAMÍREZ, s. 336.

¹⁴⁵ FRANZEN, August: *Malé církevní dějiny*. Praha 1995, s. 226.

¹⁴⁶ GIGILEWICZ, s. 626.

¹⁴⁷ FERRINI – RAMÍREZ, s. 336.

v roce 1557. Každopádně vstup do františkánského řádu a oficiální zahájení jeho reformy od sebe odděluje okolo 40 let.¹⁴⁸

Roku 1555 se Petr vydal do Říma, kde mu papež Pavel IV. udělil souhlas k založení společenství menších reformovaných bratří, diskalceátů, kteří se nazývali *fratres strictissimae observantie* nebo podle svého zakladatele alkantaríni.¹⁴⁹ Ti dodržovali nejpřísnější formu františkánské řehole a formálně byli podřízeni konventuálům.¹⁵⁰ Toto schválení bylo důležité pro expanzi reformy za hranice Španělska a Portugalska.¹⁵¹ První alkantarínský klášter vznikl u městyse Pedrosa a už svým vzezřením odkazoval na chudobu a askezi, které se měli řeholníci obývající tuto sakrální budovu oddávat. Klášter i s kaplí totiž nepřesahoval délku 32 a šíři 28 stop. V něm umístěné cely pro mnichy byly velmi malé a neumožňovaly ani pohodlně si lehnout, člověk v nich musel klečet nebo stát. Zdejší mniši měli žít v přísné chudobě proklamované již sv. Františkem z Assisi, která jim měla pomoci odpoutat se od jakékoliv touhy po majetku.¹⁵² Alkantaríni po celý rok nenosili žádnou obuv, spali přímo na podlaze nebo na tvrdých dřevěných deskách a vyhýbali se konzumaci masa, ryb i vajíček.¹⁵³ Původně neměli u klášterů ani knihovny a každému alkantarínovi bylo dovoleno, aby měl ve své cele pouze ty nejnnutnější knihy. Toto opatření však časem přestalo platit a některé alkantarínské konventy naopak začaly disponovat bohatými

¹⁴⁸ MARÍN, Francisco José Rodríguez: El desaparecido Convento Franciscano de San Pedro de Alcántara: reconstrucción histórica de un espacio urbano. In: *Isla de Arriarán: revista cultural y científica*. 1996/8, s. 65.

¹⁴⁹ CHAUBER – SCHINDLER, s. 543.

¹⁵⁰ AGASSO – TARZIA, s. 100.

¹⁵¹ FERRINI – RAMÍREZ, s. 336.

¹⁵² UNDERHILL, Evelyn: *Mystika: podstata a cesta duchovního vědomí*. Praha 2004, s. 249.

¹⁵³ CHAUBER – SCHINDLER, s. 543.

knihovnamí.¹⁵⁴ Jen za Petrova života vzniklo alkantarínských klášterů dvanáct.¹⁵⁵ Společně tvořily novou řeholní provincii zasvěcenou sv. Josefovi.¹⁵⁶ Petrova reforma se během následujících let rozšířila do Portugalska, Itálie, Mexika, Indie, na Filipíny a do Brazílie.¹⁵⁷

3.3 Kazatel lidových misí a mystik

Petr působil jako kazatel lidových misí ve Španělsku a v Portugalsku.¹⁵⁸ Jemu je připisován dodnes rozšířený zvyk vztyčit kříž u místního kostela na památku zde působící misie.¹⁵⁹ V tomto směru zřejmě následoval zakladatele svého řádu, sv. Františka z Assisi, o kterém se traduje, že podobně zavedl tradici vytváření betlémů, když v malé jeskyni v italské Umbrii roku 1223 zinscenoval s pomocí svých přátel výjev narození Ježíše Krista.¹⁶⁰ Petr také upadal do mystických stavů, které ho inspirovaly k sepsání knihy o modlitbě *Tratado*. V ní zachytil své pojetí mystiky vycházející „zejména z hlubokého ponoru do lidské duše s následnou sebereflexí, jež měla odstranit všechny lživé sebeklamy.“¹⁶¹

V celé Petrové mystice se silně odráží jeho intelektuální průprava.¹⁶² Sám Petr prokazoval úctu Nejsvětější Trojici, stejně jako tajemství Vtělení a Neposkvrněného

¹⁵⁴ BAJGER, s. 101.

¹⁵⁵ SCHIKORA, Rudolf: *Naše světla: čtení ze životů svatých*. Frýdek 1947, s. 693.

¹⁵⁶ EKERT, s. 224.

¹⁵⁷ MURAWIEC, Wiesław: Z recepcji św. Piotra z Alkantary w Polsce w XVII i XVIII wieku. In: *Studie Theologica Varsaviencia*. 1988/2, s. 29.

¹⁵⁸ AGASSO – TARZIA, s. 100.

¹⁵⁹ ČERNÝ, s. 477.

¹⁶⁰ VACLÍK, Vladimír: *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*. Praha 1987, s. 12.

¹⁶¹ ČERNÝ, s. 477.

¹⁶² SOUKUP, s. 171.

Početí Panny Marie.¹⁶³ Hojně propagoval rovněž kult sv. Josefa.¹⁶⁴ Největší důraz však Petr kladl na co možná největší vzdálení se světu, které člověku pomohlo pochopit ho v jeho jednotě, v Bohu.¹⁶⁵ Zdeněk Kalista zastával názor, že Petr společně se sv. Terezií z Avily, se sv. Janem od Kříže a s jinými představiteli španělské mystiky z dob rozhraní gotiky a renesance, resp. gotiky a baroka, vytvořili jakési „duchovní Španělsko“, mystický proud vyrůstající z tradice Španělska, ale jeho hranice překračující, ke kterému počítal např. i sv. Marii Elektu od Ježíše pocházející z Itálie.¹⁶⁶

3.4 Zpovědník sv. Terezie z Avily

Petr se také stal jedním z duchovních vůdců ženy jménem Teresa de Cepeda y Ahumada (1515–1582), která se do dějin církve zapsala jako sv. Terezie z Avily. Mezi katolíky se dodnes jedná o velmi oblíbenou světicí, což dosvědčuje její prohlášení Učitelkou církve papežem Pavlem IV. v roce 1970 či úvodní slova studie pojednávající o této světicí od současného historika umění prof. Pavla Štěpánka: „[Terezie] patří k mnohým španělským hvězdám, které prozařují české katolické nebe, zejména barokní.“¹⁶⁷ Petr se s touto významnou ženou seznámil v roce 1560, když přicestoval do Avily, aby tam dokončil přípravu nové nedaleké fundace. Následně se vídávali po celé dva roky.¹⁶⁸

Terezie, členka karmelitského řádu, podobně jako mnoho dalších raně novověkých mystiček, po celý svůj život balancovala mezi svatostí, herezí, posedlostí

¹⁶³ GIGILEWICZ, s. 626.

¹⁶⁴ ŠVINGÁL, Tomáš: *Svätý Jozef v dějinách spásy*. Olomouc 2020. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta, s. 59.

¹⁶⁵ KALISTA: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova*, s. 27–28.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 12.

¹⁶⁷ ŠTĚPÁNEK, Pavel: *Kapitoly z dějin česko-španělských kulturních styků a vztahů*. Praha 2018, s. 238.

¹⁶⁸ TOMCZAK, s. 164.

a čarodějnictvím. Rozlišení světičky od čarodějnice v té době nebylo snadné, protože projevy obojího byly totožné, a často záleželo pouze na interpretaci, kdo dal ženě obdařené nadpřirozenými schopnostmi její neobvyklé „dary“. O tom, jestli je žena vyznamenaná Bohem nebo svedená d'áblem, vždy rozhodovali muži, ať už zpovědníci, teologové nebo třeba světští a církevní soudci.¹⁶⁹ Ti mohli na ženě provádět exorcismus či ji vydat plamenům, veřejně ji odhalit jako podvodnici, ale také z ní „vyrobit“ světičku kupř. šířením zjevení, kterého se jí dostalo, či sepsáním jejího životopisu. Za každou svatou ženou tedy stála nátlaková skupina tvořená muži.¹⁷⁰

Terezie si tohoto faktu zřejmě byla dobře vědoma, protože ač byla mnohokrát nařčena z čarodějnictví, zvolila správnou strategii stylizace do pouhé ubohé, nevzdělané, slabé a mnoha nemocemi sužované ženy, která ve všem podléhá autoritě církve. Tu pro ni ztělesňovali hlavně muži, protože na rozdíl od žen byli vzděláni v teologii.¹⁷¹ Jedním z takovýchto mužů byl právě Petr z Alkantary, který Terezii v jejích reformátorských snahách velmi podporoval.¹⁷² S ním ji však pojilo i přátelství a vzájemné sympatie. Z Tereziiných pamětí je zřejmé, že si po lidské i duchovní stránce rozuměli, Terezie totiž ve své autobiografii věnovala ze svých zpovědníků nejvíce pozornosti právě jemu a dokonce jej často popisovala jako *svatého muže*.¹⁷³ Petr se o Terezii vyjadřoval stejně pochvalně a oba dva si tak vzájemně podporovali a legitimizovali svou dobrou pověst. Velkým pojítkem mezi Petrem a Terezií mohlo být i to, že oba zažívali mystická vytržení, nebo že si shodně přáli reformu svých řádů a usilovali v nich o znovunavrácení se k přísnějšímu způsobu života. Lze také předpokládat, že byli podobně zděšení

¹⁶⁹ DIENZELBACHER, Peter: *Světičky, nebo čarodějky?: osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*. Praha 2003, s. 15 a 17.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 83.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 43.

¹⁷² CHAUBER – SCHINDLER, s. 543.

¹⁷³ DE JESÚS, Teresa: *Kniha o zakládání*. Vimperk 1991, s. 57.

z tehdejšího rozšíření hereze a ze skutečnosti, že křesťané povstávají proti jiným křesťanům. Německá reformace navíc vytvořila první opravdovou konkurenci katolické církve, za kterou se dřívější kacířská hnutí považovat nedala.¹⁷⁴

Terezie je také autorkou nejznámějších a nejhojněji využívaných pramenů k Petrově osobě. Kromě několika zmínek o jejích zpovědích u Petra, ve kterých líčí, kterak ji uklidňoval, nám Terezie zanechala i jeho fyzický popis a charakteristiku. Jedno z jejích mnoha vyprávění o Petrovi začíná slovy odkazujícími na náboženský úpadek tehdejší doby: „*Vypráví se, že svět už není schopen takové dokonalosti, že tělesná konstituce současných lidí je příliš slabá a že se změnily časy.*“¹⁷⁵ Podle Terezie spal Petr po celý svůj řeholní život nanejvýš pouhou hodinu a půl během noci, což mu údajně dělalo ze všech praktikovaných druhů pokání největší problémy. Aby náhodou nespal déle, míval hlavu opřenou o kolík zaražený do zdi, který mu jistě zajišťoval dostatek nepohodlí. Naopak omezování v jídle mu zřejmě nedělalo větší problémy, protože byl zvyklý jíst pouze jednou za tři dny, a když během modliteb zažíval stavy vytržení, prý nejedl i osm dní.

Petr podle Terezie vlastnil pouze jeden hábit, a i ten byl ušitý z hrubé vlněné látky. Nosil ho přímo na těle, takže když teploty klesly, byl vystaven chladu, i když nosíval také plášť z téže nejemné příze. Dvacet let také na těle nosil žínici z plechu. Pokud mu v cele byla zima, vysvlékl se, nahý otevřel dveře i okno a chvíli tak zůstal. Když se poté oblékl, cítil se více zahřátý. Přestože součástí františkánského hábitu je i kapuce, Petr si ji nenasazoval, ať pražilo slunce nebo přšel silný déšť.¹⁷⁶ Terezie dále uvádí: „*Vyprávěl mi, že nikdy nepozvedal své oči, takže byl tři léta v jednom domě svého řádu a znal řeholníky jen podle hlasu. Měl-li někam jít, pak šel ve stopách druhých.* (...)“

¹⁷⁴ MIKULEC: *Pobělohorská rekatolizace*, s. 5.

¹⁷⁵ DE JESÚS, Teresa: *Život sv. Terezie od Ježíše*. Vimperk 1991, s. 236.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 236–237.

*Po mnoho let vůbec nepohleděl na ženy. Ba říkal mi, že pro něho je stejně vidět či nevidět.*¹⁷⁷

Fyzický popis Petra dobře odpovídá popisovanému průběhu jeho života a každodenním zvykům, např. jeho nahrbená postava by opravdu mohla být důsledkem omezení v prostoru či neustále k zemi sklopeného zraku. Terezie však svého oblíbence záměrně stylizovala do podoby druhého Františka z Assisi (viz kapitola č. 4). Už od počátku se o něm vyjadřovala jako o svatém muži. Ostatně i samu sebe Terezie prezentovala jako chudinku bez vzdělání, *oceán ubohosti*. Paradoxně však pokorná, před církevní a mužskou autoritou se sklánějící Terezie z Avily v budoucnu Petra, stejně jako jiné kanonizované muže z jejího okolí, naprosto zastínila. Zatímco povědomí o svatých Petrovi z Alkantary, o jeho příteli z řádu Tovaryšstva Ježíšova Františku Borgiášovi, či o karmelitánském mnichovi Janovi od Kříže v současnosti upadá, Terezie je stále známá a uznávaná jako učitelka církve, náboženská reformátorka, mystička a autorka duchovní literatury. Zasloužila se o to založením reformovaných klášterů, obnovou řádu v době reformace a především svými spisy o modlitbě a zjeveních, kterých se jí dostávalo. Přitom první z klášterů, nacházející se v Avile, zakládala právě s Petrovou podporou.¹⁷⁸ Velkou roli ve světové expanzi Tereziina kultu však jistě mohla hrát i skutečnost, že byla ze zmiňované skupinky budoucích svatých kanonizována už v roce 1622.

3.5 Smrt a přenesení ostatků

V neděli 18. října 1562 vydechl zesláblý tehdy třiašedesátiletý Petr z Alkantary naposled. Stalo se tak v Arenas (nedaleko Avily), které od té doby svůj název rozšířilo o dodatek *de san Pedro*. Obyvatelé tohoto města se dodnes ke „svému“ světcovi hrdě hlásí

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 237.

¹⁷⁸ ŠTĚPÁNEK: *Kapitoly z dějin*, s. 238–239.

i výraznou oblibou jména Pedro.¹⁷⁹ Petrovy ostatky byly uloženy do podzemí tamního klášterního kostela. Na jeho pohřbu se sešlo takové množství lidí, že na průběh obřadu musela dohlížet městská stráž.¹⁸⁰ Čtyři roky po Petrově smrti jistý otec Bartoloměj od sv. Anny rozhodl, že Petrova podzemní hrobka bude otevřena a jeho tělo přeneseno přímo do kostela.¹⁸¹ Za vhodný den pro uskutečnění tohoto rozhodnutí byl vybrán 28. duben.¹⁸²

I když se v raném novověku už takové jednání nedalo interpretovat jako kanonizační akt (tzv. zvykový, neoficiální), stále vyjadřovalo úctu vůči Bohem vyvolenému jedinci. Akt této dřívější formy kanonizace se skládal ze tří částí: z vyzdvižení ostatků aspiranta na světce, z jejich přenesení na vybrané vhodnější místo a z jejich následného uložení.¹⁸³ Tento po staletí praktikovaný postup byl samozřejmě dodržen i u přenesení Petrových ostatků. Navíc se při otevření hrobu tradičně očekával zázrak zdůrazňovaný při procesu kanonizace, a to nalezení těla v neporušeném stavu a navíc vydávajícího libou vůni. Petrovy ostatky se přenesením jednak přiblížily oltáři, ale také se staly přístupnějším pro poutníky, kteří už od dob starověku vyhledávají místa posledního odpočinku svatých a prosí zde o zázraky.¹⁸⁴ Také se touto cestou získávaly nové relikvie, protože ostatky světce se po vyzdvižení z původního hrobu dělily, což umožňovalo snadněji šířit kult i do vzdálených oblastí.¹⁸⁵

¹⁷⁹ CHAUBER – SCHINDLER, s. 543.

¹⁸⁰ TOMCZAK, s. 164.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 166.

¹⁸² VEIT, s. 193.

¹⁸³ STAŇA, s. 58.

¹⁸⁴ HOLMAN, Pavel – LUNIAČKOVÁ, Petra: *Kapitoly z obecných dějin sběratelství a muzejnictví*. Brno 1996, s. 22.

¹⁸⁵ STAŇA, s. 58.

4 HAGIOGRAFICKÉ MOTIVY V LEGENDĚ SV. PETRA Z ALKANTARY

Hagiografie představuje nauku zabývající se životy a skutky svatých a úctou, kterou jim lidé vyjadřují. Zasahuje do oblasti historie a teologie. Nejčastěji je hagiografie spjata především se specifickým literárním druhem přibližujícím určitého světce čtenářům – s legendou. Hagiografická díla se vyznačují tím, že „*tíhnou – díky svému účelu, tj. prezentovat nějaký model svatosti – k určitému druhu neměnnosti, tzn. k reprodukování předchozích modelů, za nimiž nebo skrze ně prosvítá ‚model par excellence‘, Kristus.*“¹⁸⁶ K vylíčení svatosti jsou používána různá po staletí opakovaná klišé.¹⁸⁷ Toto přizpůsobování reálného života šabloně světce vede k otázce, zda je vůbec možné na základě hagiografické literatury zpětně rekonstruovat život daného člověka.

Petr Regelát Beneš v této souvislosti upozorňuje na fakt, že „*pro hagiografu záruka pravdy vyprávěného faktu (pravdy, která ovšem není totožná s moderním historickým pojetím, jako spíš s uznáním, že v životě onoho světce se aktualizuje Boží plán) spočívá právě v opětném předložení skutků, slov, okolností, jež jsou ‚kodifikovány‘ tradicí.*“¹⁸⁸ Zdeněk Kalista zase zdůrazňuje, že hagiografická legenda odpovídá určité religiozitě, a není možné, aby se přivinula k člověku, jehož život by této formě zbožnosti neodpovídal.¹⁸⁹ „*Svatořečení [totiž] neglorifikuje jen to, čím se světec projevil na venek: co lidské oči spatřily, uši slyšely, ruce mohly ohmatat – nýbrž i (a především!)*

¹⁸⁶ BENEŠ, Petr Regelát: Úvod do františkánské hagiografie [online]. In: *Institut františkánských studií*. [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://frantiskanstvi.cz/Regalat-hagio/Hagiografie%20uvod%202011.pdf>

¹⁸⁷ HORÁKOVÁ, Michaela: Ke vztahům středověké a barokní legendistiky (pokus o odpískání v poločase jako gratulace mým učitelům). In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. 2000/V3, s. 12.

¹⁸⁸ BENEŠ: Úvod do františkánské hagiografie [online].

¹⁸⁹ KALISTA: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova*, s. 137.

jeho život vnitřní: jeho cestu k Bohu. Teprve tou se stává světec živým, stává se příkladem, který aktivně zasahuje do našeho života, ‚oroduje‘ za nás, tj. jako exemplum bonae vitae přibližuje nás Bohu, vsunuje nás v jeho ochranu, zjednává nám jeho milost.“¹⁹⁰

I život sv. Petra z Alkantary byl postupem času upravován tak, aby odpovídal zažitým stereotypům spojeným s tím, jak má ideálně vypadat pozemské bytí světce. Nejčastěji byl Petr stylizován po vzoru sv. Františka z Assisi a Ježíše, což se budu snažit doložit v následující podkapitole. Podklady pro Petrův život v české hagiografii dodaly především dva písemné prameny: *Život*¹⁹¹ sepsaný sv. Terezií z Avily a spis *Synopsis vitae*¹⁹² od Antonína Bruodina vydaný v době kanonizačních oslav tohoto světce.

Za nejdůležitější ovšem považují právě první pramen, ve kterém Terezie popisuje Petra jako svatého muže. Tato pasáž byla v minulosti hojně přebírána, je obsažena v kanonizačních aktech, v *Synopsis vitae* i v hagiografických textech z 19. století.¹⁹³ Pouze v *Synopsis vitae* je však rozmělněna do několika částí a takto včleněna do textu. V jiných dílech lze vyzorovat, že autoři přejali text sv. Terezie přímo a použili ho jako celistvou pasáž. Spis *Synopsis vitae* se postaral o to, aby Petr mezi obyvateli českých zemí vešel ve známost. Zmíněná dvě díla vytvořila základ, z něhož v dalších letech čerpala hagiografická literatura pojednávající o Petrovi. Následující podkapitola si klade za cíl ukázat, které z prvků Petrovy legendy jsou společné pro díla od 17. do 19. století a vykazují tedy největší setrvačnost.

¹⁹⁰ KALISTA: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova*, s. 203.

¹⁹¹ DE JESÚS, *Život*.

¹⁹² BRUODINO.

¹⁹³ Tyto pasáže se běžně objevují v hagiografické literatuře přibližující sv. Petra z Alkantary i v současnosti.

4.1 Život sv. Petra z Alkantary

4.1.1 Zbožný chlapec ze šlechtické rodiny

Na začátku Petrových životopisů je zdůrazňováno, že se narodil vznešeným šlechtickým a nábožným rodičům, případně alespoň že pocházel ze *vzácného* (míněno urozeného) otce.¹⁹⁴ Již v té době byl popisován jako *svatý*, zbožný, velice hodný a klidný chlapec, který mnoho času trávil modlitbami a rozjímáním. Odmala údajně pro hlubokou modlitbu běžně zapomínal na jídlo.¹⁹⁵ Obvykle pak následují pasáže vyjmenovávající školy, které Petr – po získání základního vzdělání doma – navštěvoval, což ve čtenářových očích buduje Petrovu image velmi vzdělaného člověka.¹⁹⁶ Obdobně bylo dosažené vzdělání zdůrazňováno např. u Jana Kapistrána, který se svatořečení dočkal o 21 let později.¹⁹⁷ Petr se dle hagiografie okamžitě stal vzorem pro všechny své spolužáky, ti ho ovšem zároveň lákali ke světským zábavám, které Petr samozřejmě razantně odmítal.¹⁹⁸ Veškerý volný čas na studiích trávil studiem, modlitbou, rozjímáním nad utrpením Krista, návštěvami nemocných a rozmluvami s řeholníky.¹⁹⁹ Večer před usnutím se modlil Žalm 130 („*Z hlubin bezedných Tě volám, Hospodine*“). Zmiňována je i jeho každodenní účast na bohoslužbách a časté přijímání eucharistie.

¹⁹⁴ BRUODINO, s. 1; BÍLÝ, Jan Evangelista: *Legenda, čili, Čtení o milých Svatých Božích*. Praha 1865, s. 1013; KULDA, Beneš Metod: *Církevní rok: díl šestý*. Praha 1881, s. 157, EKERT, s. 221.

¹⁹⁵ BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 221 a KULDA: *Církevní rok*, s. 157.

¹⁹⁶ BRUODINO, s. 1–2; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 221; KULDA: *Církevní rok*, s. 157 a KULDA, Beneš Metod: *Legendy: životy svatých a světic Božích: svazek VII*. Praha 1894, s. 301.

¹⁹⁷ PROCHÁZKOVÁ, Dana: *Ctnosti v barokní hagiografii jako vytváření novodobé společnosti v českých zemích*. Praha 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova. Husitská teologická fakulta. Školitel: Jan Blahoslav Lášek, s. 89.

¹⁹⁸ BRUODINO, s. 1–2; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 221; KULDA: *Církevní rok*, s. 157 a KULDA, Beneš Metod: *Legendy: životy svatých a světic Božích: svazek VII*. Praha 1894, s. 301.

¹⁹⁹ EKERT, s. 221 a KULDA: *Církevní rok*, s. 157.

Hojně také přistupoval ke svátosti smíření, ve které se ovšem jako světec neměl moc z čeho zpovídat, takže ve své nesmírné pokoře jmenoval za hříchy jen zdánlivé nedokonalosti.²⁰⁰ Z výše uvedeného vyplývá, že Petr měl být na svůj věk vždy neobvykle vyspělý.

4.1.2 Odmítnutí světského způsobu života a útěk do kláštera

Každý svatý se během svého života musí popasovat s nemálo překážkami stojícími v duchovní cestě. Petr se musel vyrovnat s tím, že když se vrátil po studiích domů, všichni ho *oslavovali* a nabízeli mu různé čestné úřady.²⁰¹ Dalším z rozptýlení mělo být otcovo přání, aby se ze syna stal právník, což v dané době představovalo slibnou kariéru a bohatství.²⁰² Životopisci zde nezmiňují, že jeho vlastní otec již v té době patřil mezi zemřelé, protože to v rámci hagiografického líčení není důležitá informace. Podstatné je, že se Petr nenechal zlákat světskou slávou a již v 16 letech tajně – zřejmě proto, že byl natolik rozhodnutý, že nechtěl, aby ho kdokoliv přemlouval – utekl do dalekého františkánského kláštera, kde žádal o přijetí do noviciátu.²⁰³ Motiv tajného útěku do kláštera kvůli reálnému nebo potenciálnímu odporu rodičů je u světců poměrně častý. Objevuje se např. i u jezuitského misionáře Vojtěcha Chanovského z Čech,²⁰⁴ který byl vnímán jako svatý již za svého života, přestože oficiálního přijetí mezi svaté se nikdy nedočkal.²⁰⁵

²⁰⁰ EKERT, s. 221.

²⁰¹ BÍLÝ, s. 1014.

²⁰² EKERT, s. 222.

²⁰³ BRUODINO, s. 3–4; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 222 a KULDA: *Církevní rok*, s. 157.

²⁰⁴ Vojtěch Chanovský je znám také pod jménem Albert.

²⁰⁵ Pater Vojtěch Chanovský – světec nebo fanatik?: Přednáška pro konferenci Barokní jezuitské Klatovy, Klatovy 28. 4. 2007. In: *Klatovské katakomby: barokní jezuitské Klatovy* [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <http://katakomy.cz/media/4686/pater-vojtech-chanovsky-svetecek-nebo-fanatik.pdf> a PROCHÁZKOVÁ, Dana, s. 21.

Klášterním představeným byl Petr nejprve odmítnut. I jiní řeholníci z kláštera se na nově příchozího Petra z Alkantary dívali podezřívavě, nevěřili totiž, že by mladík pocházející ze šlechtické rodiny zvládl žít přísným asketickým životem. Petr je však záhy přesvědčil o pravém opaku – svou askezi všechny spolubratry překonal a proměnil se tak v jejich nedostižný vzor.²⁰⁶ Díky bezmeznému obdivu ostatních byl Petr údajně již ve svých 20 letech zvolen představeným nově vzniklého kláštera. Tento úřad není interpretován jako zastávání důležité funkce, ale jako služba z lásky. Petr byl na kněze vysvěcen až v roce 1524, což znamená, že klášter měl vést jako laik, což v té době nebylo zvykem.²⁰⁷ Právě u přijetí svátosti kněžství životopisci zdůrazňují, že Petr chtěl být pouhým řeholníkem a knězem se stal nikoliv ze své vůle, ale z pokory, a to na přání svých představených či ostatních spolubratrů.²⁰⁸ Sám si totiž přál následovat apoštola sv. Petra a zůstat laikem.²⁰⁹ Ve své nové životní roli musel Petr začít veřejně kázat, v čemž samozřejmě jako každý světec velice vynikal, a tak svými slovy i příkladem přivedl nebo navrátil do církve mnoho nevědoucích a zbloudilých duší, kterým hrozilo věčné zatracení.²¹⁰

4.1.3 Řeholní život plný askeze

Co se týče příkladného života, je u Petra vždy zmiňována jeho přísná askeze a lpění na naprosté chudobě.²¹¹ Totožné rysy jsou neodmyslitelně spjaty i se sv. Františkem z Assisi, neboť podle jeho hagiografického životopisu sepsaného

²⁰⁶ BRUODINO, s. 3–4; KULDA: *Legendy*, s. 302 a EKERT, s. 222.

²⁰⁷ BÍLÝ, s. 222; EKERT, s. 222 a KULDA: *Církevní rok*, s. 157.

²⁰⁸ BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 222 a KULDA: *Církevní rok*, s. 157.

²⁰⁹ BRUODINO, s. 10.

²¹⁰ BRUODINO, s. 19–20; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 225; KULDA: *Legendy*, s. 302 a KULDA: *Církevní rok*, s. 157.

²¹¹ BÍLÝ, s. 1014; KULDA: *Církevní rok*, s. 157 a KULDA: *Legendy*, s. 302.

sv. Bonaventurou „Boží služebník dokáže z lásky ke Kristu snést každou tvrdost.“²¹² Askeze je zde vnímána v křesťanském smyslu, kdy se jí „rozumí soustředěné úsilí osobnosti o vytrvalý růst ve vlastním náboženském životě, úsilí směřující ke splnutí vlastní vůle s vůlí Boží.“²¹³ Poukazováno je na to, že Petr údajně nejedl častěji než jednou za tři dny, a to pouze tvrdý černý chleba a trošku zeleniny nebo polévky (někde se udává, že ji ještě ředil studenou vodou, aby ji zbavil dobré chuti), přičemž pro své hluboké zabránění do modlitby někdy nejedl i osm dní.²¹⁴ Také chodil s hlavou sklopenou, aby se nevystavoval možnosti pohlédnout na ženu, a lidi poznával jen podle hlasu. Jazyk krotil tak, že mluvil pouze tehdy, pokud se ho někdo na něco zeptal.²¹⁵ V létě i v zimě chodil Petr v jedné staré polátané kutně z hrubého materiálu, navíc bosý, a nikdy si nenasazoval kapuci, což odůvodňoval tím, že jakožto boží služebník si přece v přítomnosti svého Pána nemůže zakrývat hlavu.²¹⁶ Svě tělo dobrovolně vystavoval chladu.²¹⁷ Po celý život Petr údajně užíval jen jednu chatrnou mnišskou kutnu, starý breviář, dřevěný kříž, hliněné psací náčiní a hůl. Sám sebe prý považoval za největšího hříšníka na světě.²¹⁸ Každodenně se do krve bičoval.²¹⁹ A v noci téměř nespál.²²⁰

²¹² Sv. Bonaventura: *Legenda minor: Menší životopis svatého Františka (1260–1262)*. In: POSPÍŠIL, Ctirad Václav (ed.): *Františkánské prameny I*. Olomouc 1999, s. 465.

²¹³ Pater Vojtěch Chanovský [online].

²¹⁴ DE JESÚS: *Život*, s. 237; BÍLÝ, s. 1014; BRUODINO, s. 9; EKERT, s. 225 a KULDA: *Církevní rok*, s. 158.

²¹⁵ DE JESÚS: *Život*, s. 237; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 222 a 226 a KULDA: *Církevní rok*, s. 158.

²¹⁶ DE JESÚS: *Život*, s. 236; BRUODINO, s. 8–9; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 225 a KULDA: *Církevní rok*, s. 158.

²¹⁷ DE JESÚS: *Život*, s. 237.

²¹⁸ DE JESÚS: *Život*, s. 237 a EKERT, s. 225.

²¹⁹ BÍLÝ, s. 1014 a EKERT, s. 225.

²²⁰ DE JESÚS: *Život*, s. 236; BRUODINO, s. 7; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 225 a KULDA: *Církevní rok*, s. 158.

I motiv odpírání spánku kvůli modlitbě mají Petrovy legendy společné s těmi, které kolovaly o již zmíněném jezuitském misionáři Vojtěchu Chanovském.²²¹

Jak již bylo řečeno výše, podkladem pro tento stále opakovaný popis Petrova asketického života se staly pasáže ze spisu *Život sv. Terezie z Avily*, ve kterých popisuje, jakými způsoby se Petr snažil dostat pod kontrolu své tělo. Tyto pasáže se staly nedílnou součástí vytváření Petrova obrazu světce, protože se objevily už i v jeho kanonizačních aktech a ze všech textů shrnujících Petrův život lze rozpoznat, že s nimi byli jejich autoři obeznámeni. Podle mého názoru se sv. Terezie z Avily při psaní o Petrovi z Alkantary inspirovala v legendě o sv. Františkovi z Assisi, kterou sepsal sv. Bonaventura. Petra pak záměrně stylizovala podle Františkova vzoru. Pro porovnání přikládám úryvek z Bonaventurova díla: *„Od počátku svého obrácení křižoval Boží muž František, jako pravý učedník ukřižovaného Ježíše, tvrdě své tělo s jeho žádostmi a ukázněval smyslová hnutí přísnými posty, takže snad nejedl ani to, co bylo nutně třeba k udržování jeho sil. Pokud byl zdrav, jedl jen zřídka vařená jídla. Pokud si to dovolil, přimíchal do nich trochu popela, nebo do nich přiléval vodu, aby je znechutil. (...) Odpočíval obvykle na holé zemi a místo polštáře míval kámen nebo kus dřeva. Nosil prostý, hrubý oděv, protože se z vlastní zkušenosti přesvědčil, že drsný a hrubý oděv zlé nepřátele zahání, zatímco jemný a měkký oděv silněji vystavuje člověka pokušením. (...) Přísnou sebekázní a bdělostí nad sebou pečoval zvláště o cenný poklad čistoty, kterou nosíme v porušitelných nádobách. Tuto neporušenou čistotu vnitřního i vnějšího člověka se snažil zachovat se svatou čestností. Zpočátku po svém obrácení se v mrazech statečně vrhl do jámy se sněhem a ledem, aby zkrotil zlého nepřítele ve svém nitru a aby před žářem žádostivosti zachoval bílé roucho čistoty. (...) Svě tělo měl zřejmě dokonale v moci a se svými očima uzavřel smlouvu. Smyslných pohledů se pevně vystříhal a jakýmkoli pohledům na nedobré věci se vyhýbal. (...) Ačkoli si častým pláčem způsobil těžkou oční chorobu, neposlechl lékařovy rady, aby zanechal pláče, nechce-li úplně oslepnout. Pokory, která je ochranou a okrasou každé ctnosti, byl Boží muž plný. Ač se*

²²¹ Pater Vojtěch Chanovský [online].

vyznačoval mnoha ctnostmi, především žil jako nejmenší z Menších bratří a stále chtěl mít nad sebou představeného. Ten, který se nazýval největším hříšníkem a měl se za chatrnou, špinavou nádobu – ač ve skutečnosti byl nádobou vyvolenou, svatou, třpytící se mnoha svatými ctnostmi a milostiplnými dary, zasvěcenou dokonalému evangelnímu životu. Toužil jevit se sobě i druhým opovrženým chudákem.²²²

Z textu sv. Terezie z Avily o sv. Petrovi z Alkantary je navíc patrná jistá reciprocita – stejně jako za života si Petr a Terezie vzájemně potvrzují svou svatost i posmrtně. Podobnou funkci mají také zmínky o přátelském vztahu Petra se sv. Františkem Borgiášem či s uznávaným teologem a mystikem Ludvíkem z Granady (o kterém ještě bude pojednáno v otázkách autorství Petrovy knihy *Tratado* v kapitole č. 5).²²³ Petrův vztah k Terezii je ovšem zdůrazňován nejčastěji, i když poměrně ambivalentně. Na jednu stranu je Petr líčen jako Tereziin vůdce, který na ni měl zásadní vliv, na druhou stranu je popisován jako pomocník, který této slabé ženě byl oporou a moudrým rádcem.²²⁴ Zajímavé je, že životopisy neuvádějí délku tohoto časového úseku, kdy byl Petr Tereziiným zpovědníkem konkrétně (období 2 let, které není nijak závratně dlouhé), ale upřednostňují slova ve stylu *po mnoho let*.²²⁵ Tyto formulace vzbuzují dojem, že Petr strávil po boku Terezie dlouhou část svého života. V Petrových životopisech také chybí informace, že Terezie neměla pouze jednoho zpovědníka, ale vystřídal v této roli hned několik mužů.²²⁶

²²² Sv. Bonaventura, s. 470–471.

²²³ BRUODINO, s. 14; BÍLÝ, s. 1015; EKERT, s. 226 a KULDA: *Církevní rok*, s. 159.

²²⁴ BÍLÝ, s. 1015; EKERT, s. 226 a KULDA: *Církevní rok*, s. 159.

²²⁵ BÍLÝ, s. 1015.

²²⁶ DE JESÚS: *Život*.

4.1.4 Reformátor řádu

Legendy bez výjimky zdůrazňují funkce, které Petr ve svém řádu zastával. Vždy je ovšem upozorněno na to, že tak činil pouze nerad a z pokory vůči svým představeným.²²⁷ Jako provinciál po svých spolubratrech žádal stejně ctnostný život, jaký sám vedl, což je zmiňováno především v souvislosti s kapitulou Plasencii konanou roku 1540, na které tyto své požadavky přednesl. Hagiografická literatura praví, že jeho nároky byly shromážděním následně jednoznačně přijaty.²²⁸ Často však v rozporu s tímto tvrzením udává, že Petr měl mnoho nepřátel mezi svými spolubratry, kteří odmítali žít podle přísných regulí řádu.²²⁹ Své odpůrce ovšem nikdy netrestal, pouze je káral. Hned jak Petrovi skončilo období, po které zastával úřad provinciála, údajně se velmi rád stáhl do ústraní.²³⁰ Ještě dvakrát pak prý odmítl zastávání tohoto prestižního úřadu, což možná zdánlivě odporuje myšlence bezpodmínečné pokory vůči všemu, co přijde, na druhou stranu to však Petra představuje jako skromného člověka, který neměl touhu být na výsluní a disponovat různými pravomocemi.²³¹ Petr poté začal více aktivně pracovat na myšlence obrody církve pomocí ctnostných řeholníků, kteří následují Krista a sv. Františka z Assisi.²³² Ostatně tradice tvrdí, že sám sv. František z Assisi měl při své cestě po Španělsku prohlásit, že zde jednou zazáří velké světlo.²³³ Období probíhající reformace, v níž Petr žil, je v jeho životopisech prezentováno jako pokleslá a zkažená doba. Autoři poukazují na tehdejší úpadek morálky mezi řeholníky, na

²²⁷ EKERT, s. 222; KULDA: *Církevní rok*, s. 157-158 a KULDA: *Legendy*, s. 302.

²²⁸ EKERT, s. 223 a KULDA: *Církevní rok*, s. 158.

²²⁹ BÍLÝ, s. 1015; EKERT, s. 224 a KULDA: *Církevní rok*, s. 157.

²³⁰ BÍLÝ, s. 1014 a EKERT, s. 223.

²³¹ EKERT, s. 223–224.

²³² BÍLÝ, s. 1014.

²³³ TOMCZAK, s. 164.

nevídaný rozmach hereze i na všeobecně upadající víru v Boha.²³⁴ Petr působí v této zlé době jako pravé světlo, což je častá metafora spojená se svatými vycházející opět z biblických slov Ježíše Krista.²³⁵ Symbolika světla je zdůrazňována i v souvislosti se sv. Františkem z Assisi.²³⁶

Petrovu novou řeholní společnost žijící podle přísnějších pravidel záhy oficiálně potvrdil papež.²³⁷ Tato informace odkazuje na Petrovu poslušnost vůči hlavě katolické církve, jejíž autorita byla v době reformace značně otřesena. Navíc staví Petra do stejné role, jako kdysi sv. Františka z Assisi, který šel prosit papeže o možnost žít podle způsobu života, který mu byl zjeven.²³⁸ Díky založení vlastního hnutí je Petr v hagiografických textech popisován jako člověk, který probudil skomírající františkánský řád k novému svěžímu životu.²³⁹ Pro svou blízkost ke sv. Terezii z Avily je zmiňován také jako muž, který se podílel i na obnově řádu karmelitánského. Skutečnost, že se Petr pokusil realizovat obrodu svého řádu, ho povyšuje ze stavu „pouhého“ světce askety a vyznavače na reformátora. Popis Petra jakožto obnovitele františkánského řádu a blízkého přítele a zpovědníka sv. Terezie dokonce odsouvá stranou jeho spisovatelské dílo, přestože je z hlediska mystiky velmi oceňované. V některých životopisech je jen krátce zmíněno, že tento světec napsal *výborný spis* o modlitbě,²⁴⁰ v jiných zmínka o ní úplně absentuje. Bernard Sannig dokonce neváhal Petřův spis přejmenovat na *Pojednání o utrpení Krista*.²⁴¹

²³⁴ EKERT, s. 224–225; KULDA: *Církevní rok*, s. 158 a KULDA: *Legendy*, s. 302.

²³⁵ DE JESÚS: *Život*, s. 237; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 223 a 225; KULDA: *Legendy*, s. 303 a J 8:12.

²³⁶ Sv. Bonaventura, s. 463.

²³⁷ BRUODINO, s. 13.

²³⁸ Sv. Bonaventura, s. 467.

²³⁹ KULDA: *Legendy*, s. 302.

²⁴⁰ BÍLÝ, s. 1014.

²⁴¹ ČERNÝ, s. 204.

4.1.5 Mystik

O něco více pozornosti než Petrově literární činnosti je věnováno jeho mystickým stavům, a to když jsou zmiňovány Petrovy časté a intenzivní extáze, během kterých se okolo mu hlavy objevila jasně viditelná svatozář. Na základě těchto extází Petr pronesl mnohá proroctví.²⁴² Jeho mystické stavy doprovázela levitace (zvedat se měl až do výšky 2 loktů nad zemí) nebo naopak mnohahodinové ležení na zemi, během kterého se Petr ani jednou nepohnul.²⁴³ V průběhu těchto extází údajně na Petra někdy působily i zlé síly.²⁴⁴ Motiv mystických stavů spojených s levitací, se svatozáří i s pokoušením démony se opět objevuje také v legendách o sv. Františkovi z Assisi.²⁴⁵ Zajímavý je také popis Petra při sloužení bohoslužeb a při mystických stavech, kdy jeho tvář zářila podobně jako Mojžíšova při setkání s Bohem na hoře Sinaj.²⁴⁶ Během mší i během extází plakal, což je interpretováno pozitivně jako charisma daru slzí. Tuto schopnost plakat ze zbožnosti katolická církev v dané době vysoce oceňovala.²⁴⁷ Svými mystickými stavy se Petr opět stavěl po bok sv. Františka z Assisi, kterému se jich údajně také dostávalo.²⁴⁸

4.1.6 Vzor ctnostného člověka a „světec na zemi“

Co se týče povahových rysů, je Petr vykreslován jako člověk přátelský, laskavý, mlčenlivý, moudrý a bystrý.²⁴⁹ Sympatie si získával velmi snadno vlídnými slovy

²⁴² BÍLÝ, s. 1014 a EKERT, s. 226.

²⁴³ BÍLÝ, s. 1014 a EKERT, s. 226–227.

²⁴⁴ BRUODINO, s. 5 a 10.

²⁴⁵ Sv. Bonaventura, s. 474.

²⁴⁶ BÍLÝ, s. 1014 a Ex 34:30.

²⁴⁷ DINZELBACHER, s. 19.

²⁴⁸ Sv. Bonaventura, s. 464, 468–469.

²⁴⁹ DE JESÚS: *Život*, s. 237; BRUODINO, s. 6 a BÍLÝ, s. 1014.

a svým příkladem. Už pouhý pohled na něho prý přítomné dojal natolik, že ho obdarovávali neobvyklým množstvím almužen. Petrovi velmi záleželo na lidské spáse, a tak přiváděl k víře zanedbanou mládež. Pro dospělé zase pořádal přednášky na duchovní témata.²⁵⁰ V krajině začal vztyčovat dřevěné kříže upomínající na Ježíše.²⁵¹ Petr prý uměl člověka obrátit na katolickou víru už svými modlitbami, rozhovorem, nebo pouhým pohledem. Těmito prostředky údajně dokázal i léčit nemocné, což je další typický znak svatých a ostatně i samotného Ježíše. Mezi lidmi měl být Petr natolik vážený, že si přáli alespoň dotknout se jeho roucha, což je další motiv často zmiňovaný v souvislosti s veřejným působením Ježíše.²⁵² Podobně působí i zmínka, že se Petr na reformu františkánského řádu připravoval v ústraní na poušti, obdobně jako se na poušť odebral i Ježíš před začátkem svého veřejného působení.²⁵³

Už za svého života byl Petr považován za mocného přímluvce u Boha.²⁵⁴ Rozhádané obce si ho dokonce měli zvat jako rozhodčího svých sporů a šlechtici si zase považovat za velkou čest prokázat mu jakoukoliv službu nebo s ním jen promluvit.²⁵⁵ Petr dokonce navzdory své proklamované touze poustevničit přijal pozvání na dvůr císaře Karla V. Legendy tento zdánlivý rozpor vysvětlují tím, že tak učinil pouze z důvodu, aby dvořanům pomohl ke spáse. U dvora ovšem dlouho nezůstal, protože tamní život chápal jako překážku ve své vlastní cestě k Bohu i k reformě řádu.²⁵⁶

²⁵⁰ EKERT, s. 225.

²⁵¹ BRUODINO, s. 22.

²⁵² BÍLÝ, s. 1015; EKERT, s. 225; KULDA: *Církevní rok*, s. 157; BRUODINO, s. 1–2; BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 221; KULDA: *Církevní rok*, s. 157 a KULDA: *Legendy*, s. 302; Mk 5:27–28 a Mt 9:20–22.

²⁵³ BÍLÝ, s. 1014; EKERT, s. 224 a Lk 4:2.

²⁵⁴ KULDA: *Církevní rok*, s. 159.

²⁵⁵ BÍLÝ, s. 1015 a EKERT, s. 225.

²⁵⁶ BÍLÝ, s. 1015; EKERT, s. 226 a KULDA: *Církevní rok*, s. 159.

4.1.7 Tzv. dobrá smrt

Petr údajně věděl o své blížící se smrti, a proto se vydal na poslední vizitaci jím založených klášterů. Během této cesty uspořádal všechny důležité záležitosti a rozloučil se se svými řeholními spolubratry. Občas je zmiňováno, že umírajícímu františkánovi s pověstí světce jakýsi obdivovatel z řad šlechticů nabídl pobyt ve svém domě, ovšem Petr toto sídlo záhy opustil, aby mohl zemřít v některém z alkantaránských klášterů.²⁵⁷ I v blízkosti smrti tedy vyměnil luxus a pohodlí za místo podobající se svou chudobou a stísněnými prostory spíše *vězením* či *hrobkám*.²⁵⁸ Těsně před svou smrtí myslel Petr podle hagiografů na Pannu Marii a na svaté. Když pocítil žízeň, požádal o pohár vody, ovšem odmítl ho poté, co si vzpomněl na Kristova slova „*Žízním!*“ pronesená během jeho umírání na kříži.²⁵⁹ Petr před svou smrtí přijímal vkleče viaticum natolik důstojně, že to všechny přítomné rozplakalo. Pak na chvíli upadl do bezvědomí. Když se probudil, naposledy se obrátil na přítomné a pronesl slova prvního verše ze Žalmu 121 („*Do domu Hospodinova půjdeme.*“).²⁶⁰ Jeho smrt a okamžiky před ní jsou vždy popisovány jako poklidné, kdy se Petr pokorně a bez starostí odevzdává Bohu.²⁶¹ Stal se tedy dalším světcem, který prožil tzv. dobrou smrt.

Stejně poklidně jsou poslední chvíle popisovány i u sv. Františka z Assisi: „*A tu nadešla hodina jeho odchodu. Nechal si zavolat všechny bratry, kteří v klášteře žili, milými slovy je utěšoval ve smutku nad svou smrtí a s dobrotivostí Otce je povzbuzoval k lásce. Zanechával a odkazoval jim bohatství chudoby a pokoje. Měli usilovat o věčné a chránit se před nebezpečími tohoto světa. K tomu je ohleduplně povzbuzoval a jak*

²⁵⁷ BÍLÝ, s. 1015 a EKERT, s. 227.

²⁵⁸ EKERT, s. 224 a KULDA: *Církevní rok*, s. 158..

²⁵⁹ EKERT, s. 227.

²⁶⁰ BÍLÝ, s. 1015; EKERT, s. 227; KULDA: *Církevní rok*, s. 159 a KULDA: *Legendy*, s. 302.

²⁶¹ DE JESÚS: *Život*, s. 237–238; BRUODINO, s. 16; KULDA: *Církevní rok*, s. 159 a KULDA: *Legendy*, s. 303.

*mohl zapřísahal: aby ve všem následovali stopy ukřižovaného Ježíše. (...)Pak si nechal z evangelia svatého Jana předčítat tu zprávu, která počíná slovy »Před Velikonocemi...« V ní toužil zaslechnout hlas Milovaného, který už klepe a od něhož ho odděluje jen tenká stěna jeho těla. Když na sobě blažený Otec naplnil všechna tajemství, zesnul v modlitbě a zpěvu v Pánu. Jeho svatá duše se oddělila od těla a byla přijata do hlubin slávy.*²⁶²

4.1.8 Posmrtná zjevení

Hned po skonání se Petr údajně zjevil své duchovní svěřenkyni a mystičce sv. Terezii z Avily.²⁶³ Ta k tomu ve svých pamětech píše: „(...) když zemřel, ukázal se mi, aby mi sdělil, že už si šel odpočinout.“²⁶⁴ Tehdy samozřejmě ještě neměla zprávy, že Petr zemřel, ty se k ní dostaly až později. Terezii se ostatně dle svých slov zesnulí – a také z očiště pravě vysvobozené duše – ukazovali častěji. Petr však měl být jedním z mála, jehož duši viděla po smrti jít přímo do nebe, a nikoliv do očiště.²⁶⁵ Terezie také tvrdila, že Petra po pozemském odchodu vídávala dokonce několikrát, a to „obklopeného převelikou září. Když se mi zjevil poprvé, řekl mi s mnoha jinými věcmi: „Ach, šťastné pokání, jež mi zasloužilo takovou slávu.““²⁶⁶

Opět je zde jasná provázanost s popisem smrti sv. Františkem z Assisi: „V tu dobu viděl jeden z bratří a jeho učedníků, muž uznávané svatosti, jak jeho duši nese nad mnoha vodami k nebi malý, světlý obláček v podobě hvězdy, jasně a mocně zářící. Protože měl svědomí bez viny a byl bohatý zásluhami, zdvihala ho plnost milostí a jeho božských ctností mocně vzhůru. Nic ho nemohlo zadržet, aby nepatřil na slávu a světlo

²⁶² Sv. Bonaventura, s. 486

²⁶³ DE JESÚS: *Život*, s. 238; BÍLÝ, s. 1015; EKERT, s. 228 a KULDA: *Církevní rok*, s. 159.

²⁶⁴ DE JESÚS: *Život*, s. 238.

²⁶⁵ DE JESÚS: *Kniha*, s. 79; DE JESÚS: *Život*, s. 238 a BRUODINO, s. 17.

²⁶⁶ DE JESÚS: *Život*, s. 238.

nebe.²⁶⁷ I František se měl ve chvíli následující po jeho smrti ukázat žijícímu člověku, podobně jako Petr Terezii: „I jemu [biskupovi z Assisi] se zjevil blažený František s radostnou tváří ve chvíli svého odchodu a pravil mu, že opouští svět a jde s radostí do nebe. Ráno vyprávěl biskup svým spolupoutníkům, co viděl. Když se pak vrátili do Assisi a pečlivě se dotazoval, získal jistotu, že se mu blažený Otec opravdu zjevil v tu hodinu, kdy odcházel ze světa.“²⁶⁸

4.2 Sv. Petr z Alkantary jako patron

Obdobně jako jiným světcům byly i Petrovi na základě hagiografické literatury svěřeny určité patronáty. Svátí totiž nesloužili za pouhý – a samozřejmě nedostižný – vzor, o jehož následování se lidé měli pokoušet. Pro běžné věřící bylo podstatnější, co jim daný svatý může nabídnout v každodenním životě. „Svatí představovali pojítka mezi lidmi a Bohem, u něhož plnili přímluvnou roli, věřící se na ně obraceli jako na prostředníky, kteří jejich prosby Bohu předají a svou přímluvou je podpoří.“²⁶⁹ Každému ze svatých tedy byly připisovány určité specializace, na jejichž základě věřící věděl, na kterého přímluvce se v nastalé situaci obracet.

Petr z Alkantary platil v období baroka za světce, jehož přímluvy mohou odvrátit morovou epidemii. K tomuto patronátu mu dopomohla legenda líčící, že když se obyvatelé města Albuquerque (v současnosti v Novém Mexiku) modlili k Petrovi, morová rána odezněla, či se podle jiné verze městu dokonce vyhnula. O významu tohoto patronátu svědčí panika a hrůza zachvacující lidi všude, kde se mor vyskytl. Všední dny v místě napadeném se vyznačovaly prosebnými procesími, průvody flagelantů, hledáním „viníků“ Božího trestu, strachem ze smrti, útky bohatých na venkov, zoufalstvím nakažených a umírajících a životní rezignací, ale i touhou po

²⁶⁷ Sv. Bonaventura, s. 486.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 487.

²⁶⁹ MIKULEC, Jiří: *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha 2013, s. 69.

zábavách, rozvolněním mravů a obhroublým chováním.²⁷⁰ K moru se běžně přidružovaly další katastrofy, nejčastěji hladomor. O tom, že byl Petr považován za jednoho z protimorových patronů i v českých zemích, svědčí jeho dodnes existující sochy na morových sloupech v Plzni, v Moravské Třebové a v Uherském Hradišti. Tato umělecká díla však zároveň ilustrují skutečnost, že s prosbou o odvrácení morové rány se zdejší obyvatelé obraceli spíše na jiné protimorové světce.

Petr platil i za přímluvce pro lidi trápené horečkami. Předpokládám, že se tak stalo na základě zázraků, které se staly na jeho přímluvu nebo u jeho hrobu, kdy nemocným lidem vysoké teploty okamžitě ustoupily. O tento patronát se ovšem Petr dělil s mnoha světci a světicemi, lidé s horečkami se totiž mohli obracet např. na sv. Barboru, na sv. Medarda, na sv. Dominika, na sv. Antonína Paduánského, na sv. Ignáce, na sv. Jenovéfu a na sv. Vavřince. Z méně známých světců disponovali totožným patronátem také sv. Romedius, sv. Koleta, sv. Karel I. Dobrotivý, sv. Rajmund Nonnat, sv. Adalbert z Corbie či sv. Oldřich Augšpurský. V tomto namátkovém výčtu se nachází několik univerzálních svatých, kteří svou oblíbeností mezi lidmi Petra předčili a tím ho vyřadili z míst nejoblíbenějších přímluvců proti horečce.

Do třetice se Petr stal patronem ponocných. Jednalo se o muže, kteří v roli obecních hlídačů strážili noční klid, a tudíž na rozdíl od jiných lidí nemohli spát. Petra jakožto patrona svého povolání si vybrali na základě svědectví sv. Terezie z Avily. Světice tvrdila, že tento asketický františkán denně spal pouhou hodinu a půl, a po zbylý čas se přemáhal, aby vydržel vzhůru. Dnes již zaniklé povolání ponocných vykonávali především vysloužilí vojáci, kteří však měli stále natolik dobrou fyzickou kondici, aby mohli zpacifikovat případné narušitele pokoje. Ponocní byli pro výkon své práce vybaveni lucernou a halapartnou, která pro velkou tíhu nepředstavovala ani tak účinnou

²⁷⁰ BERGDOLT, Klaus: *Černá smrt v Evropě: velký mor a konec středověku*. Praha 2002, s. 13.

a pohotovou zbraň jako spíše odznak pořádkové služby.²⁷¹ Během noci pravidelně troubili na volský roh a zpívali konkrétní melodii, která počtem tónů naznačovala konkrétní hodinu.²⁷² Jejich zvolání původně ohlašovalo případné nebezpečí požáru. Z vesnic a měst se vytratili po zavedení četnictva a s rozvojem organizací dobrovolných hasičů.²⁷³ Společně se zánikem povolání ponocného se zúžil počet věřících, pro které Petr představoval jednoho z nejdůvěrnějších světců, což jistě napomohlo úpadku jeho kultu v českých zemích.

²⁷¹ TROJAN, Jan: Hlásní a ponocní v Čechách a na Moravě jako zpěváci a hudebníci (17.–19. století). In: *Český lid*. 1996/2, s. 111.

²⁷² Tamtéž, s. 112.

²⁷³ Tamtéž, s. 114.

5 KNIHA TRATADO – AUTORSKÝ SPIS O MODLITBĚ

Katolická církev na Petrovi z Alkantary nevyzdvihuje pouze jeho ctnostný život, ale váží si i jeho literárních děl. Ta se však dochovala pouze torzovitě.²⁷⁴ Nejdůležitějším spisem pocházejícím z pera tohoto mystika je kniha s názvem *Tratado de la oración y meditación* (viz obr. 6), která bývá řazena mezi největší skvosty španělské mystiky. Dokonce i papež Řehoř XV., jehož pontifikát spadl do let 1621–1623, vzdal tomuto teologickému dílu poklonu, když ho označil za knihu prosvětlenou jasem, která ukazuje duším cestu do ráje. Petrovo učení pak prohlásil celým nebem a dodal, že v každé větě Petrova textu se projevuje působení Ducha svatého. Zbyněk Černý udává, že důvodem čtenářské obliby *Tratada* se staly jeho „*přesné a výstižné formulace, výmluvná prostota a jednoduchost textu, z něhož přímo číší vnitřní přesvědčení*“.²⁷⁵ Spis byl považován za neobvykle vyzrálý, a to byl Petrem sepsán už v roce 1533, takže v době, kdy měl jeho autor pouhých 34 let. Myšlenky v *Tratadu* obsažené ovlivnily např. Terezii z Avily či Františka Borgiáše.²⁷⁶ Kniha byla přeložena do několika světových jazyků.

V následující části je obsah *Tratada* podrobně rozebírán, a to z několika důvodů. Předně se jedná o Petrovo nejvýznamnější dílo, které bylo dokonce kvůli vlivu na větší množství čtenářů přeloženo do několika jazyků (do latiny, němčiny, angličtiny, polštiny...). Obsah tohoto spisu nám také odhaluje autorovu mentalitu a činí z pozapomenutého barokního světce realističtějšího člověka. Navíc se *Tratado* stalo jediným Petrovým spisem, který si mohl čtenář z českých zemí přečíst, tudíž i výhradním přímým kontaktem s Petrovými myšlenkami.

²⁷⁴ KALISTA: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova*, s. 27.

²⁷⁵ ČERNÝ, s. 477–478.

²⁷⁶ Tamtéž.

5.1 Obsah

*Tratado*²⁷⁷ je kniha koncepčně rozdělená do dvou částí. První se zaměřuje na modlitbu a meditaci, druhá pojednává o zbožnosti. Cílem tohoto díla bylo naučit člověka hluboké kontemplativní modlitbě. Ostatně překlad názvu knihy by v českém jazyce zněl *Pojednání o modlitbě a meditaci*. Petr modlitbu považuje za pokrm srdce a meditací rozumí cokoli, co vede člověka k lásce a k bázni před Bohem a k dodržování jeho přikázání. V následující podkapitole bude rozebírán obsah pouze první části knihy, protože jsem měla na prostudování k dispozici jen tuto polovinu.

5.1.1 Rozbor části pojednávající o modlitbě

V úvodu spisku Petr skromně tvrdí, že by tento text nikdy nevznikl, kdyby mu nebylo opakovaně ukládáno, aby napsal stručné, jasné a výstižné pojednání o modlitbě. Při této příležitosti zdůrazňuje, že malý objem knihy znamená nižší cenu, takže si *Tratado* mohou koupit i lidé, kteří nemají peníze na drahé knihy, a jasné psaní zase vychází vstříc těm, kteří nedisponují mentální kapacitou nezbytnou k pochopení složitých věcí. Tyto myšlenky krásně ilustrují františkánský přístup. Petr dále tvrdí, že přečetl mnoho knih věnujících se tématu modlitby, a předkládaná publikace je vlastně pouhým výtahem a seskládáním toho, co v nich považoval za nejdůležitější a nejužitečnější. Učinil tak na počest Ježíše Krista a k rozmnožení jeho slávy. Svým způsobem se tak nejen odvolává na autority, ale také se stylizuje do role pouhého pokorného služebníka, který plní jejich přání a rozkazy.

Petr se poté snaží motivovat čtenáře popisem toho, co získá člověk, který se cvičí ve svatém životě. Dle jeho názoru hluboká modlitba člověka motivuje k překonávání životních překážek. Dokáže dokonce připravit i na to, aby dotyčný pro

²⁷⁷ San Pedro de Alcántara 1499–1562: Tratado de la oración y meditación. In: *Documenta Catholica Omnia* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1499-1562,_Alcantara._de._Pedro._Santo,_Tratado_de_La_Oracion_Y_Meditacion,_ES.pdf

Boha položit život. Nebe je modlitbě vždy otevřené a Bůh si jí všímá. Petr konstatuje, že na klady modlitby upozorňuje z důvodu, že lidé toužící po životě ve svatosti často čelí obrovské překážce. Tu člověk dotyčný spatřuje v lítosti, že musí v dané situaci jednat daným způsobem považovaným za správný. Petr bere v potaz také obtížnost tohoto dobrého jednání. Překonání této překážky považuje za nutnost, protože bez ní by byla cesta ke svatosti a spáse duše příliš snadná. Začátečnickům s modlitbou Petr radí, aby meditovali nad tajemstvími katolické víry. Za nejdůležitější z těchto tajemství považuje Petr ty, které se pojí s Ježíšovým utrpením. Dokonce je považuje za nejvhodnější pro počáteční meditace, kdy by měl člověk zakoušet strach z Boha, bolest a odpor vůči hříchům. Zmiňuje, že u některých z předkládaných témat, jako jsou třeba části Ježíšova života, Poslední soud, nebe a peklo, je dobré zapojit svou představivost, jiné zase, např. Boží dobrota a milosrdnost, jsou založeny spíše na porozumění. První z těchto způsobů označuje za meditaci imaginární, druhou za intelektuální.²⁷⁸

Svým čtenářům předestírá Petr způsoby meditace na každý den v týdnu. V pondělí má být jejich cílem plně pochopit své hříchy. Člověk má proto nejprve myslet na vše zlé, co v minulosti učinil. V tomto zpytování svědomí mu má pomáhat Desatero a znění sedmi smrtelných hříchů. Poté doporučuje zamyslet se nad tím, zda jsme využili všechny výhody, které nám Bůh dal, kupř. duši, smysly, zdraví, bližní. Petr se ptá, zda jsme pomocí nich hledali správně a dostatečně Boha, nebo byly tyto boží dary promarněny. Následuje pobídka, ať člověk promýšlí, jak se choval poté, co Boha poznal. Petr nutí čtenáře k přemýšlení nad otázkami, jak zhřešil, proti komu a z jakého důvodu. Jeho pobídky působí velmi naléhavě a emotivně, vyvolávají pocity strachu, viny a vlastní malichernosti. Petr např. vede čtenáře k představě, že je čtyři dny mrtvý Lazar, jehož tělo je v rozkladu, hemží se červy, páchne a je ohavné natolik, že všichni kolemjdoucí si radši zakrývají nos a oči, aby ho neviděli ani necítili. Petr také konstatuje, že člověk nemá vůbec nic, pouze hřích. Vše ostatní patří Bohu, a proto je nezbytné mu věřit, milovat ho a vzdávat mu chválu. Závěrem Petr dodává, že je nutné

²⁷⁸ DE ALCANTARA, f. Aa-6b.

vrhnout se k nohám Spasitele, se studem si zakrýt tvář, a s velkou bolestí v srdci ho žádat o odpuštění všech chyb, protože Bůh je nekonečně milosrdný.²⁷⁹

V úterý se má čtenář zamýšlet nad utrpením lidského života. Petr konstatuje, že lidský život trvá příliš krátce. Pokud od něho navíc ještě odečteme čas dětství, který Petr považuje spíše za život zvířat než lidí, a dobu spánku, doba pravé bdělosti se nám ještě více zkrátí. V porovnání s věčností, která člověka po smrti čeká, nedává jeho pozemská pouť žádný smysl. Petr tento úvod používá pro ilustraci toho, jak bláznivý je člověk, který pro současné požitky ztrácí blaženou věčnost. Proto nabádá čtenáře, aby nezapomněli na zásadu *memento mori*. Pozemský život Petr nazývá slzavým údolím a mořem nekonečného utrpení. Apeluje proto na každého, aby si uvědomil bídný stav tohoto světa, aby pak dokázal lépe pohrdat jeho nástrahami. Závěrem dodává, že je dobré být pošlapáván a opovrhován, protože odměnou za tohle ponížení je věčný život.²⁸⁰

Střeďecní meditace je zaměřena na úvahy o smrti. Člověk se má zamýšlet nad tím, že nikdy neví, která hodina bude jeho poslední. Uvažovat má i o odloučení duše od těla. Petr nastiňuje, že zatímco duše se zmítá nejistotou, jestli ji čeká věčná sláva nebo utrpení, tělo už předem ví, že skončí v sedm stop dlouhé díře ve společnosti jiných těl bez života. Zmiňuje také úzkost duše z toho, že musí složit účty ze svého života – všechny své minulé hříchy v tu chvíli vnímá jako skupinu nepřátel, kteří mu přichází ublížit. Petr poté zmiňuje svátosti smíření („svátost zpovědi“), eucharistie („přijímání“) a nemocných („poslední pomazání“), kterými může církev umírajícímu člověku pomáhat. I tak ovšem smrt doprovází strach z toho, že člověk žil špatně, a lítost, že to již nemůže napravit. Petr čtenáře nabádá k vizualizaci jeho vlastní smrti, pohřbu i Posledního soudu. Tam se duše bude zpovídat ze svého života, z nakládání

²⁷⁹ Tamtéž, f. 6b–B3a.

²⁸⁰ Tamtéž, f. B3a–16a.

s majetkem, z rodinných poměrů, ze zacházení s dary, které od Boha dostal, a s inspirací, které mu Bůh vdechl.²⁸¹

Následující den se má člověk ve svých meditacích zamýšlet nad Posledním soudem. Cílem těchto úvah je vzbudit v sobě strach z Boha a nenávisť k hříchu. Petr apeluje na čtenáře, aby pomysleli na hrůznost dne Posledního soudu, kdy Bůh bude plný hněvu a zuřivosti takovou měrou, jaká odpovídá hříchům spáchaným na tomto světě od jeho počátků. Tomuto dni budou dle proroctví předcházet děsivá znamení a všichni se budou třást strachy, protože vycítí blízkost smrti. Po velkých bouřích a úderech ničivých mořských vln se všude rozhoří oheň a každý člověk uslyší hřmotné troubení archanděla, kterým svolá všechny generace světa. S děsivou majestátností poté přijde Bůh, který vznese vůči každému jedinci rozsudek o jeho dalším osudu. Petr mu vkládá do úst fiktivní slova, kdy se Bůh ptá, proč jím onen člověk pohrdal, když Bůh sám ho stvořil k svému obrazu, dal mu dar víry a vykoupil ho svou krví. Člověk ovšem nemůže odpovědět. Text pokračuje monologem Boha, který vyjmenovává, že kvůli dotyčnému člověku pracoval, potil krev, trpěl pronásledováním, bičováním, rouháním, výsměchem, bitím, zneuctěním, mučením a smrtí na kříži. Petr vybízí čtenáře k zamýšlení, jak hrůzné by bylo ve věčném zatracení přemýšlet nad těmito Božími slovy.²⁸²

V pátek Petr nabádá k přemítání nad peklem, což má v čtenáři opět prohloubit bázeň před Bohem a nenávisť vůči hříchům. Petr navrhuje představit si peklo jako temné jezero umístěné pod zemí, jako velmi hlubokou studnu plnou ohně, nebo jako děsivé město, které neustále hoří v plamenech. V takovém pekle nezní nic jiného než zoufalé hlasy a sténání mučených, onen v Bibli často zmiňovaný pláč a skřípění zubů. Petr předestírá, že každý bude trpět tím, čím zhřešil. Uši, které rády naslouchaly pomluvám, tedy budou trýzněny strašlivými zvuky sténání bolestí. Milovníkům parfémů bude nosy zaplňovat nesnesitelný zápach a toho, kdo rád jedl různé lahůdky a sladkosti, bude trápit

²⁸¹ Tamtéž, f. 16a–19b.

²⁸² Tamtéž, f. 20a–23a.

trýznivý hlad a žízeň. Za největší trest pro hříšníka je ovšem považováno, že už nikdy nebude pobývat v přítomnosti Boha.²⁸³

V sobotu nabízí Petr optimističtější zamyšlení. Týká se radostného života těch, kteří byli poctěni věčným životem v přítomnosti Boha. Petr upozorňuje na nádheru nebe posetého hvězdami a následně si klade otázku, jak neskonale krásné to musí být tam, kam přijdou spravedlivé duše, když už tady – v tomto slzavém údolí a místě vyhnání – stvořil Bůh něco tak úžasného. Dále nabádá, abychom si představili i tamní obyvatele. Na tomto místě je totiž možné popovídat si s apoštoly, s proroky, s mučedníky i se všemi svatými a dalšími vyvolenými. A co teprve, jak blaze člověku bude v přítomnosti samotného Boha. Petr rozebírá i podobu vzkříšených těl, každé z nich má totiž v božím království zářit jako slunce.²⁸⁴

V neděli má čtenář zakončit svou týdenní meditaci úvahami nad veškerým dobrem a výhodami, které mu Bůh udělil. Petr zde zmiňuje např. Stvoření, kdy všechny věci světa – následně udává moře, zemi, ptáky, ryby, zvířata, rostliny a nebeské anděly – byly stvořeny pouze pro člověka. Pokud si člověk naopak všímá ve svém okolí utrpení a katastrof, měl by děkovat Bohu, že ho před nimi milosrdně zachránil. Jako další dobro, kterého se lidem od Boha dostalo, zmiňuje Petr vykoupení. Při této příležitosti zdůrazňuje, že Bůh netrpěl pro svůj prospěch nebo pro naše zásluhy, ale kvůli jeho nekonečné lásce a milosrdenství. Děkovat Bohu bychom měli také za to, že z nás udělal křesťany, vyzval nás k víře a obohatil lidský život svátostmi. A přestože mu člověk zavdává svou pýchou a nevděčností příčinu, aby ho opustil, jak by si zasloužil, On to nikdy neudělá.²⁸⁵

Petr dále doporučuje medítovat nad následujícími šesti tématy spojenými s Kristovým umučením: nad nezměrnou bolestí obětujícího se Krista, nad závažností

²⁸³ Tamtéž, f. 23a–26b.

²⁸⁴ Tamtéž, f. 27a–30b.

²⁸⁵ Tamtéž, f. 30b–33b.

lidského hříchu, nad velikostí dobra, které od Boha přichází, nad dokonalostí božské lásky, nad božími tajemstvími a nad Ježíšovými ctnostmi. Proto přikládá seznam dalších sedmi meditací, které mají čtenáře navést správným směrem. Už se nejedná o několik zamyšlení na odlišná témata jako v předchozím případě, ale všechny zvolené meditace se zaobírají posledními událostmi Ježíšova života. Petrovy teologické myšlenky zde ustupují do pozadí a více prostoru se dostává barvitým a lítost vzbuzujícím popisům daných okamžiků. Tato expresivnost postupně graduje a vrcholí okamžikem Ježíšova ukřižování. Petr text také prokládá fiktivními monology různých postav.²⁸⁶

Na pondělí radí Petr čtenáři rozjímat nad Ježíšovým mytím nohou služebníků a nad ustanovením slavnosti eucharistie. Tu Petr připodobňuje k nejkrásnějšímu daru, který Ježíš jakožto milující manžel mohl dát své manželce církvi. V úterý se má čtenář zamýšlet nad Ježíšovými modlitbami v Getsemanské zahradě. Petr tuto biblickou scénu interpretuje jako návod a ujištění, že i v těžkých časech Bůh z modlícího se člověka sejme jakékoliv těžké břemeno, nebo ho naopak obdaruje větší milostí – dá dotyčnému sílu onu těžkost snést. Tématem středeční meditace je předvedení Ježíše před velekněze Kaifáše, trojité zapření apoštola Petra a bičování Ježíše u sloupu. Petr z Alkantary upozorňuje na Ježíšovo ponižování a bití, které dle jeho slov prováděli krutí a hnusní řezníci. Ve čtvrtek má čtenář myslet na Kristovo korunování trnovou korunou a na utrpení snášené při cestě na Golgotu.²⁸⁷

Na pátek Petr doporučuje rozmyšlet nad tajemstvím Kříže a nad slovy, který Ježíš v posledních chvílích svého pozemského života pronesl. Do popisu Kristova ukřižování se snaží vnést i dobové hypotézy. To dosvědčuje např. odvolání na některé lékaře, kteří říkají, že Ježíšovi byla před svlečením tuniky velmi nešetrně sundána trnová koruna, aby mu pak zase mohla být znovu surově naražena na hlavu. Petr čtenáři předkládá k rozjímání tato Ježíšovi připisovaná slova:

²⁸⁶ Tamtéž, f. 34a–37b.

²⁸⁷ Tamtéž, f. 37b–54a.

„*Otče, odpusť jim, vždyť nevědí, co činí.*“ (Lukáš 23:34)

„*Amen, pravím ti, dnes budeš se mnou v ráji.*“ (Lukáš 23:43 – slova Ježíše adresovaná sv. Dismovi, tzv. lotrovi po pravici či dobrému lotrovi)

„*Ženo, hle, tvůj syn!*“ (Jan 19:26 – slova Ježíše adresovaná jeho matce Panně Marii, jejím synem nazýval v této chvíli svého učedníka)

„*Žízním.*“ (Jan 19:28)

„*Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?*“ (Matouš 27:46)

„*Dokonáno jest.*“ (Jan 19:30)

„*Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha.*“ (Lukáš 23:46)²⁸⁸

Sobotu má čtenář věnovat myšlenkám o očistě lidstva od hříchů, která byla vykoupena smrtí Ježíše Krista na kříži. Petr zde odsuzuje zlost nepřátel, která se obracela vůči Ježíši i po jeho skonání. Popisuje i nevýslovný smutek Panny Marie po tom, co její syn vydechl naposledy, a zármutek všech přítomných, kteří podle Petrových slov bědovali, plakali a slzami omývali tělo mrtvého Ježíše. To poté zabalili do látky a odnesli do hrobky, kde ho uložili – jak je několikrát zdůrazněno – jako poklad.²⁸⁹

Na neděli, závěrečný den týdních meditací, doporučoval Petr rozjímání o Ježíšově sestupu do limbu a na jeho zjevení se svým nejbližším – Panně Marii, Marii Magdaléně a učedníkům. U sestoupení do limbu předkládá Petr čtenáři ke zvážení, jak velikou radost asi měli Svatí otcové (míněni prorokové a jiné významné osobnosti Staré smlouvy) když v ten den spatřili svého Osvoboditele. Poté poukazuje na radost Panny Marie, která jistě byla největší, protože právě Marie pocítovala po ukřižování Ježíše největší zármutek. V souvislosti s učedníky Petr zmiňuje, že Ježíš je nechtěl hned

²⁸⁸ Tamtéž, f. 54b–59a.

²⁸⁹ Tamtéž, f. 59a–63a.

opustit, a tak své Nanebevstoupení pozdržel o čtyřicet dní, během kterých s apoštoly rozmlouval o božím království.²⁹⁰

Petr nepoukazuje jen na to, co by měl člověk promýšlet, ale radí, jak se u modlitby chovat. Nejprve doporučuje klečat, či stát. Sedět dovoluje pouze tehdy, pokud by daný člověk nezvládl uskutečnit meditaci ve výše zmíněných polohách. Modlitba má být započata znamením kříže. Poté se má člověk odpoutat od všech pozemských věcí, protože se na něho Bůh dívá. Po celou dobu má také soustředit svou pozornost a prokazovat náležitou úctu, jako by měl před sebou Boha zpřítomněného v hmotné podobě. V závislosti na denní době má modlíci učinit pokání (ráno) nebo zpytovat své svědomí (večer) a vzývat Ducha svatého. Teprve poté nastane vhodný čas k modlitbě samotné, která by měla být završena poděkováním za život a prosbou o vše dobré pro zdraví daného jedince, jeho blízkých i celé církve.

V rámci tohoto poděkování nám Petr předestírá znaky soudobé katolické víry, člověk má totiž podle jeho rady poděkovat Bohu také za to, že mu dal vlastního strážného anděla, a také za svátosti, které vždy rozvádí. Např. křest Petr ztotožňuje s adoptováním člověka Bohem, biřmování připodobňuje k obdarováním zbraněmi proti ďáblu, světu a tělu. Kromě děkování vybízí Petr k pokoře, kdy se má člověk cele nabídnout Bohu a přijmout všechno, co mu život přinese. Nabízí také podněty, o co má člověk Boha žádat. V tomto kontextu je zajímavé číst Petrovy tipy, které naprosto odpovídají době svého vzniku. Petr byl jako katolík jistě silně znepokojen počínající reformací, přál si proto, aby všechny národy světa poznaly pravého Boha a chválily ho a klaněly se mu. Vyzýval také k modlitbám za papeže, kardinály, biskupy a ostatní duchovní a za všechny členy Ježíšova mystického těla.²⁹¹

V závěru spisu Petr varuje před klasickými překážkami, které mohou člověka během pronikání do křesťanské modlitby potkat. Petr však apeluje na to, aby jeho rady

²⁹⁰ Tamtéž, f. 63a–67a.

²⁹¹ Tamtéž, f. 68b–82a.

byly vnímány pouze jako doporučení či úvod do dané problematiky, nikoliv jako věčný zákon nebo obecné pravidlo. Za hlavního učitele modlitby nepovažuje sebe, ale Ducha svatého.²⁹²

V tomto svém díle zasvěceném modlitbě Petr často cituje církevní otce, sv. Tomáše, sv. Dionysa, sv. Řehoře a řádové svaté. Běžně také zmiňuje biblické příběhy nebo udává jejich celé znění, samozřejmě v latině. Některé Petrovy pasáže svým obsahem i formou silně evokují Žalmy. V pasážích zmiňujících biblické postavy se nám odhaluje Petrovo striktní vnímání Bible jako Božího výtvoru. Petr totiž za aktéry jednotlivých promluv nepovažuje je samé, ale používá formulaci, že Bůh danou věc říká prostřednictvím dané osoby (např. Izajáše).

5.2 Rozšíření knihy

Tento spis se již za života svého tvůrce dočkal velkého rozšíření. Zbyněk Černý píše: „*Vycházíme-li od autorsky nesporné lisabonské edice z let 1556–1562, pak jen do konce století následovalo dalších deset vydání, ve století sedmnáctém šest a ve století osmnáctém čtrnáct.*“²⁹³ Stoupenci Petrovy reformy se totiž postarali o distribuci knihy do dalších států. Po Španělsku se dostala nejprve do Itálie, kde také v roce 1583 vyšel její první překlad do národního jazyka. Tamní tiskaři se pak postarali o další rozšíření *Tratada*, a pokud to považovali za výhodné, neváhali dokonce jako autora uvést někoho, kdo se zrovna mezi čtenáři těšil oblíbenosti.

Největší vliv na čtenáře měla kniha ve své latinské mutaci, o níž se postaral kolínský mnich kartuziánského řádu Antonius Dulcken.²⁹⁴ Ten při tvorbě svého překladu vycházel ze španělské verze.²⁹⁵ Původní Petrovo dílo navíc rozšířil o světcův

²⁹² Tamtéž, f. 82b–94a.

²⁹³ ČERNÝ, s. 478.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 479.

²⁹⁵ MURAWIEC, s. 161.

životopis sepsaný Terezií z Avily. Exemplář této knihy nesoucí název *De meditatione et oracione, Libellus aureus* pochází z roku 1607 a je prvním Petrovým dílem, které se na našem území dochovalo. Zbyněk Černý při svém bádání zjistil, že tento výtisk byl zakoupen pro knihovnu premonstrátů v Teplé někdy v rozmezí let 1607–1629. Jednalo se o výjimečný případ, protože kult sv. Petra z Alkantary se v českých zemích začal šířit až po jeho kanonizaci v roce 1669.²⁹⁶ Ne všude však byla situace takováto, např. na území dnešního Polska se kolínské vydání šířilo rychleji, a to nejen mezi františkány, ale i mezi jezuitu a bosými karmelitány. Tamní zájem o Petrovu niternou mystiku ovšem více nabral na síle až ve 2. desetiletí 17. století.²⁹⁷

Podle výzkumu Zbyňka Černého Petrův spis o modlitbě absentuje v katalogích františkánských knihoven ze 70. let 17. století. Jeho výtisk chyběl v konventu v Opavě (1674), v Tachově, v Brně, ve Znojmě a v Olomouci (vše 1677), v Hlubčicích (1678), v Namyslově a v Kladsku (obojí 1678). Naopak od roku 1689 doplnil knihovnu plzeňského konventu, kde se nacházel jeho kolínský výtisk z roku 1670 v německé jazykové mutaci. Ten byl pořízen pro zdejší bratry novice. O čtyři roky později byl plzeňskými bratry přikoupen i výtisk z roku 1686 z Kladska. Oba tyto výtisky jsou doplněny marginálními přípisky, což dokazuje, že byly intenzivně pročítány. *Tratado* se stalo běžnou součástí knihoven františkánského řádu až na přelomu 17. a 18. století. Nejčastěji se jednalo o výtisky v latinském nebo německém jazyce.²⁹⁸ Výtisku v českém jazyce se Petrovo nejproslulejší dílo dočkalo až v letech 1713 a 1714, kdy vycházelo pod názvem *Knjžka Zlatá o Přemyšlowánj a Ducha Modlenj Skrze Swatého Petra z Alkantary sepsaná (...)*.²⁹⁹ O překlad se zasloužil františkánský kněz Jan Damascen

²⁹⁶ ČERNÝ, s. 479.

²⁹⁷ MURAWIEC, s. 161.

²⁹⁸ ČERNÝ, s. 480-483.

²⁹⁹ DE ALKANTARA, Petrus: *Knjžka Zlatá o Přemyšlowánj a Ducha Modlenj Skrze Swatého Petra z Alkantary Duchem S. oswyceného Františkána W Jazyku španielském sepsaná w rozličné giné částěgi*

Marek, který měl k Petrovi jakožto světci velmi osobní vztah. Daniel Soukup ve svém rozboru inspiračních zdrojů Markovy postily *Trojí chléb nebeský* uvádí mimo jiné i Petrovo dílo.³⁰⁰ Marek ovšem nepřekládal z jazyka originálu, ale z latinské verze od Antonia Duckelna. Zasáhl také do původní struktury díla, což Zbyněk Černý považuje za neobvyklý čin, který však přispěl k praktičtějším využití této knihy, a dodává k Markovi: „*Předpokládá totiž, že čtenář této knihy bude usilovat o realizaci duchovní cesty již od prvních stránek. Avšak v původní předloze narážel věřící na jednu obtíž, a to že cvičení v rozjímání předcházelo podmínkám pro toto cvičení, čili praxe předcházela teorii. Marek tudíž rozdělil text prvního dílu do sedmi tematických bloků, které přeskupil podle vnitřní logiky. Čtenáři se tak dostal přehledný návod, jak krok za krokem postupovat k dosažení vyšší zbožnosti, aniž by bylo zapotřebí vyčkávat s praxí na konec knihy. Markovy zásahy do struktury textu se týkaly rovněž některých náročných kapitol, které rozdělil na dvě kratší. Na závěr připojil k překladu „Krátký způsob uctění S. Petra.““³⁰¹*

V roce 1724 byl Markův překlad Petrovy knihy převeden do němčiny pod názvem *Betrachtung Dess Heil. PETRI DE ALCANTARA*. Tento pražský výtisk byl zřejmě posledním vydaným na území zemí Koruny české. Po celé 18. a 19. století zde však putovaly různé výtisky z jiných končin, především z německého území.³⁰²

užitečně přeložená a nyní k Prospěchu Duchownjmu Swato-Waclawské Ržečj Milownjkůw od nehodného S. Petra Ctjtele w český Jazyk uwedená a S Dowolenjm Wrchnostj wytištěná. Nově Město Pražské 1713.

³⁰⁰ SOUKUP, s. 171.

³⁰¹ ČERNÝ, s. 484.

³⁰² Tamtéž, s. 485.

5.3 Spory o autorství

V minulosti se vedly spory o to, kdo vlastně *Tratado* sepsal. Někteří badatelé ho připisovali Ludvíkovi z Granady (1505–1568).³⁰³ Život tohoto dominikána vykazoval mnoho shodných znaků s Petrovým životem. Oba v raném dětství přišli o jednoho z rodičů, velmi mladí vstoupili do medikantského řádu, vzdělávali se, reformovali svůj řád, ve kterém zastávali významné funkce, odmítali světské pocty v podobě duchovního vedení členů královské rodiny a žili přísným asketickým životem.³⁰⁴ Zajímavostí je, že Ludvík z Granady se stýkal s dominikánskou jeptiškou jménem María de la Visitación (známou také jako Marie od Navštívení), která tvrdila, že byla obdařena stigmaty. Ludvík sepsal životopis této ženy, ovšem o dva roky později byla usvědčena jako podvodnice.³⁰⁵ Toto odhalení nejenže značně pošpinilo Ludvíkovu pověst, ale zřejmě také přispělo k jeho brzkému skonu.³⁰⁶ Paralela s Petrem z Alkantary, který měl podobně blízko ke sv. Terezii z Avily, je zde na místě, přestože jejich příběh skončil šťastněji. Ostatně samotná Terezie si Ludvíka z Granady velmi vážila a četla i jeho knihy.³⁰⁷

Petr i Ludvík se také proslavili svými náboženskými spisy. Ludvík z Granady byl autorem pojednání *Libro de la Oracion y Meditacion* z roku 1554, která je sice v některých myšlenkách – a dokonce i v rozsáhlých výpůjčkách – totožná s *Tratadem*, vykazuje však i odlišné rysy. Autorství *Tratada* tedy bylo nakonec připsáno Petrovi.

³⁰³ KALISTA: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova*, s. 27.

³⁰⁴ Granada, Luis de. In: CHRISHOLM, Hugh (ed.): *Encyclopædia Britannica 12*. Cambridge 1911, s. 334.

³⁰⁵ Louis of Granada. In: *Encyclopedia* [online]. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/louis-granada>

³⁰⁶ DINZELBACHER, s. 70.

³⁰⁷ MUELLER, Dyonisios: Venerable Louis of Granada. In: *Dominicana*. 1965/2, s. 18 a KALISTA: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova*, s. 39.

Stalo se tak na základě skutečnosti, že se autor při jeho sepisování striktně držel františkánského pojetí modlitby, kdežto Ludvík z Granady modlitbu vnímal skrze dominikánskou mentalitu. Navíc existovaly nepřímé důkazy naznačující, že Petrovo dílo bylo staršího data než dílo Ludvíkovo.³⁰⁸ Dominikánský mystik Ludvík z Granady je v současnosti považován za Petrova nástupce v otázce přednosti vnitřní modlitby (před tzv. *oratio vocalis* preferoval *oratio mentalis*).³⁰⁹ Ještě na konci minulého tisíciletí však bylo možné číst v odborné literatuře, že Petrovo *Tratado* není ničím originálním, ale pouhý výtah z Ludvíkova díla.³¹⁰

³⁰⁸ ČERNÝ, s. 478.

³⁰⁹ SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav: *Církevní dějiny: novověk*. Praha 2018, s. 244.

³¹⁰ MURAWIEC, s. 158.

6 HMOTNÉ PAMÁTKY SPOJENÉ S KULTEM

6.1 Ikonografie sv. Petra z Alkantary

Sv. Petr z Alkantary je zpodobňován jako hubený muž se svatozáří okolo hlavy. Jeho krátké vlasy jsou upraveny do tonzury. Petrova tvář je buď bezvousá, nebo s kratším upraveným plnovousem. Jakožto františkánský řeholník je Petr zobrazován v hnědém hábitu s kapucí, který má přepásaný cingulem. Někdy mu záda zahaluje plášť nebo má za cingulem zastrčený růženec, což ovšem nebývá pravidlem. Zpod hábitu Petrovi vyčnívají bosé nohy, které jsou maximálně doplněny primitivními sandály. Nad Petrovou hlavou se vznáší holubice symbolizující Ducha svatého či čistotu duše.³¹¹ Nejvýznamnějším atributem, se kterým je Petr zobrazován, se stal velký dřevěný kříž převyšující světcovu postavu. Ve většině případů ho Petr jednou rukou drží, zatímco ve druhé svírá knihu. Ta může odkazovat na Petrovo spisovatelské dílo či zdůrazňovat vzdělání, kterého se mu v mládí dostalo. U Petrových nohou leží lebka ukazující pomíjivost lidského života v hmotném světě a důtky odkazující k askezi a pokání.³¹² Dalším častým ikonografickým zpodobněním sv. Petra z Alkantary se stalo jeho zachycení v pozici klečícího modlícího se muže, přičemž v tomto případě bývá nezřídka v přítomnosti malých andílků. Okolo světce jsou pak v dolní části obrazu rozmístěny již zmíněné atributy lebka a kniha. Sv. Petr z Alkantary bývá zobrazován i jako askezi umdlévající muž podpíraný anděly.

U obrazů sv. Petra z Alkantary vzniklých v době baroka lze plně souhlasit s následující tezí Zdeňka Kalisty: „*Pro barok takovým základním činitelem, utvářejícím jeho charakter, je jakási jeho dvojlomnost: snaha postihnout za viditelným světem, přístupným smyslů, druhý svět, jiný život, jinou prostorovost, jinou atmosféru.*“³¹³ Petr

³¹¹ PFLEIDERER, Rudolf: *Atributy světců*. Praha 2008, s. 30.

³¹² Tamtéž, s. 25.

³¹³ KALISTA: *Tvář baroka*, s. 16.

jako archetyp světce je sice vyobrazen ve hmotném světě, ovšem jeho nepřítomný výraz napovídá, že myslí se nachází v jiném světě, u Boha.

6.2 Konkrétní památky

6.2.1 Kostel

Eliška Uhrová ve své magisterské diplomové práci zabývající se patrocinií moravských kostelů spočítala, že na celém území Moravy se nachází pouze deset kostelů zasvěcených světcům španělského původu, přičemž patron zemědělců sv. Izidor je patronem pěti zdejších kostelů, spoluzakladatel jezuitského řádu sv. Ignác z Loyoly je patronem dvou kostelů a sv. Petr z Alkantary je stejně jako sv. Ferdinand III. a sv. František Xaverský patronem pouze jediného kostela. Co se týče zastoupení františkánských světců v patrociniích, je na území Moravy patronem pouze Antonín Paduánský, jemuž je zde zasvěceno 22 kostelů, a Petr z Alkantary.³¹⁴

Petrovi zasvěcený kostel se nachází v dnešní **Karviné-Dolech** (viz obr. 7). Jedná se o monumentální jednodílnou stavbu, která bývala v minulosti pokryta šindelem.³¹⁵ Dvnitř se vstupuje podvěžím hranolové věže, interiér zdobí valená klenba. Nad oltářní mensou visí obraz vyobrazující Petra, který jako většina zdejšího jednotného vybavení pochází z dob po vzniku stavby. Tamní oltářní obraz je datovaný do doby vzniku kostela (okolo 1756), ovšem v roce 1924 byl značně přemalován.³¹⁶

³¹⁴ UHROVÁ, Eliška: *Patrocina kostelů na Moravě a jejich změny*. Olomouc 2018. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Přírodovědecká fakulta. Vedoucí práce: Jindřich Frajer, s. 38–39.

³¹⁵ Evidenční list nemovité kulturní památky: pořadové číslo 764. In: *Metainformační systém Národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://ispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%28344313+OR+1249766%29

³¹⁶ SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Praha 1999, s. 129.

Kostel byl údajně postaven v roce 1756, ovšem vysvětil ho až vratislavský biskup Filip Gothard Schaffhotschen o tři roky později.³¹⁷ Vznik této sakrální stavby je spjat se jménem místního šlechtice Františka Wilhelma Larische.³¹⁸ Kostel měl od svého počátku nahrazovat původní nedaleký dřevěný z 15. století, který byl zasvěcený sv. Martinovi a k jehož destrukci došlo v letech 1736–1737.³¹⁹ Původně se dokonce uvažovalo o zasvěcení kostela stejnému patronovi, ale František Wilhelm Larisch tuto myšlenku odmítl s odůvodněním, že sv. Martinovi bylo v Těšínském Slezsku zasvěceno již mnoho sakrálních staveb. Důvod, proč si za patrona nového kostela vybral zrovna Petra z Alkantary, se mi ovšem nepodařilo zjistit.

K Petrově cti je tedy na našem území zasvěcen pouze jeden kostel, ten ovšem v současnosti představuje díky svému neobvyklému vzezření raritu. Od roku 1854 se totiž ze slují pod kostelem těžilo černé uhlí.³²⁰ Ostatně okolo kostela se původně rozprostíralo celé město Karvinná, které muselo ustoupit těžbě.³²¹ Vlivem těchto markantních zásahů klesla půda pod kostelem v poměrně krátké době o celých 37 m a stavba se tak vychýlila o 6,8°.³²² Trhliny ve zdi zavdaly podnět k tomu, aby z věže byly sneseny zvony a věž byla celkově snížena.³²³ Ještě počátkem 90. let minulého století se vážně uvažovalo o tom, že kvůli riziku zhroucení celé mohutné stavby by bylo nejlepším řešením ji zbourat. V letech 1994–1995 však proběhla rekonstrukce, díky

³¹⁷ Tamtéž a Šikmý kostel sv. Petra z Alkantary – rarita v celém Česku. In: *Karviná: oficiální stránky statutárního města Karviná* [online]. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://www.karvina.cz/mesto-karvina/sikmy-kostel-sv-petra-z-alkantary-rarita-v-celem-cesku>

³¹⁸ Šikmý kostel sv. Petra z Alkantary [online].

³¹⁹ SAMEK, s. 129.

³²⁰ Šikmý kostel sv. Petra z Alkantary [online].

³²¹ NOVÁKOVÁ, Marcela: *Chrámky a kostely Čech, Moravy a Slezska*. Praha 2011, s. 141.

³²² Šikmý kostel sv. Petra z Alkantary [online].

³²³ NOVÁKOVÁ, s. 141.

kteřé mohl být historický objekt zachován.³²⁴ Kostel sv. Petra z Alkantary se tak stal jedinou budovou staré Karvinné, která nepadla za obět' těžebnímu průmyslu.³²⁵

6.2.2 Samostatně stojící kaple

V českých zemích existuje pouze jediná kaple zasvěcená sv. Petrovi z Alkantary. Nachází se v obci **Vilémovice** a vznikla v souvislosti s morovou vlnou, která se zde prohnala v roce 1715. Ve Vilémovicích průměrně ročně umírali 1–3 lidé. V době od 16. srpna do konce září roku 1715 ovšem prameny hovoří o 19 mrtvých, což je na malou vesnici překvapivě mnoho. Předpokládá se, že valnou část těchto úmrtí způsobil mor, což dokládá i skutečnost, že několik těl tehdy zesnulých bylo pochováno „na křchůvku při Boží muce u Vilémovic“ a ne na blízkém jedovnickém hřbitově obklopujícím tamní kostel, který byl farním i pro obyvatele Vilémovic.³²⁶ Právě vilémovičtí dali na památku této události vystavět kapličku zasvěcenou Petrovi. Dostavba této sakrální stavby byla ukončena v roce 1725. Tehdy se místní zároveň zavázali, že se každý rok v pátek před slavností seslání Ducha svatého (ta připadá na 50. den po Velikonocích) vydají na děkovnou pouť za odvrácení moru na Svatý Kopeček u Olomouce. Tento „slib jest i písemně zaznamenán a před vypravením procesí vždy předčítán.“³²⁷

6.2.3 Kaple v interiéru kostela, oltáře a obrazy

Za nejstarší hmotnou památku spojenou se sv. Petrem z Alkantary je na námi zkoumaném území považován Petrovi zasvěcený oltář v **Novém Městě pražském**,

³²⁴ Šikmý kostel sv. Petra z Alkantary [online].

³²⁵ NOVÁKOVÁ, s. 141.

³²⁶ GRUNDA, Blahomil: Mor v Boskovicích, v Blansku a ve Vilémovicích v roce 1715. In: *Sborník Muzea Blansko*. 2014, s. 69.

³²⁷ KNIES, Jan: *Blanský okres*. Brno 2008, s. 197.

v kostele Panny Marie Sněžné.³²⁸ Vystaven byl v 80. letech 17. století nad místem uložení ostatků Čtrnácti pražských mučedníků.³²⁹ Také v kostele sv. Máří Magdaleny v **Brně** byl oltář zasvěcený sv. Petrovi z Alkantary. Ten představoval třetí ze sedmi oltářů, které vznikly hned poté, co byl kostel v roce 1673 vysvěcen.³³⁰ Bohužel se mi však k tomuto oltáři nepodařilo dopátrat přesnou dataci, takže informaci o oltáři pražské Panny Marie Sněžné jakožto nejstarší památce spojené s Petrem nemůžu ani potvrdit, ani vyvrátit. Zmíněný brněnský oltář byl později zasvěcen sv. Janu Kapistránovi.³³¹

I ve františkánském klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie v **Bechyni** byl na konci 17. století zbudován boční oltář zasvěcený sv. Petrovi z Alkantary.³³² Dominoval mu obraz tohoto světce, přičemž druhý takový barokní obraz zobrazující Petra se dodnes nachází uschován ve františkánském klášteře.³³³ Na počátku 18. století, v roce 1709, namaloval Jan Jiří Hertl pro františkány v **Turnově** šest oválných obrazů. Jednalo se o zobrazení sv. Petra z Alkantary, ale také sv. Paschala, sv. Františka z Assisi, sv. Ludvíka, sv. Didaka, a sv. Bonaventury. Tyto obrazy vznikly nákladem hraběcího inspektora Jiřího Bubáka, který pracoval ve službách Františka Jana

³²⁸ HOUŠKA: *České františkánství*, s. 22.

³²⁹ BERÁNEK, Karel – ČECH, Zdirad J. K. – HOUŠKA, Petr Alkantara František – SLÁDEK, Miloš: *Františkánský klášter v Hájku v literatuře 17. a počátku 18. století*. Unhošť 2000, s. 9.

³³⁰ MÁCAL, Radovan: *Maliarska a sochárska výzdoba kostola sv. Márie Magdalény v Brne v dobe baroka*. Brno 2011. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Michaela Šeferisová-Loudová, s. 102.

³³¹ Tamtéž.

³³² WRBCZANSKY, Severino: *Nucleus Minoriticus*. Pragae 1746, s. 204.

³³³ *Soukromá emailová korespondence s Markétou Baštovou (kurátorka sbírek Provincie kapucínů v ČR)*. 6. 5. 2020.

z Valdštejna. Po svém dokončení se staly součástí výzdoby klášterního kostela zasvěceného sv. Františku z Assisi.³³⁴

Roku 1712 byla ve františkánském kostele Zvěstování Panny Marie v **Uherském Hradišti** zasvěcena kaple sv. Petrovi z Alkantary. O 60 let později byl přestavěn do dnešní podoby. Oltární obraz Petra z Alkantary zde doplňuje malba Panny Marie Pomocnice křesťanů a sochy světce a světice, o jejichž přesném určení se vedou spory. Ženská postava je považována za sv. Nortburgu Ebenskou nebo sv. Markétu, mužské zpodobnění má představovat sv. Izidora nebo sv. Vendelína.³³⁵ V roce pak 1741 vznikl nákladem sedleckého kláštera v kostele Stigmatizace sv. Františka v **Zásmukách** oltář zasvěcený sv. Petrovi z Alkantary.³³⁶

V dnes již zaniklém kostele sv. Martina v **Lidicích** se nacházel další sv. Petrovi z Alkantary zasvěcený boční oltář. Jednalo se o sloupový barokní oltář, v jehož nástavci byla reliéfně znázorněna Panna Marie Staroboleslavská. V zasklené tubě zde bylo uloženo voskové tělo s ostatky sv. Prima.³³⁷ Kostel vznikl z iniciativy majitelky panství velkovévodkyně Anny Marie Františky Toskánské. Základní kámen nového svatostánku byl položen v roce 1729, samotná stavba byla ukončena o tři roky později a fresková výzdoba až v roce 1741.³³⁸

³³⁴ ŠIMÁK, Josef: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Turnovském*. Praha 1909, s. 227.

³³⁵ *Soukromá emailová korespondence s Antonem Bernardinem Šmidem (kaplan klášterního kostela františkánů v Uherském Hradišti)*. 23. 4. 2020.

³³⁶ VEDRALOVÁ, Helena: *Klášter v Zásmukách – historie po roce 1989*. Brno 2017. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Dagmar Koudelková, s. 21.

³³⁷ WIRTH, Zdeněk: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Kladenském*. Praha 1907, s. 92.

³³⁸ Kostel sv. Martina (Lidice, Česko). In: *Středočeská vědecká knihovna v Kladně* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://ipac.svkkk.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-k0006548-Kostel-sv-Martina-Lidice-cesko/

Roku 1748 bylo v **Holešově** do nově přestavěného kostela sv. Anny, který po opuštění jezuity značně zchátral, slavnostně uvedeno hrabětem Františkem Antonín pět kněží trinitářského řádu.³³⁹ Interiér kostela doplňovalo pět bočních oltářů. Jeden z nich byl zasvěcen Petrovi z Alkantary (viz obr. 8). Oltářní obraz se zpodobněním tohoto světce namaloval olomoucký malíř Josef František Pilz, který se stal autorem i dalších tamních obrazů pro oltáře zasvěcené sv. Pelegrínovi a Panně Marii Pomocnici.³⁴⁰ V tomto kostele se naproti oratoři nachází kaple původně zasvěcená sv. Flámiovi, dnes známá jako kaple sv. Kosmy a Damiána. Vybudována byla při barokní přestavbě kostela v letech 1752–1754. V minulosti se v ní nacházely dva oltáře, z nichž hlavní nesl zasvěcení ke cti sv. Flámia a nacházely se na něm sochy sv. Kosmy a Damiána. Protilehlý oltář byl dříve zasvěcený sv. Tekle a doplněný dvěma sochami zpodobňujícími sv. Františka a sv. Terezii z Avily. Původní obrazy se nedochovaly, takže v současnosti zdobí oltář sv. Flámia zpodobnění Panny Marie Pomocné a na protilehlém oltáři je vystaven další obraz sv. Petra z Alkantary (viz obr. 9).³⁴¹

Z poloviny 18. století pochází oltář sv. Petra z Alkantary původně umístěný v kostele sv. Martina v **Robči**. Zde doplňoval protilehlý oltář sv. Františka Xavera. Oba oltáře i místní kazatelna údajně vznikly díky štědrosti hraběte Jana Josefa Hartmanna ze Sukorad.³⁴² Tento mobiliář byl z robečského kostela převezen do Markvartic.³⁴³ Roku 1753 došlo ke zhotovení oltáře zasvěceného sv. Petrovi z Alkantary i ve františkánském

³³⁹ STOJAN, Zdeněk: Filiální kostel sv. Anny v Holešově. In: *Památky Holešova*. Holešov [1986?], s. 30.

³⁴⁰ MLČÁK, Leoš: K činnosti olomouckého malíře Josefa Františka Pilze v Holešově. In: *Studie Muzea Kroměřížska 81*. Kroměříž 1981, s. 39.

³⁴¹ PROCHÁZKOVÁ, Petra: Kaple sv. Kosmy a Damiána (dříve kaple sv. Famiána). In: *Církevní památky Holešova* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://cirkevni-pamatkyholesova.webnode.cz/kaple-sv-kosmy-a-damiana/>

³⁴² POCHE, Emanuel: *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 225.

³⁴³ Obnova kostela: poslední oprava kostela. In: *Farnost Markvartice* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.farnost-srbska-kamenice.cz/farnosti/farnost-markvartice>

kostele Neposkvrněného Početí Panny Marie v **Hostinném**. Oltář byl vybudován v novější přistavěné lodi, která rozšířila kostel o pět let dříve.³⁴⁴ Téhož roku vznikl oltář zasvěcený sv. Petrovi z Alkantary ve františkánském kostele sv. Antonína Paduánského v **Dačicích** (viz obr. 10). Tvořil dvojici s protilehlým oltářem sv. Františka z Assisi. Autorem výzdoby obou oltářů byl řezbář Matouš Strachovský. Oltářní obraz zobrazující sv. Petra z Alkantary doplňovalo vyobrazení sv. Terezie z Avily.³⁴⁵

Od roku 1755 visel v refektáři františkánského kostela ve **Slaném** obraz zpodobňující sv. Petra z Alkantary (viz obr. 11 a 12). Doplnoval kolekci dalších sedmi pláten, na kterých autor zpodobnil světce spojené s františkánským řádem – sv. Františka z Assisi, sv. Antonína Paduánského, sv. Bonaventuru, sv. Ludvík z Toulouse, sv. Jana Kapistrána, sv. Didaka a sv. Paschala Baylonského. Za autora těchto podobizen určil Martin Mádl z Ústavu dějin umění Akademie věd ČR Jana Václava Spitzera. Stalo se tak na základě rozboru konvolutu kreseb medailonů františkánských světců, které byly předlohou pro definitivní slánské malby.³⁴⁶ Spitzer byl rokokový malíř vyškolený ve Vídni, který se zabýval malováním obrazů s náboženskou tematikou, především oltářními plátny.³⁴⁷ Ve slánském kostele se v době baroka nacházel také oltář zasvěcený Petrovi, jehož dataci se mi ovšem nepodařilo dohledat. Zanikl po roce 1950.³⁴⁸

³⁴⁴ VLČEK – FOLTÝN – SOMMER, s. 232–234.

³⁴⁵ POCHE, Emanuel: *Umělecké památky Čech I*. Praha 1977, s. 242.

³⁴⁶ PŘIBYL, Vladimír: Další obnovený Spitzerův obraz ve Slánském muzeu. In: *Památková péče na Slánsku* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://www.pamatkyslany.cz/dalsi-obnoveny-spitzeruv-obraz-ve-slanskem-muzeu/d-1374>

³⁴⁷ VOIT, Petr: Jan Václav Spitzer. In: *Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Jan_V%C3%A1clav_Spitzer

³⁴⁸ BENEŠ, Petr Regalát – PŘIBYL, Vladimír: *Františkánský klášter ve Slaném: 1655–1950*. Slané 2005, s. 23.

V roce 1761 dostal malíř Jan Lukáš Kracker zakázku od opavských františkánů, ve které mj. objednávali obraz sv. Petra z Alkantary pro účely jeho zavěšení na bočním oltáři zasvěceném tomuto světcovi v kostele sv. Kateřiny v **Opavě**. Obraz byl dokončen a zřejmě i instalován následujícího roku. Doplnoval ho menší obraz zpodobňující sv. Petra Regeláta.³⁴⁹ Společně s dalším vybavením z tohoto kostela se Petrův obraz dostal do kostela sv. Antonína Paduánského v Melči, kde se v současnosti nachází.³⁵⁰ Někdy v rozmezí let 1760–1765 namaloval pro kostel sv. Máří Magdalény v **Brně** malíř František Vavřinec Korompay obraz sv. Petra z Alkantary. Toto dílo sice v minulosti zmizelo, ale bylo ztotožněno s obrazem uloženým v Městském muzeu a galerii v Poličce (viz obr. 13).³⁵¹

V kostele sv. Jana a Pavla ve **Frýdku-Místku** se nachází další oltář sv. Františka z Assisi, jehož součástí je kromě Františkova zpodobnění i horní obraz sv. Petra z Alkantary umístěný v nástavci. Autorem tohoto uměleckého díla se stal štýrský malíř Josef Stern.³⁵² Z roku 1792 pochází obraz představující sv. Petra z Alkantary namalovaný Josefem Wintelhalter ml. Tento obraz původně visel v kostele Nejsvětější

³⁴⁹ ŠÍMA, Petr: *Křížová cesta v kostele sv. Kateřiny v Opavě*. Olomouc 2020. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Jana Zapletalová, s. 21.

³⁵⁰ TESAŘ, Petr: *Farní kostel sv. Antonína Paduánského v Melči*. Melč 2015, s. 9.

³⁵¹ DAVID, Martin: *František Vavřinec Korompay – život a dílo malíře moravského pozdního baroka*. Olomouc 2016. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Jana Zapletalová, s. 132.

³⁵² KOCYCH, Tomáš: *Farní kostel sv. Jana a Pavla v Místku: sochařská a malířská výzdoba oltářů*. Brno 2007. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Lubomír Slaviček, 36–37.

Trojice v **Běhařovicích**.³⁵³ Později byl přenesen do tamní kostelní věže.³⁵⁴ Sv. Petr z Alkantary je zpodobněn i na obraze hlavního oltáře v kostele sv. Havla **na Starém Městě pražském**. Obraz pochází z roku 1696, kdy byl namalován Janem Kryštofem Liškou. Jedná se o rozměrné dílo s názvem *Karmelitánští patroni s Pannou Marií a císařem Leopoldem I.* a zpodobňuje oslavu karmelitánského řádu. Zobrazuje Pannou Marií, sv. Havla, karmelitánské světce, císaře Leopolda I. a jeho syny Josefa I. a Karla VI. Petr se zde nachází za sv. Terezií z Avily, funguje tedy jako jakýsi její světecký doprovod, není zde zobrazen kvůli sobě samému.³⁵⁵

Ve 3. čtvrtině 18. století byl namalován obraz sv. Petra z Alkantary, který visí v kapli sv. Alžběty v konventu sester alžbětinek v **Brně**.³⁵⁶ Z roku 1874 pochází novorománský oltář sv. Petra z Alkantary ve františkánském kostele sv. Kateřiny v **Jindřichově Hradci**. Zdobí ho obraz daného světce, který byl namalován v 18. století.³⁵⁷ Jeho autorem se stal malíř M. Neubauer.³⁵⁸ Zřejmě okolo poloviny 19. století

³⁵³ VASIEOVÁ, Ludmila: *Kostely s renesančními prvky na Moravskokrumlovsku*. Olomouc 2019. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta, s. 59.

³⁵⁴ VASIEOVÁ, Ludmila: *Kostel Nejsvětější Trojice ve farnosti Běhařovice*. Olomouc 2017. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Teologická fakulta. Vedoucí práce: Jitka Jonová, s. 60.

³⁵⁵ SKOTNICOVÁ, Zuzana: *Sloup Panny Marie Karmelské ve Frýdlantu nad Ostravicí*. Olomouc 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Martin Pavlíček, s. 42–43.

³⁵⁶ Kaple sv. Alžběty. In: *Alžbětinky v Brně* [online]. [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://alzbetinky.webnode.cz/search/?text=alkantary>

³⁵⁷ *Soukromá emailová korespondence s Ivem Prokopem (probošt františkánského kláštera v Jindřichově Hradci)*. 6. 5. 2020.

³⁵⁸ POCHE: *Umělecké památky Čech I*, s. 617.

vznikl další oltář zasvěcený sv. Petrovi z Alkantary, tentokrát v kostele Nejsvětější Trojice v **Jezné**.³⁵⁹

Další obrazy sv. Petra z Alkantary, o kterých se mi nepodařilo zjistit bližší informace, se nachází v kostele sv. Petra a Pavla v **Růžové**³⁶⁰, v kostele Nejsvětější Trojice v **Hořovicích**, v kostele Narození Panny Marie ve **Vranově u Brna**³⁶¹ v 18. zastavení poutního místa v **Hájku**³⁶². Oltář zasvěcený sv. Petrovi z Alkantary se nacházel také v **Olomouci** v kostele Neposkvrněného Početí.³⁶³

6.2.4 Sochy

6.2.4.1 V exteriéru

Součást morových sloupů

V době následující po Petrově svatořečení se českými zeměmi prohnaly poslední dvě morové vlny, první v letech 1680–1681 a druhá 1713–1715.³⁶⁴ Tehdy se lidé ve svých prosbách a modlitbách obraceli i k Petrovi, o čemž svědčí dochování jeho zpodobnění na několika morových sloupech. Nelze však říci, že by Petr patřil mezi nejčastěji znázorňované světce, kteří měli obyvatele ochránit od morové rány. Od Petrovy kanonizace v roce 1669 bylo až do konce 19. století totiž byla na území dnešní

³⁵⁹ Kostely. In: *Římskokatolická farnost Nýřany* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kostely/>

³⁶⁰ *Soukromá emailová korespondence s Magdou Černou (zástupce vedoucí Odboru správy movitého majetku litoměřického biskupství)*. 20. 5. 2020.

³⁶¹ MIMOCHODKOVÁ, Hana: *Rekonstrukce poutního areálu ve Vranově u Brna*. Brno 2009. Magisterská práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Aleš Filip, s. 19.

³⁶² ČERNÝ, s. 485.

³⁶³ JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek (ed.): *Olomoucké baroko 2 – katalog: výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 170.

³⁶⁴ MIKULEC: *Náboženský život*, s. 73.

České republiky postaveno 205 morových a mariánských sloupů. Petr je zastoupen pouze na třech z nich, a to v **Plzni** (viz obr. 14 a 15), v **Moravské Třebové** (viz obr. 16 a 17) a v **Uherském Hradišti** (viz obr. 18). Chybí naopak v morových sousoších postavených v místech spojených s činností františkánů, jako je město Slaný (zdejší morový sloup pochází z roku 1681), v Družci (1674), v Ronově (1693), v Zásmukách (1700), v Nové Pace (1716), v Dačicích (1725) a v Kadani (1752).³⁶⁵

Morový sloup na plzeňském náměstí stával již od roku 1681. Na jeho vzniku se podílel tamní sochař Kristián Widmann a kameník Jan Mejlík. Původně byl sloup osazen pouze sochami sv. Václava, sv. Bartoloměje, sv. Rocha, sv. Floriána a ležící sv. Rosálie. Když přišla do Čech další morová vlna, přibyly roku 1714 na sloup ještě sochy zpodobňující sv. Františka Xaverského, sv. Petra z Alkantary a sv. Barbory. Jejich autorem se opět stal Kristián Widmann.³⁶⁶ K rozšíření kamenných protimorových ochránců došlo na základě slibu, kterým se radní zavázali během další morové vlny. Antonín Šorm toto doplnění soch dalších světců spojuje s datem 29. listopadu.³⁶⁷

V srpnu roku 1715 začal mor řídit i v Moravské Třebové. Morová rána utichla až po pěti měsících v lednu roku 1716 a vyžádala si více než 900 lidských životů.³⁶⁸ Nedlouho pro propuknutí morové vlny žádala městská rada Moravské Třebové olomouckou biskupskou konzistoř o povolení postavit na náměstí morový sloup. Potřebné svolení získali i od majitele panství Antonína Floriána z Lichtensteina.³⁶⁹

³⁶⁵ ŠORM, Antonín: *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě: příspěvky k studiu barokní kultury*. Praha 1939, s. 84–87.

³⁶⁶ Morový sloup. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/morovy-sloup-15046744>

³⁶⁷ ŠORM, s. 193.

³⁶⁸ GRUNDA, s. 67–68.

³⁶⁹ Sloup se sousoším – Morový sloup. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/sloup-se-sousosim-morovy-sloup-14774483>

Obyvatelé města stavba sloupu slavnostně přislíbili ke cti Panny Marie a protimorových patronů na den sv. Petra z Alkantary, tedy 19. října 1715.³⁷⁰ Sloup je prací olomouckého sochaře Johanna Sturmera a jeho dílny. Hlavní postavu sloupu Pannu Marii Imaculatu doplňují sochy sv. Šebestiána, sv. Rocha, sv. Františka Xaverského, sv. Karla Boromejského, sv. Josefa, sv. Antonína Paduánského, sv. Jana Nepomuckého, sv. Rozálie a sv. Petra z Alkantary.³⁷¹ Ten je zde zpodobněn jako prostovlasý světec „v kněžském rouchu a pláštěnce, s provazem na krku. Levou ruku drží na hrudi, pravou má pozvednutou a shlíží dolů na diváka.“³⁷² Zvolení Petra z Alkantary jako jednoho z ochranných světců na tamním morovém sloupu není nikterak překvapivé, protože Moravská Třebová byla obývána františkány již od roku 1678.³⁷³ Skutečnost, že kult tohoto světce zde byl živý, dokládají i další zdejší památky spojené s Petrem, kterým bude pozornost věnována později.

Poslední morový sloup se sochou sv. Petra z Alkantary se nachází v Uherském Hradišti. K vystavění sloupu ke cti Neposkvrněného Početí Panny Marie a světců-ochránců od moru se zavázela zdejší městská rada 28. července 1715, pouhé čtyři dny potom, co se město kvůli morové nákaze uzavřelo a co začal platit zákaz veřejných bohoslužeb. Pro výstavbu nové sakrální památky bylo vybráno místo, na kterém stála kašna. Ta musela být přesunuta. 11. listopadu téhož roku bylo zvolené místo slavnostně vysvěceno, čehož se účastnilo celé procesí. Zdejší františkáni se při této příležitosti zúčastnili i s lešením, na kterém byly vystaveny relikvie sv. Hilaria a sv. Víta, pozadu nezůstali ani jezuité, kteří se dostavili s ostatky sv. Viktorie. Za přítomnosti těchto relikvií celeburovali františkáni mši. Na místo, kde měl být postaven

³⁷⁰ NEJEDLÝ, Vratislav – ZAHRADNÍK, Pavel: *Mariánské, trojiční a další světské sloupy v Pardubickém kraji*. Praha 2008, s. 373.

³⁷¹ Sloup se sousoším [online].

³⁷² Socha sv. Petra z Alkantary. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/socha-sv-petra-z-alkantary-3171103>

³⁷³ BAJGER, 395.

sloup, se údajně chodívali modlit členové františkánského řádu i obyvatelé města. Proto zde vystavěli malou dřevěnou kapličku zasvěcenou Panně Marii, kterou záhy nahradil sloup, na kterém 30. listopadu stanula i Mariina socha. Uherské Hradiště se znovu otevřelo až v únoru následujícího roku (202 dní po svém uzavření). Základní kámen stavby reprezentativnější podoby morového sloupu byl položen 7. září 1718. Hotové sousoší bylo slavnostně posvěceno 20. listopadu 1721. Kromě samotného sloupu završeného sochou Panny Marie se skládá z reliéfu sv. Rozálie a ze soch představujících sv. Karla Boromejského, sv. Františka Xaverského, sv. Floriána a sv. Petra z Alkantary. Zmíněné postavy vysochal brněnský sochař Antonín Rigo a za svou práci si účtoval 856 zlatých. Město mu k tvoření zajistilo potřebný materiál v podobě cetechovského mramoru.³⁷⁴

Solitéry

Na území českých zemí víme o existenci pěti venkovních samostatně stojících soch zpodobňujících Petra z Alkantary, z nichž se dvě již nedochovaly. Nejstarší Petrova socha stávala ve městě **Bystré** (viz obr. 19 a 20). Nacházela se na mostě naproti soše sv. Jana Nepomuckého. Časem však byla odstraněna a nahrazena sochou zobrazující sv. Václava.³⁷⁵ Obě původní sochy zhotovil J. Kondrich a jeho dílna v roce 1713.³⁷⁶ Z původní Petrovy sochy se dochoval pouze podstavec s nápisem: S: PETRUS VON ALCANTARA FRANCISCANER ORDENS WAR VON HOHER BETRACHTUNG VNDT LEBT GANTZ STRRENG WESZEN CLIENTen GOTT GEWISZ ERHEREN THUT. ANNO 1713.³⁷⁷

³⁷⁴ ŠORM, s. 257–260.

³⁷⁵ WIRTH, Zdeněk: *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století: politický okres Poličský*. Praha 1906, s. 35.

³⁷⁶ Socha sv. Václava. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/socha-sv-vaclava-14665936>

³⁷⁷ WIRTH: *Soupis památek (...): politický okres Poličský*, s. 35.

Další Petrova socha byla vztyčena v **Uherském Ostrohu** (viz obr. 21 a 22) ve 2. čtvrtině 18. století. Jejího autora neznáme.³⁷⁸ Světce toto dílo představuje v životní velikosti jako mladého muže s pohlednou tvář a vousy. Oblečen je v mnišské kutně, která je přepásaná cingulem. Za cingulem je po Petrově pravém boku zastrčený růženec. Petrova ramena halí plášť s kapucí, který je sepnutý na hrudi a jeho délka dosahuje přibližně do délky světcových kolen. Světec je obutý pouze do primitivních sandálů. Petr v pravé ruce drží medailon s reliéfem, v levé ruce svírá kříž. Ten mírně převyšuje postavu světce a má budít dojem, že byl vyroben z kmene stromu. Petrova hlava je mírně nahnuta ke kříži. Nad hlavou má světec připevněnou zlatou svatozář. Na podstavci pod sochou je vytesán nápis: SV. PETŘE Z ALKANTARU ORODUJ ZA NÁS. Socha je na svém současném místě poblíž mostu přes Moravu umístěna druhotně, roku 1971 sem byla přemístěna ze zatáčky silnice.³⁷⁹

Třetí Petrova socha se nachází před zámkem v **Plumlově** (viz obr. 23 a 24). Jedná se o dílo neznámého umělce, které vzniklo ve 2. třetině 18. století. Petr je zde zpodobněn v mírně podživotní velikosti. Oblečen je v mnišské kutně přepásané provazem, za kterým má růženec. Přes ramena mu splývá plášť s kapucí. Levou rukou objímá jeho převyšující kříž z hrubě otesaného dřeva, v pravé mírně zdvižené ruce drží medailon. Ke kříži se naklání i hlava světce, která je prostovlasá a s krátkým plnovousem.³⁸⁰ Tato památka je nápadně podobná soše téhož světce z Uherského

³⁷⁸ Evidenční list nemovité kulturní památky: pořadové číslo 3395. In: *Metainformační systém Národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/preview.htm?id=1215156&nocache=

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ Socha sv. Petra z Alcantéry. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/socha-sv-petra-z-alcantery-15328627>

Ostrohu. V Plumlově se nachází socha ještě jednoho františkánského světce – Antonína Paduánského.³⁸¹

Petrova socha stávala i v lipové aleji ve **Slaném**, která náležela k tamnímu františkánskému konventu. Tato alej byla založena v roce 1728. Místní podporovatelé řádu zde záhy začali umisťovat pískovcové sochy zpodobňující svaté. Nejprve zde stávala socha Panny Marie Bolestné, od roku 1734 i skulptury sv. Františka s Assisi a sv. Antonína Paduánského. V roce 1737 se výzdoba aleje rozšířila o další tři umělecká díla – sochy zpodobňující Ježíše (zanikla po roce 1950), sv. Bonaventuru a sochu sv. Petra z Alkantary, kterou dal pořídit příznivec kláštera z Postoloprta. Tato socha se ovšem nezachovala.³⁸² Zřejmě zanikla ještě před rokem 1904, protože soupis památek Slánska z této doby zmiňuje jen zbývajících pět soch.³⁸³

Poslední z Petrových exteriérových soch bychom našly ve městě **Družci**, kam poutníci putovali za zázračnou gotickou soškou Bohorodičky s Ježíškem, tzv. Pannou Marií Družeckou.³⁸⁴ Roku 1788 totiž v této obci přibyly hned čtyři nové sochy – sv. Antonína Paduánského, sv. Jana Křtitele, sv. Judy Tadeáše a právě sv. Petra z Alkantary. Posledně jmenovaná socha se nacházela u cesty k Doksům.³⁸⁵ Pořídit ji

³⁸¹ Socha sv. Antonína Paduánského. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/socha-sv-antonina-paduanskeho-536774>

³⁸² PŘIBYL, Vladimír: Sochy v klášterní aleji ve Slaném. In: *Památková péče na Slánsku* [online]. [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <http://www.pamatkyslany.cz/sochy-v-klasterni-aleji-ve-slanem/d-1253>

³⁸³ VELC, Ferdinand: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Slanském*. Praha 1904, s. 258.

³⁸⁴ Socha Panny Marie Družecké (Družec, Česko). In: *Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace* [online]. [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: https://ipac.svkk1.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-k0201130-Socha-Panny-Marie-Druzecke-Druzec-cesko/

³⁸⁵ WIRTH: *Soupis památek (...) v politickém okrese Kladenském*, s. 25.

nechal tamní sedlák Václav Kolenatý.³⁸⁶ Jako jediná z výše zmíněných družeckých soch se dochovala, ovšem ve velmi špatném stavu. Dle vyjádření kunsthistorika Vladimíra Příbyla je tato socha již delší dobu těžce identifikovatelným torzem.³⁸⁷ Družec se nachází jen asi 15 km od města Slaný, ve kterém se nacházel františkánský klášter.

6.2.4.2 *V interiéru*

V kostele sv. Františka ve **Voticích** zdobí hlavní oltář z roku 1722 sochy sv. Petra z Alkantary a sv. Jana Kapistrána.³⁸⁸ V kostele Svatých Andělů ve **Veselí nad Moravou** se nachází oltář Panny Marie Bolestné, který vznikl někdy mezi lety 1731–1739. Jeho centrální obraz s motivem Piety doplňují sochy sv. Františka z Assisi a sv. Petra z Alkantary v nadživotní velikosti.³⁸⁹ Autorem sochařské výzdoby oltáře se stal sochař a štukatér Jan Jiří Schaubberger.³⁹⁰ Petrova socha je datována do rozmezí let 1735–1739.³⁹¹

³⁸⁶ PODLAHA, Antonín: *Posvátná místa království českého: arcidiecese pražská: vikariát slánský*. Praha 1913, s. 33.

³⁸⁷ *Soukromá emailová korespondence s Vladimírem Příbylem (vedoucí odboru kultury města Slaný)*. 14. 11. 2020.

³⁸⁸ Klášterní kostel sv. Františka. In: *Votice: oficiální web města* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.mesto-votice.cz/klasterni-kostel-sv-frantiska/d-6727>

³⁸⁹ KOSTKANOVÁ, Adéla: *Barokní malířství sakrálních staveb ve Veselí nad Moravou*. Praha 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Ústav křesťanského umění. Vedoucí práce: Marek Pučálík, s. 31–32.

³⁹⁰ ŽÁKOVÁ, Gabriela: *Raně novověká historie a památky Veselí nad Moravou a jejich využití ve výuce dějepisu*. Brno 2020. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Tomáš Knoz, s. 34.

³⁹¹ BŘEČKA, Petr: *Kostel svatých Andělů Strážných ve Veselí nad Moravou*. Praha 2008. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce: Jan Royt, s. 100.

V **Osoblahách** v kostele sv. Mikuláše existuje socha zpodobňující sv. Petra z Alkantary pocházející z 2. poloviny 16. století. Jedná se o boční sochu, která je umístěna na samostatných konzolách v lodi, stejně jako sochy sv. Jana Nepomuckého, sv. Cyrila a sv. Metoděje.³⁹² Petrova socha byla vytvořena sochařem a řezbářem Václavem Donayem.³⁹³ Malá dřevěná soška sv. Petra z Alkantary byla umístěna v poutní kapli sv. Máří Magdalény na **Skalce u Mníšku pod Brdy**. Tam doplňovala společně se soškou sv. Antonína Paduánského drobný deskový oltářík z roku 1765 zasvěcený sv. Františkovi z Assisi.³⁹⁴

Socha sv. Petra z Alkantary okrašluje i rokokový oltář sv. Jana Nepomuckého z 3. čtvrtiny 18. století v kostele sv. Alžběty a sv. Rodiny v **Kadani**. Doplnuje ji socha sv. Antonína Paduánského.³⁹⁵ V kostele Nanebevzetí Panny Marie v **Nové Pace** se byl zbudován oltář Obrácení svatého Pavla, který doplňují sochy sv. Petra z Alkantary a sv. Dismase, tzv. lotra po pravici. Tyto tři světce spojuje motiv obrácení na víru, kdy sv. Pavel prošel proměnou z pronásledovatele křesťanů na apoštola šířícího evangelium, sv. Petr svými slovy i činy přispěl k obrácení mnoha lidí a sv. Dismas přijal Krista až těsně před svou smrtí.³⁹⁶ Oltář pochází z 2. čtvrtiny 19. století.³⁹⁷

³⁹² OLŠOVSKÝ, Jaromír: *Barokní sochařství v Rakouském Slezsku (1650–1800)*. Brno 2006. Dizertační práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Školitel: Miloš Stehlík, s. 65.

³⁹³ Tamtéž, s. 97.

³⁹⁴ URBÁNKOVÁ, Zuzana: *Poutní kaple na Skalce u Mníšku pod Brdy*. Praha 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce: Jan Royt, s. 40.

³⁹⁵ POCHE, Emanuel: *Umělecké památky Čech 2*. Praha 1978, s. 15.

³⁹⁶ TAUCHMANOVÁ, Jana: *Ikonografie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nové Pace*. Hradec Králové 2018. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Radek Martinek, s. 22.

³⁹⁷ Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie. In: *Farnost Nová Paka* [online]. [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.farnostnovapaka.cz/10-zakladni-www/12-klasterni-kostel-nanebevzeti-panny-marie>

Roku 1883 vytvořil truhlář Josef Leimr podle návrhu architekta Josefa Rockera novogotický oltář, který se stal hlavním oltářem kostela sv. Bartoloměje v **Plzni**. Tento oltář je koncipován jako velká skříň členěná na tři patra a zahrnující v sobě celkem pět výklenků. V nejnižším patře se nachází reliéf zobrazující evangelisty. Uprostřed je vystavena socha Panny Marie Plzeňské doplněná o sochy sv. Jana Křtitele, sv. Václava, sv. Víta a sv. Jana Evangelisty. Ve vrchní části jsou vystaveny sochy sv. Petra z Alkantary, sv. Ludmily, sv. Bartoloměje, sv. Anežky, sv. Anežky Římské a sv. Rocha. Vrchol oltáře zdobí socha archanděla Michaela.³⁹⁸

Další sochy sv. Petra z Alkantary je umístěna v kostele sv. Anny v **Křímově**,³⁹⁹ v kostele Jména Ježíš v **Lánech**, v kostele sv. Jakuba Většího v **Močidleci**⁴⁰⁰ a v kostele Panny Marie Bolesné v **Praze na Novém Městě**.⁴⁰¹

6.2.5 Nástěnné malby

Roku 1712 vymaloval dvorní malíř františkánů v **Moravské Třebové** Christian František David jejich klášterní kapli zasvěcenou sv. Petrovi v okovech. Na stropě této kaple zpodobnil sv. Františka z Assisi, po stěnách pak sv. Petra z Alkantary, sv. Antonína Paduánského, sv. Kláru, sv. Ludvíka a sv. Alžbětu.⁴⁰² Sv. Petr z Alkantary je vymalován také v **Olomouci**, v kapli sester františkánek. Představuje jednoho ze

³⁹⁸ ĎURŽA, Karel: *Kostel sv. Bartoloměje v Plzni: stavební vývoj kostela v době gotické*. Praha 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce: František Záruba, s. 82.

³⁹⁹ *Soukromá emailová korespondence s Magdou Černou*.

⁴⁰⁰ Močidlec - kostel sv. Jakuba Většího. In: *Památky a příroda Karlovarska* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/mocidlec-kostel-sv-jakuba-vetsiho>

⁴⁰¹ *Soukromá emailová korespondence s Markétou Baštovou*.

⁴⁰² POLÁKOVÁ, Martina: *Restaurování části nástropní malby s motivem „Angeli“ na klenbě kaple sv. Izidora v Křenově*. Pardubice 2014. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Vedoucí práce: Jan Vojtěchovský, s. 11.

světců, jejichž vyobrazení se v tomto prostoru nachází v medailonu nad spojenými okny.⁴⁰³

6.2.6 Malby na skříních

Roku 1678 přišli do **Moravské Třebové** první františkáni, kteří až do dostavby kláštera v roce 1689 bydleli v měšťanských domech na náměstí. Již z této doby máme doklady o jejich společném budování konventní knihovny. Speciální místnost pro uložení knih se ovšem nacházela až v nově přistavěném stavbě vybudovaném v letech 1711–1712 a její interiér byl plně zařízen až následujícího roku. Knihovna se tedy nacházela atypicky umístěná v prvním patře věžičky s půdorysem osmiúhelníku, ovšem v blízkosti chrámu a sakristie, jak dříve bývalo zvykem.⁴⁰⁴

Podobu interiéru této bibliotéky podrobně zachytil ve své rigorózní práci Matyáš Franciszek Bajger: *„Knížní skříně jsou neobvykle vestavěny do výklenků ve stěnách a sahají až do stropu, pod okny jsou skřínky menší, uprostřed místnosti se nachází velký stůl. Všechny skříně jsou uzavíratelné. Do tmavě hnědě lavirovaného dřevěného rámce dveří provedeného ve stejném stylu jako obložení stěn jsou vsazeny dvě nebo čtyři malby na plátně s pozoruhodnými motivy. Umělec na nich spodobnil různé slovní hříčky a citáty, které pro srozumitelnost doplnil i jejich samotným textem. Obsahově nejde o žádné hluboké myšlenky, spíše o slovní hříčky využívající rýmu a opakování slabik, někdy převzaté z literatury někdy zřejmě zrozené ve fantazii latinou se zaobírajících bratří. Dvířka skříněk jsou doplněna ozdobným kováním a nad nimi je namalována páska s názvy knižních oborů, které s velkou pravděpodobností přímo odpovídaly samotnému uložení knih v policích a sloužily tak i jako orientační pomůcka. Horní část skříní vystupující ze stěn je zdobena našedlou ornamentální barokní řezbou s florénními*

⁴⁰³ Soukromá emailová korespondence s Petrem Alkantarou Petřivalským (rektor klášterního kostela kapucínů v Sušicích). 28. 4. 2020.

⁴⁰⁴ BAJGER, s. 395–398.

prvky, v jednom případě neúplnou.⁴⁰⁵ Ve středech těchto částí se nachází obrazy zpodobňující církevní otce a řádové světce včetně Petra z Alkantary. V místnosti knihovny se tedy mimo jeho portrétu nachází podobizny sv. Jeronýma, sv. Augustina, sv. Antonína Paduánského, sv. Bonaventuru a papeže Honoria III., který v roce 1223 schválil řád Menších bratří. Podle některých názorů je autorem výmalby této knihovny výzdoby již zmíněný Christian František David, který moravskotřebovským františkánům vymaloval freskami kapli sv. Petra v okovech.⁴⁰⁶

Podobná malba znázorňující Petra z Alkantary se nachází ve františkánské knihovně v **Dačicích**. Pochází z konce 17. nebo počátku 18. století, každopádně vznikla již před rokem 1726, což bylo určeno podle výmalby interiéru knihovny. Tato výzdoba souzní s podobou uzavíratelných skříní, které jsou rozmístěny po obvodu místnosti. Skříně v horních částech zdobí pozlacené akantové řezby a v dřevěných dvířkách mají vsazeny plátňové malby. Při pomyslném rozdělení těchto maleb na polovinu můžeme v dolní části vidět květinové vázy, nad nimi se pak objevují polopostavy různých světců. Kromě Petra z Alkantary jsou zde takto vyobrazeni sv. Bonaventura, Mikuláš z Lyry, bl. Jan Duns Scotus, sv. Ludvík IX., sv. Bernardin ze Sieny, sv. Jan Kapistrán, laický františkánský bratr sv. Didak, terciářský poustevník sv. Konrád z Piacenzy, řádový misionář bl. Bernardin z Feltre, sv. Jakub z Marky a sv. František ze Solana a další dvě neidentifikovatelné mužské postavy.⁴⁰⁷

Z 1. poloviny 18. století pochází malba sv. Petra z Alkantary na kredenční skříní ve františkánském kostele sv. Kateřiny v **Jindřichově Hradci**.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ Tamtéž, 398–399.

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 398–399.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 274–275.

⁴⁰⁸ *Soukromá emailová korespondence s Ivo Prokopem.*

6.2.7 Relikviáře

Během pátrání po hmotných památkách spojených s kultem sv. Petra z Alkantary se mi podařilo fyzicky dohledat pouze pět relikviářů spojených s tímto světcem a jen jednu zmínku o existenci dalšího. Toto nízké číslo jistě neodráží reálný početní stav v době baroka, spíše vyplývá z okolností následujících dob, kdy drobné sakrální předměty bývaly ničeny nebo kradeny. Protože relikviáře jsou snadno přenositelné a neexistuje k nim žádná evidence pohybu, pouze zde vyjmenovávám, kde se momentálně nachází. Jeden relikviář s Petrovými ostatky je uložený v Olomouckém arcibiskupství, kam byl přenesen z farnosti **Dobromilice** (viz obr. 25).⁴⁰⁹ Tato obec není na rozdíl od dále jmenovaných míst spjata s františkánským řádem. Dalším Petrův relikviář je uložen v kostele sv. Jana Křtitele ve **Velkých Hošticích** (viz obr. 26).⁴¹⁰ Schránka s ostatky sv. Petra z Alkantary se nachází i v jemu zasvěceném kostele v **Karviné-Dolech**.⁴¹¹ Písemné prameny nás informují ještě o existenci Petrova relikviáře v **Bechyni** ve františkánském klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie.⁴¹²

Jediný z relikviářů, který jsem osobně viděla, byl exemplář z Velkých Hoštic. Jedná se o barokní dílo v připomínající monstranci. Uvnitř jsou uloženy drobné kůstky doplněné o nápisy říkající, že tyto ostatky patřily sv. Anně a sv. Jáchymovi, sv. Antonínovi Paduánskému, sv. Bernardinovi Sienskému, sv. Didakovi, sv. Jakubovi (???), sv. Paschalu Baylonovi, sv. Petrovi z Alkantary, sv. Františku Solano, sv. (???) z Paoly. K tomuto konkrétnímu relikviáři neexistuje žádné papežské ani biskupské

⁴⁰⁹ *Soukromá emailová korespondence s Terezou Kasalovou (správce depozitáře Arcibiskupství olomouckého)*. 6. 4. 2021.

⁴¹⁰ *Soukromá emailová korespondence s Radovanem Hradilem (duchovní správce farnosti Velké Hoštice)*. 20. 5. 2020.

⁴¹¹ *Soukromá emailová korespondence s Przemysławem A. Traczykem (duchovní správce ve farnosti Karviná-Doly)*. 18. 5. 2020.

⁴¹² WRBCZANSKY, s. 205.

potvrzení o pravosti ostatků uložených uvnitř, což ovšem nemusí nutně znamenat, že by neexistovalo v minulosti.

6.2.8 Nápis na zvonu

Jediná nápisová památka spojená s Petrem z Alkantary, kterou se nám podařilo dohledat, je text na zvonu v **Zaječově** v místní části zvané Svaté Dobrotivá. Tam se nachází augustiniánský chrám a klášter bl. Panny Marie a sv. Dobrotivé.⁴¹³ Jedná se o první klášter tohoto řádu na našem území.⁴¹⁴ V tamním kostele se nad kaplí sv. Augustina a Mikuláše Tolentinského nacházela nevysoká věž se čtyřmi zvony. Jeden z nich dosahoval rozměrů 0,615 m × 0,48 m a byl velmi bohatě barokně dekorován. Na jeho plášti se nacházel nápis: HÆC CAMPANA S. PATRITIO HIBERNIAE APOSTOLO ET SS. BONAVENTVRAE ET PEDRO DE ALCANTARA SERAPHICAE FAMILIAE ALVMNIS ET PATRONIS DICATA REFVSA FVIT SVB GUARDIANATV R. P. BONAVENTVRAE O' BRIEN SACRAE THEOLOGIAE LECTORIS EMERITI AO. DNI 1764. Druhá strana pláště byla pomocí polovypouklin zdobena postavou tří světců a dole v barokní kartuši bylo možno číst: FVDIT ME VITVS DIETRICH NEOPRAGAE.⁴¹⁵ Na základě irských motivů a uvedeného kvardiánova jména je možné se domnívat, že zvon pocházel původně z konventního kostela irských františkánů na Novém Městě pražském.

⁴¹³ BARTUŠEK, Antonín – WIRTH, Zdeněk (ed.): *Umělecké památky Čech*. Praha 1957, s. 877.

⁴¹⁴ Klášter Svatá Dobrotivá. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klaster-svata-dobrotiva-2144128>

⁴¹⁵ ŠIMÁK, s. 16–17.

7 POKRAČOVÁNÍ KULTU V HAGIOGRAFICKÉ LITERATUŘE 19. STOLETÍ

7.1 Dobový kontext

Ránu františkánskému řádu v českých zemích zasadilo propuknutí slezských válek v roce 1740. Destrukce v důsledku bojů zasáhla mnoho konventů, které buď byly vyrabovány (Moravská Třebová, Kadaň) nebo bombardovány (Olomouc), jiné zase využívány jako lazaret (Zásmuky). V roce 1755 přišla česká františkánská provincie o deset konventů na území Slezska, které vytvořily samostatnou provincii sv. Hedviky. Česká provincie se tedy zmenšila o třetinu, zároveň se ale značně jazykově počestila.⁴¹⁶

Výrazné změny přineslo rozvolňování vazeb na řádová centra a zásahy státu do chodu provincie. V první polovině 80. let 18. století se tak provincie rozrostla o konventy v Chebu (do té doby spadal k provincii štrasburské) a v Uherském Hradišti (dřívější součást provincie hornouherské).⁴¹⁷ O pár let později Josef II. zrušil svým nařízením v českých a alpských zemích 413 klášterů. Františkáni tedy přišli o konventy např. v Olomouci, ve Znojmě, v Kroměříži, v Brně a v Praze u Hybernů. Mimoto byla zrušena řádová studia a vydán zákaz přijímat novice.⁴¹⁸

Josefinismus se pustil do ostré kritiky řeholního života, což ilustruje např. třináctá kapitola *Knihy Josefovy* sepsaná anonymním autorem a vydaná v roce 1784. Jiří Mikulec její obsah shrnuje těmito slovy: „*Knih Josefova je [řeholní instituce] kritizuje naprosto ve všem: jejich členové jsou nepracující neužiteční darmožrouti, kteří sice utíkají ze světa, jež považují za zlý, nicméně jejich život je mnohem horší. Podléhají nejrůznějším pokušením – obžerství a pití, jiní proti přirozenosti huntují svá těla asketizem, jsou plni předsudků, s použitím své mnohomluvnosti odírají prostý lid, za svou výživu*

⁴¹⁶ *Historia Franciscana II.*, s. 115.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 115-116.

⁴¹⁸ HOUŠKA – SLÁDEK, s. 11.

platí tretkami – ,svěceným kořením, amulety, růženci a obrázky.‘ Jejich oděv jim slouží k zakrytí jejich pokrytectví, v kláštorech bují ,závist, sváry, různice, otroctví a tajné nepravosti‘. Dalším těžkým proviněním řeholníků a řeholnic má být jejich spojení s cizinou, do Říma a do dalších cizích zemí, kde sídlí řádová centra, posílají velké bohatství. Mimo to se pletou do světských záležitostí, mnozí řeholníci získali vliv nad panovníky a významnými osobnostmi, přičemž jim ovšem vůbec nejde o ,obecné dobré‘, nýbrž pouze o jejich plná břicha a o prospěch.“⁴¹⁹

Nastala proměna pojetí náboženského života a zbožnosti, které byly nově postaveny především na etických hodnotách. Tento přístup zavrhoval většinu prvků typických pro barokní období, jako byl důraz na vlastní spásu a posmrtný život, přehnanou citovost v náboženském životě či kvantitativnost (např. čím více účastí na mši nebo odpřednášených modliteb, tím pro konkrétní lidskou duši lépe).⁴²⁰ Začal také pozvolný úpadek kultů svatých.⁴²¹ Tento racionální přístup získal název osvícenský katolicismus. Duchovenstvo a intelektuálové přemýšlející v duchu tohoto směru zastávali názor, že prostí lidé pro své vlastní dobro potřebují opustit barokní pojetí religiozity. Přimět je k tomu měly jednak různé regulace náboženského života, ale také cílevědomé úsilí duchovních a elit o „nápravu“, k čemuž ovšem bylo nutné zajistit, aby se sama katolická církev proměnila podle daných parametrů. Tomu měla sloužit nově vychovávaná generace kněží, jejíž formování probíhalo pod dohledem státu. Uskutečnit tento plán „(...) šlo relativně nejsnáze u farního kléru, na jehož výchovu a vzdělávání se stát zaměřil ihned po Josefově nástupu k samostatné vládě v habsburské monarchii. Řeholní prostředí bylo ovšem přece jen značně uzavřené a řeholníci se tedy nedali přetvořit k osvícenskému obrazu tak snadno a efektivně jako kléru světský. Osvícenci mohli předpokládat, že pokud se nebudou řeholními institucemi dostatečně zaobírat, mohly by

⁴¹⁹ MIKULEC, Jiří: Poznámky ke vnímání řeholního života mezi barokem a osvícenstvím. In: *Theatrum historiae*. 2008, s. 275.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 280.

⁴²¹ ELBEL: Kult sv. Jana Kapistrána, s. 87.

kláštery do budoucna spolehlivě zakonzervovat onu starou odmítnutou spiritualitu a vlastně tak narušovat jejich působení. V tom zřejmě spočívá jeden z důvodů jejich nepřátelství vůči řádům, k němuž se samozřejmě přidávaly další racionální motivy, především ono pevné přesvědčení o neužitečnosti života stráveného v modlitbách a rozjímání. Zcela podle logiky charitativně orientované osvícenské zbožnosti se toto nepřátelství netýkalo klášterů s veřejně prospěšnou činností – tedy s charitativními, výchovně-vzdělávacími a popřípadě i vědeckými aktivitami. Ostatní řeholní domy neměly právo na slitování nebo alespoň na shovívavost a – jak se ukázalo v procesu osvícenských reforem – většina z nich pak už neměla ani právo na holou existenci.“⁴²²

Farnímu kléru se naopak dařilo. Osvícenský stát totiž vnímal farní kněze jako součást státní správy, oceňoval především jejich působení mezi nižšími vrstvami společnosti. Tito kněží byli na jednu stranu státní úředníci a představitelé státní církevní moci, kteří lid seznamovali s novými výnosy a zákony. Na druhou stranu sdíleli s prostými lidmi jejich životy, poskytovali jim duchovní i hmotnou pomoc, znali místní poměry na vesnicích i ve městech a často svou přítomností doprovázeli několik generací jedné obce. Díky své vzdělanosti a jazykovému vybavení se tito kněží také dostali do role „obnovitelů“ národních tradic a českého jazyka. Až do poloviny 19. století představovali nadšenci z řad kněží většinu tzv. národních obrozenců. Odebírali obrozenecký tisk, do kterého také přispívali, věnovali se překladatelské činnosti, sbírali lidovou slovesnost a dále ji propagovali. Tomáš Petráček zastává názor, že pro mnoho kněží tvořila práce pro národ nedílnou součástí prožívání jejich katolické víry a příslušnosti k církvi.

Vše se změnilo ve 2. polovině 19. století, přičemž jako příčiny toho obratu jsou vnímány dva faktory. Prvním z nich je koncepce českých dějin z pera historika Františka Palackého, která je založena na protestantismu a liberalismu.⁴²³ Katolický klérus byl

⁴²² MIKULEC: Poznámky, s. 280.

⁴²³ PETRÁČEK, Tomáš: Církev a národ: role kněží a církve v národním obrození. In: *Vlastenectví, církve a společnost v proměnách 19. a 20. století. Příspěvky z konference konané na počest dvoustého výročí*

ostře kritizován za své protireformační působení v době po Bílé hoře, místo toho byly vyzdvihovány husitsko-bratrsko-humanistické tradice českého národa. „*Aby bylo pozitivně odkazováno alespoň na některé katolické duchovní, museli mít nepopíratelné zásluhy o zrod novodobého českého národa a sami být na štíru se soudobým katolicismem, museli být interpretováni více jako národovci než jako zástupci své konfese.*“⁴²⁴ Druhým důvodem se stalo přilnutí katolické církve k Habsburské monarchii, která postupně ztrácela na oblibě. Proces vzájemného odcizování církve a obyvatel českých zemí lze sledovat od 50. let 19. století.⁴²⁵

7.2 Písemné památky

7.2.1 Hugo Jan Karlík: Životy, skutky a utrpení Svatých a Světic Božích

Hugo Jan Karlík (1807–1894), vlastním jménem Jan Karlík, byl duchovní premonstrátského řádu. Po absolvování gymnázia v Jindřichově Hradci studoval filozofii v Praze. Roku 1829 vstoupil do kněžského semináře v Českých Budějovicích a následující rok do kláštera v Teplé, kde po svém vysvěcení na kněze přednášel historii a církevní právo. V roce 1839 se stal tamním podpřevorem, tuto funkci zastával následujících 10 let. V letech 1848–1860 působil na plzeňském gymnáziu, kde vyučoval český jazyk. V letech 1873–1884 byl převorem tepelského kláštera. V roce 1884 obdržel rytířský kříž řádu Františka Josefa. Je autorem učebnice němčiny a několika

narození vlasteneckého kněze a regionálního historika Josefa Mnohoslava Roštlapila dne 15. září 2009 v Dobrušce. Dobruška 2009, s. 45-48.

⁴²⁴ NEŠPOR, Zdeněk R.: Výchova kněží a jejich působení na přelomu 18. a 19. století. In: *Časopis Lidé města: Fakulta humanitních studií CUNI* [online]. [cit. 2021-4-29]. Dostupné z: <https://lidemesta.cuni.cz/LM-659.html>

⁴²⁵ PETRÁČEK: Církev a národ, s. 50-51.

náboženských spisů, psal také básně.⁴²⁶ Přátelil se s Josefem Kajetánem Tylem, o jehož děti pečoval.⁴²⁷

Karlík v letech 1848–1860 vydal pětidílný spis s názvem *Životy, skutky a utrpení Svatých a Světic Božích*. Tento komplet představuje ve své době nejrozsáhlejší dílo pokoušející se informovat obyvatele českých zemí o co největším počtu svatých katolické církve.⁴²⁸ Koncipován je jako klasický přehled, kdy je ke každému dni v roce stručně představen jeden světec a závěrem je přidáno i rozjímání nad jeho životem a krátká modlitba. 19. října je takto uváděn Petr z Alkantary, který je vylíčen jako vzor ctností, askeze a pokory. V tomto kontextu zaujme Karlíkovo tvrzení, že si Petr „*hnusil ustavičné obcování s lidmi*“, které ke kazatelskému úřadu patří, a nepřestal na své představené naléhat, aby mu dovolili uchýlit se do samoty.⁴²⁹ Karlík také zmiňuje Petrovy náboženské spisy a pokládá je za výborné, což odvozuje z toho, že Petr byl Bohu velmi blízko. Poukazuje i na Petrova mystická vytržení doplněná jeho zářícím obličejem a levitací. Toto vše o Petrovi Karlík oznamuje už v úvodním životopisu, po kterém následují dvě zamyšlení. Teprve v nich je zmíněno, že se Petr přátelil se sv. Terezií z Avily, že zastával úřad kvardiána, a že započal s reformováním františkánského řádu skrze alkantaríny.

⁴²⁶ Karlík, Hugo Jan, 1807-1894. In: *PROVENIO: Virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2020-12-05]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/a9f1e383-4014-4b11-aaf1-3af18d369704>

⁴²⁷ Hugo Jan Karlík. In: *Encyklopedie Plzeň* [online]. [cit. 2020-12-05]. Dostupné z: https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=1728

⁴²⁸ STAŇA, s. 60.

⁴²⁹ KARLÍK, Hugo Jan: *Životy, skutky a utrpení Svatých a Světic Božích*. Praha 1896, s. 213.

7.2.2 Jan Evangelista Bílý: *Legenda, čili, Čtení o milých Svatých Božích* (1865)

Legendu, čili, Čtení o milých Svatých Božích sepsal katolický kněz, vlastenecký spisovatel a politik Jan Evangelista Bílý (1819–1888).⁴³⁰ V roce 1839 vstoupil do kněžského semináře v Brně. Velký vliv na Bílého měl jeho tamní učitel, František Sušil. Roku 1843 přijal kněžské svěcení. Téhož roku vystoupil jako řečník na bohoslovecké slavnosti, tzv. Slovanské akademii, s oslavnou řečí na slovanské apoštoly Konstantina a Metoděje. Hrdě se hlásil ke svému vlastenectví. Propagoval slovanskou vzájemnost, udržoval také kontakty s Lužickými Srby. Právě pro tyto své postoje byl monarchií označen za osobu nebezpečnou státu a sledován policií.⁴³¹ Bílý přispíval do Moravských novin a jiných periodik.⁴³² Roku 1848 se zúčastnil Slovanského sjezdu v Praze.⁴³³ O dva roky později inicioval společně s opatem rajhradského kláštera Vintřem Kalivodou založení spolku Dědictví sv. Cyrilla a Methoda. Tento spolek se věnoval šíření kultu slovanských věrozvěstů, vydávání publikací a přípravě cyrilometodějského jubilea v roce 1863, kdy uplynulo 1000 let od příchodu svatých bratrů na území Moravy.⁴³⁴

Dva roky po tomto výročí vyšla Bílému již zmiňovaná obsáhlá kniha. Ta byla v době svého vzniku prezentována jako veliké dílo spadající do kategorie spisů, „*které vzdělání křesťanských mravů ve smyslu sv. církve katolické za předmět mají. Čtení o Svatých a Světicích Božích zůstane vždy oblibou našeho lidu zbožného a vniká i do chatrčí, aby vzdělávalo a potěšovalo lid v potu tváři své pracující.*“ Dokonce se

⁴³⁰ ThDr. Jan Evangelista Bílý. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=19400

⁴³¹ Bílý, Jan Evangelista (1819-1888). In: *PROVENIO: virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/809899b9-5c3f-4d53-ac3a-3f053f8ca9a0>

⁴³² ThDr. Jan Evangelista Bílý [online].

⁴³³ Bílý, Jan Evangelista (1819-1888) [online].

⁴³⁴ Založení spolku „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“. In: *Internetová encyklopedie dějin města Brna* [online]. [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=4570

výslovně zdůrazňovalo, že byla sepsána na základě nejnovějších pramenů a že kněz, který takový spis sepsal, se svým dílem přičinil o mravní povznesení katolického lidu. Katolík samozřejmě nelituje výdajů za takové čtení – „*nezhrozí se ani peněžité ceny tohoto díla, která ohledem na obšírnost dosti levnou se býti jeví.*“⁴³⁵ Reálně se ovšem jedná o běžné hagiografické dílo, kdy je ke každému dni přiřazen životopis světce v rozsahu okolo jedné strany, někdy doplněný i o citace z jiných knih. V závěru textu o konkrétním světci je pak umístěn odstavec, který čtenáře nabádá, v jakém směru by si z představovaného světce měl vzít příklad, případně modlitba. U Petra je takto na konec zdůrazněno jeho nelpění na majetku. Medailonky některých svatých jsou doplněny i jejich zpodobněními, což se ovšem Petra netýká. I z tohoto detailu lze usuzovat, že již nepatřil mezi nejoblíbenější dobové světce.

7.2.3 Martin z Kochemu: Rozjímání o čtyřech posledních věcích člověka (1867)

V roce 1867 vyšel spis Martina z Kochemu (1634–1712) nazvaný *Rozjímání o čtyřech posledních věcích člověka*. Autorem tohoto spisu byl německý kapucín, který vystudoval teologii a filozofii. Tu také následně přednášel na univerzitě v Mohuči. Mimoto se věnoval pastorační činnosti a psaní velmi oblíbených náboženských knih v německém jazyce. Martin se však dočkal také kritiky – především osvícenci mu vyčítali, že své myšlenky prezentuje velmi prostoduše. Nová vlna zájmu o Martinovo dílo se objevila s příchodem romantismem.⁴³⁶ Výše zmíněná kniha je koncipována jako rozmluva o čtyřech tématech – o smrti, o Posledním soudu, o pekle a o nebi. Text je doplněn modlitbami, ukázkami z Bible a tzv. poučnými dodatky ze životů a pozůstalostí svatých. Právě v jednom takovém dodatku je zmíněn Petr z Alkantary v souvislosti s jeho dobrou smrtí. Autor v ní popisuje, že Petr před svým skonáním naposled navštívil

⁴³⁵ Literární Oznamovatel. In: *Časopis pro katolické duchovenstvo*. 1864/8, s. 635

⁴³⁶ VON MEHR, Bonaventura: Martin (Linus) von Cochem (Cochemius, Cochemensis, Cochheim). In: *Deutsche Bibliographie* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz58612.html#ndbcontent>

kláštery, které založil. Teprve poté „do poslední nemoci upadnul“ a přijal „s nejsvětější pobožností a vroucností“ viaticum. Jako poslední Petrova slova jsou uvedena tato: „Ach, jak jsem rád tomuto pozvání, abych vešel do domu Otce svého nebeského!“ Martin Petrovu smrt v tomto kontextu vnímá jako napomenutí k ctnostnému životu a chudobě, aby se každý na konci svého života mohl „skrze smrt uslyšeti vlastně pozvání k vstoupení do domu otcovského.“⁴³⁷ Z této krátké pasáže vychází Petr jako vzor nejen křesťansky dobře prožitého života, ale především správného, patřičně pokorného a klidného přístupu k vlastní smrti.

7.2.4 Tomáš Vlastimil Novák: Obrazy z dějepisu církve Páně (1877)

Od roku 1877 se čtenáři mohli o Petrovi dočíst i z knihy *Obrazy z dějepisu církve Páně. Díl II. – Od XI. století po Kristu Pánu až do naší doby*. Jedná se o spis v té době již zesnulého kněze z Libšic nad Vltavou Tomáše Vlastimila Nováka (1834–1876), který údajně měl „několik let v psacím stole připravený ležeti, při vyjití každého nového znamenitějšího díla vždy zase svůj rukopis opravoval a doplňoval, úzkostlivě se o to staraje, aby ani nejmenší pochybení historické v knize nezůstalo.“⁴³⁸ Novák v tomto spise zmiňuje Petra z Alkantary při příležitosti reformy ve františkánském řádu. Věnuje mu pouze pár řádků říkajících, že Petr prováděl reformu řádu ve stejné době jako kapucíni, jeho následovníci si říkali *bosáci* nebo *Alkantarinští* a tvořili zvláštní provincii.⁴³⁹

⁴³⁷ Z KOCHEMU, Martin: *Rozjímání o čtyřech posledních věcích člověka*. Kroměříž 1867, s. 177.

⁴³⁸ Literární oznamovatel. In: *Časopis katolického duchovenstva*. 1877/4, s. 313.

⁴³⁹ NOVÁK, Tomáš: *Obrazy z dějepisu církve Páně: od XI. století po Kristu Pánu až do naší doby: svazek 2*. Praha 1877, s. 383.

7.2.5 Bedřich Geissler: Perly posvátného řečnictví z pozůstalých kázání Bedřicha Geisslera (1890)

V roce 1890 vyšly nákladem Knihovny benediktinské soubory kázání Bedřicha Geisslera (1778–1853). O tomto autorovi se mi však nepodařilo zjistit více informací, než že v roce 1850 zastával funkci kaplana v blíže nespecifikovaném Újezdě.⁴⁴⁰ Ve zmiňované sbírce kázání je Petr uveden pouze v homiletickém textu, který vyzdvihuje upřímné pokání za spáchané hříchy. Petr je zde popisován jako výjimečný muž, jenž vyniká nad jiné kajícíky, a to dokonce i z řad světců. Věřící v kostele a později i čtenáři se o něm však z kázání nedozvěděli více, než že se narodil v roce 1499 ve Španělsku, že vstoupil do františkánského řádu a že zastával funkci zpovědníka sv. Terezie z Avily. Autor toto povídání zakončil slovy: „*Těžko jest vypsati vám jeho přísný život; neboť náš choulostivý a rozmazlený věk se takového života léká, poněvadž mu nerozumí; a proto slýcháme, že život přísný jest přepjatostí.*“⁴⁴¹ Dále pak obrátil svou pozornost k biblickým citátům a jejich rozborům.

7.2.6 Method Beneš Kulda: Církevní rok (1881) a Legendy: životy svatých a světic božích (1894)

Beneš Method Kulda (1820–1903) byl katolický kněz, který patřil mezi tzv. národní obrozence. V mládí kromě teologie vystudoval také filozofii. Kvůli vážné nemoci pobýval v lázních v Rožnově pod Radhoštěm, kde se setkával s Františkem Sušilem. Ten ho inspiroval natolik, že Beneš začal sbírat projevy ústní lidové tradice, především pohádky.⁴⁴² Sušila ovšem znal již z mládí, kdy na teologické fakultě přednášel Nový Zákon. V roce 1869 byl Beneš za vydání brožury *Církev a společnost*

⁴⁴⁰ VYCHODIL, Pavel Julius: *František Sušil: životopisný nástin*. Brno 1898, s. 211.

⁴⁴¹ GEISLER, Bedřich: *Perly posvátného řečnictví z pozůstalých kázání Bedřicha Geisslera 3*. Brno 1890, s. 233.

⁴⁴² BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: biografická část*. Praha 2007, s. 127-128.

od již zmíněného Jana Evangelisty Bílého postaven společně s jejím autorem před soud. Stalo se tak na základě toho, že daná brožura osočovala Rakousko-Uhersko z útisku církve a Slovanů. Soud oba aktéry po úspěšné obhajobě zprostil viny. V 50 letech se Beneš stal sídelním kanovníkem na pražském Vyšehradě. Působil také jako člen výboru katolického spolkového tisku a podílel se na založení politického časopisu *Čech*. V některých činnostech ho zastavilo oční onemocnění v roce 1893, záhy oslepl úplně. Nadále se ovšem zajímal o okolní dění, např. finančně podporoval hnutí *Katolická moderna*, které chtělo skloubit moderní literární trendy s cyrilometodějskou tradicí a folklorními prvky. Beneš zemřel v roce 1903.⁴⁴³

Za svého života sepsal Beneš dvě knihy, ve kterých se věnoval Petrovi z Alkantary. První z nich vyšla v roce 1881 jeho vlastním nákladem a nesla název *Církevní rok*. Představovala opět spis připomínající každý den příslušného katolického světce hagiografickým líčením. 19. října byl takto představen Petr z Alkantary. Kulda zde Petra nazýval „*přední ozdobou a obnovitelem tuhé kázně řádu svatého Františka z Assisi*“.⁴⁴⁴ Druhá kniha *Legendy: životy svatých a světic božích* zmiňující Petra vyšla rok po Benešově smrti. Jednalo se o monumentální dvanáctisvazkový spis, který opět představuje každý den některého ze svatých. Oproti jiným zmíněným literárním památkám je však psaný v poezii:

Svatý Petr z Alkantary

Františkán, zakladatel řádu, † 1562.

Pán Bůh Petru z Alkantary

⁴⁴³ ZOBÁČOVÁ, Andrea: Beneš Metod Kulda - život a dílo sběratele a vydavatele lidové slovesnosti. In: *Aktivity duchovních na poli vědy a kultury: sborník příspěvků z vědecké konference k 100. výročí úmrtí Beneše Methoda Kuldy*. Rožnov pod Radhoštěm 2003, s. 10 a 13.

⁴⁴⁴ KULDA, *Církevní rok*, s. 157.

velké ráčil dáti dary; on pak všemožně se tužil,

by jich Bohu ke cti užil.

Moudře veden otcem, matkou

záhy poznal mannu sladkou –

m o d l i t b u a B o ž í b á z e ň,

oblíbil si tuhou kázeň.

Jinoch prošel všechny školy;

netkly se ho hříchův boly;

vyhýbal se cestám bludným,

zůstal zbožným, ctnostným, cudným.

V Serafickém rouše prostém

sloužil Bohu tuhým postem;

uctivě i starší bratři

na pokoru jeho patří.

Stav se knězem pravdou Boží

hubil v duších hříchů hloží;

z nevěrců a ze hříšníků

tvořil pluky kajicníků.

V poustevně pak anjel pouhý

trávil život o čas dlouhý

rozjímáním, postem, bděním,

modlitbou a žalmů pěním.

Povoláný v čelo řádu

o b r o d i l j e j o d z á k l a d u,

*svědomitě ve všem hově
tuhé kázni Františkově.
V novém řádě kázni tužší
vedl bratry ve styk užší
s nebem, s Kristem věčným Bohem
v zemském dolu přeubohém.
Stalo se to za zlé doby;
tenkrát peklo spoustou zloby
vychrlilo mocí klatou
na Kristovu Církev svatou.
Nastala mu vážná chvíle,
kdy měť ustát' v spásném díle;
živá kostra k l e č í c chtěla
Svátost Božího vzít' Těla.
Pokořiv se Bohu Synu
pravil: ‚Rád jdu k Hospodinu‘;
a již klidně zesnul v Pánu,
duše vešla v nebes bránu.
Svatý Petře z Alkantary
zle zas rádí d'ábel starý;
vyžaduj nám s nebe světla,*

*aby spásná víra vzkvetla.*⁴⁴⁵

Tato báseň o Petrovi z Alkantary byla dokonce v roce 1907 zhudebněna Petrem Charvátem a jako taková zařazena do modlitební knihy *Cesta k věčné spáse: Modlitby a duchovní písně pro katolickou mládež i pro dospělé* (viz obr. 27) od Karla Eichlera.⁴⁴⁶

7.2.7 Jan Hikl: Knihovna Sarkandrinská: sbírka nedělních, svátečních a příležitostných řečí (1892)

Roku 1888 byl v obci Količín slavnostně vztyčen místo původního dřevěného kamenný kříž.⁴⁴⁷ Při této příležitosti pronesl holešovský kněz Jan Hikl (1860–1944)⁴⁴⁸ kázání, které se nám dodnes dochovalo díky jeho otištění ve třetím díle knihy s názvem *Knihovna Sarkandrinská: sbírka nedělních, svátečních a příležitostných řečí*⁴⁴⁹ z roku 1892. V úvodu tohoto kázání byl Petr vzpomenut prostřednictvím následujících slov jako zakladatel tradice stavění křížů: „*Na začátku 16. století žil ve Španělsku světec jménem Petr z Alkantary, jenž planul neobyčejnou horlivostí o spásu duší. Aby pak lidu větší kajícínosti povzbudil a upomínku na bolestné utrpení Ježíšovo v srdce hlouběji jim vštípil, počal stavěti na návších, u cest a na polích kříže sv. a zařídil u nich tak krásné pobožnosti, že mnoho hříšníků houfně se obracelo. A od té doby šířil se zbožný*

⁴⁴⁵ KULDA: *Legendy*, s. 301-303.

⁴⁴⁶ EICHLER, Karel: *Cesta k věčné spáse: Modlitby a duchovní písně pro katolickou mládež i pro dospělé: III. svazek*. Brno 1915, s. 1651.

⁴⁴⁷ Historie obce. In: *Obec Količín* [online]. [cit. 2021-01-06]. Dostupné z: <https://www.obec-kolicin.cz/historie-obce/>

⁴⁴⁸ Hikl, Jan, 1860-1944. In: *Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, příspěvková organizace* [online]. [cit. 2021-01-06]. Dostupné z: <https://katalog.kfbz.cz/records/a83b9012-a648-48aa-bc52-970c885c9b00>

⁴⁴⁹ HIKL, Jan: *Knihovna Sarkandrinská: sbírka nedělních, svátečních a příležitostných řečí. Díl III. Řeči sváteční (doby svatodušní) a příležitostné, které ve chrámu Páně Holešovském konal Jan Hikl*. Holešov 1892.

tento zvyk na polích a návších sv. Kříže stavěti a víc a více po celém světě.“⁴⁵⁰ Hikl vzápětí vyjadřoval radost, že „i ve vašem středu našlo se mnoho obětavých horlivých katolíků, kteří naplněni jsou Duchem sv. Petra z Alkantary“ rozhodli obnovit původní kříž, který se po více než 20 letech své existence nacházel ve špatném stavu.⁴⁵¹

V tomto kontextu je však třeba zdůraznit, že Hikl prezentuje Petra přímo jako zakladatele tradice vztyčování křížů, což je ovšem nesmysl. Petr totiž začal až se stavěním misijních křížů. Vzhledem k tomu, že v holešovském kostele sv. Anny se nachází oltář zasvěcený Petrovi i jeho další zpodobnění, není překvapivé, že Hikl věděl o existenci tohoto světce. Jeho kázání nám však dokazuje, že neznal jen Petrovo jméno, ale měl představu i o jeho životě, i když ne úplně historicky věrnou.

7.2.8 František Ekert: *Církev vítězná: životy Svatých a Světíc Božích 1899*

Během 19. století se Petrovi naposledy dostalo pozornosti v rozsáhlém díle *Církev vítězná: životy Svatých a Světíc Božích*. Autorem tohoto spisu se stal František Ekert (1845–1902), který patřil mezi vlastenecké kněze. Jako duchovní správce působil v několika pražských farnostech. Proslavil se především svými soupisy sakrálních památek hlavního města. Mimoto je znám i díky zmíněné knize *Církev vítězná*. Ta v době svého vzniku představovala určitou formu obrany církve, protože reagovala na kampaň proti sv. Janu Nepomuckému.⁴⁵²

V této knize začal Ekert své vyprávění o Petrovi neobvykle odvoláváním se na anonymní autoritu a poukazem na variaci pasáže z biblické knihy *Daniel*⁴⁵³: „*Letopisec řádu Menších bratří vypravuje o sv. Františkovi, že trvaje jednou v Porciunkuli na*

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 183.

⁴⁵¹ Tamtéž.

⁴⁵² OUTRATA, Jan Jakub: P. František Ekert. In: *Farnost Panny Marie Sněžné v Praze* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://pms.ofm.cz/ekert.htm>

⁴⁵³ Dn 2:32-33.

*modlitbách, spatřil u vytržení mysli sochu, jejíž hlava byla ze zlata, prsy a pak ramena ze stříbra, dolní část těla a stehna z mědi, a nohou jedna částka železná, druhá pak hliněná. V obraze tom byly nastíněny příští osudy řádu Františkova; hlava ze zlata značí skvělé počátky řehole; prsy a ramena ze stříbra znamenají druhé období řádu, kdy mnozí jeho členové proslaví se vědou a výmluvností, ale nedostihnou mravní dokonalosti a ceny svých předchůdců, stehna z mědi zobrazují dobu třetí, kdy v řádu zavládnou mužové, podobající se mědi zvučící a zvoncům znějícím, a posléze nohy dílem železné, dílem hliněné, jsou návěstím rozkolu a žalostného poklesnutí řeholní kázně v řádu.*⁴⁵⁴ Františka tato vize údajně velmi rozlítostnila, takže mu nakonec bylo – nespecifikováno kým – přislíbeno, že „řád jeho povždy bude míti takové muže výborné, usilující o to, aby prvotná jeho kázeň byla obnovena a vzkříšena.“⁴⁵⁵ Jedním z takovýchto mužů měl být právě Petr. Následuje typický hagiografický životopis představující Petra jako světce vyznavače.

⁴⁵⁴ EKERT, s. 221.

⁴⁵⁵ Tamtéž.

ZÁVĚR

Kult sv. Petra z Alkantary se do českých zemí dostal díky františkánům, kteří zde šířili úctu k tomuto světci pocházejícímu z jejich řádu. Prvním seznámením s Petrem se staly na františkánské poměry velkolepé oslavy jeho kanonizace v roce 1669, při jejichž příležitosti byly vydány dva hagiografické spisy líčící život Petra z Alkantary a zázraky, které se měly stát na jeho přímluvu. Nový kult se ovšem zpočátku moc neujal, což se začalo měnit až na konci 80. let 17. století. Postupem času se Petr více objevoval v dobové literatuře, mezi čtenářstvem začala v různých jazykových mutacích kolovat jeho kniha o modlitbě a na sakrálních místech se začala objevovat umělecká díla zpodobňující Petra. V 18. století byly sv. Petrovi z Alkantary dokonce zasvěceny kaple a kostel. Petrův svátek slavený 19. října se i s následujícím oktávem zařadil mezi nejvýznamnější františkánské svátky. Tam se ovšem počítal i svátek sv. Jana Kapistrána. Lze předpokládat, že právě tento světec svatořečený v roce 1690 umenšil Petrovu popularitu, protože na rozdíl od něj navštívil české země a byl s nimi svou činností spjatý.⁴⁵⁶ Jedná se ovšem pouze o domněnku. Petrův kult totiž v dané době vzkvétal, stejně jako Kapistránův, který ovšem byl daleko živější a rozšířenější.

V 19. století následujícím ovšem Petrova obliba i známost klesala, což podle mého názoru souvisí s opouštěním barokní religiozity, se kterou byl tento světec spjat. Přesto se Petr ještě stále vytrvale objevoval v dobových soupisech svatých, i když rozsah zmínek o něm se zmenšoval. Časem se Petr proměnil z uznávaného mystika a reformátora františkánského řádu v pouhého zpovědníka sv. Terezie z Avily, která jeho slávu zcela potlačila do ústraní. Petr z Alkantary pravděpodobně doplatil i na to, že se nestal univerzálním svatým, ale byl vždy těsně spjatý s františkánským prostředím. Navíc františkánský řád v českých zemích patřil k jiné františkánské rodině, než ze které pocházel Petr. Hnutí alkantarínů založené Petrem také postupem času spíše zmizelo z povědomí. Zaniklo i povolání ponocných, kteří se k Petrovi obraceli jako ke svému

⁴⁵⁶ BENEŠ – PŘIBYL, s. 31.

patronovi. Nebylo ani mnoho řeholníků s řeholním jménem Petr Alcantara. V soupisech zesnulých z let 1723–1882 se objevují jen tři takoví řeholníci, přičemž první z nich je zapsán v rozmezí let 1723–1750, druhý v letech 1750–1775 a poslední v době mezi roky 1826–1850.⁴⁵⁷ Dále se mi podařilo dohledat pouze dva případy, kdy by se člověk jmenoval podle námi zkoumaného světce. Jednalo se o hraběte Petra Alcantaru Blümegena, který se narodil v roce 1754.⁴⁵⁸ O pět let později dal brněnský sochař Jan Adam Nesmann svému synovi jméno Pavel Petr z Alkantary.⁴⁵⁹ Během svého bádání jsem nenarazila ani na žádnou Petrovu stopu ve slovesném folkloru. Lze tedy říct, že Petrův kult na námi zvoleném území postupem času skomíral.

⁴⁵⁷ Moravský zemský archiv v Brně, E21, II/32, *Abecední seznam křestních jmen zemřelých otců a bratrů františkánské českomoravské provincie*, f. 53b, 54b a 56a.

⁴⁵⁸ Blümegen, Petr Alcantara, hrabě, 1754–1813. In: *PROVENIO: Virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/c60e7351-ced3-4711-be8d-0937781c958d>

⁴⁵⁹ KUBÍKOVÁ, Radka: *Dílo brněnského barokního sochaře Jana Adama Nesmanna*. Brno 2014. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Pavel Suchánek, s. 75.

SEZNAM PRAMENŮ, LITERATURY, INTERNETOVÝCH ZDROJŮ A RESPONDENTŮ

PRAMENY

AGASSO, Domenico – TARZIA, Antonio (ed.): *Svatí na každý den: historie, spiritualita, umění: říjen-listopad-prosinec*. Kostelní Vydří 2010.

BÍLÝ, Jan Evangelista: *Legenda, čili, Čtení o milých Svatých Božích*. Praha 1865.

BLANIK, Gandolphus: *Thesaurus Franciscanus nova et vetera, Virorum ac Mulierum tribus de ordinibus S. P. Francisci Seraphici a Sanctitate vitae, probitate morum, Zelo fidei, Doctrinaeque illustrium, Sculpta aere ectypa proferens: per Singulos anni dies unius, aut plurium vitae compendium fideliter referens: atque ad aemulandum pia vestigia Salutari Laconice adnexo discursu motivum conferens*. Znoymae 1773.

BRUODINO, Antonio: *Synopsis vitae, virtutum, et miraculorum S. Petri de Alcantara*. Praegae 1669.

CAPPELLO, Dominico: *Acta canonizationis sanctorum Petri de Alcantara et Mariae Magdalena de Pazzis*. Romae 1669.

DE ALCANTARA, Petro: *Tratado de la oración y meditación*. [?] 1654.

DE ALKANTARA, Petrus: *Knjzka Zlatá o Přemyšlowánj a Duchu Modlenj Skrze Swatého Petra z Alkantary Duchem S. oswyceného Františkána W Jazyku španielském sepsaná w rozličné giné částěgi užitečně přeložená a nynj k Prospěchu Duchownjmu Swato-Waclawské Ržečj Milownjkůw od néhodného S. Petra Ctjtele w český Jazyk uwedená a S Dowolenjm Wrchnostj wytištěná*. Nově Město Pražské 1713.

DE JESÚS, Teresa: *Knihá o zakládání*. Vimperk 1991.

DE JESÚS, Teresa: *Život sv. Terezie od Ježíše*. Vimperk 1991.

Devítinedělní pobožnost k velikému divotvorci svatému Petru de Alcantara, všem jeho milovníkům a ctitelům v zármutku aneb v jakékoliv potřebě postaveným k potěšení na světlo vydaná. Praha 1767.

EICHLER, Karel: *Cesta k věčné spáse: Modlitby a duchovní písně pro katolickou mládež i pro dospělé: III. svazek*. Brno 1915.

EKERT, František: *Církev vítězná: životy Svatých a Světic Božích: pořadem roku občanského: svazek čtvrtý*. Praha 1899.

FERRINI, Giuliano – RAMÍREZ, José Guillermo: *Františkánski svatí na každý deň*. Bratislava 2000.

GEISLER, Bedřich: *Perly posvátného řečnictví z pozůstalých kázání Bedřicha Geisslera* 3. Brno 1890.

HIKL, Jan: *Knihovna Sarkandrinská: sbírka nedělních, svátečních a příležitostných řečí. Díl III. Řeči sváteční (doby svatodušní) a příležitostné, které ve chrámu Páně Holešovském konal Jan Hikl.* Holešov 1892.

HUEBER, Fortunatus: *Menologium, seu brevis et compendiosa illuminatio relucens in splendoribus sanctorum, beatorum, miraculorum, incorruptorum, extaticorum, beneficorum (...) martyrum, confessorum, virginum (etc.) ab initio Minoritici instituti usque ad moderna tempora.* Munich 1698.

CHAUBER, Vera – SCHINDLER Hans Michael: *Rok se svatými.* Kostelní Vydří 1997.

KARLÍK, Hugo Jan: *Životy, skutky a utrpení Svatých a Světic Božích.* Praha 1896.

KULDA, Beneš Metod: *Církevní rok: díl šestý.* Praha 1881.

KULDA, Beneš Method: *Legends: životy svatých a světic Božích: svazek VII.* Praha 1894.

Krátky Weypis Žiwota Welikého Diwotwürce Swatého Petra DE ALCANTARA a Spůsob kterak dewjti-Nedělná Pobožnost k témuž Swatému se má wykonávati. Nové Město Pražské 1707.

Literární Oznamovatel. In: *Časopis pro katolické duchovenstvo.* 1864/8, s. 630–635.

Literární oznamovatel. In: *Časopis katolického duchovenstva.* 1877/4, s. 313–317.

Moravský zemský archiv v Brně, E21, 9, *Archivum conventus olomoucensis.*

Moravský zemský archiv v Brně, E21, II/32, *Abecední seznam křesťanů zemřelých otců a bratrů františkánské českomoravské provincie.*

Moravský zemský archiv v Brně, E22, III/16a, *Suffragia sanctorum litaniae et preces diversae.*

NOVÁK, Tomáš: *Obrazy z dějepisu církve Páně: od XI. století po Kristu Pánu až do naší doby: svazek 2.* Praha 1877.

PELIKOVSKÝ, Pavel Josef: *Duchovní život ve světě, aneb, Ouplná modlitební kniha pro katolické křesťany a křesťanky, jenž u prostřed světa w prawdě nábožně a swatě žiwi býti toužejí obsahující wůbec: modlitby k domácí a veřejné pobožnosti, zvláště pak: swatodenní pořádek, modlitby ranní, večerní a mezi dnem, wzbuzení tří božských ctností, modlitby k Panně Marii na každý den w týdnu, dwoje modlitby ke mši swaté, modlitby k sw. zpovědi, k sw. přijímání ... jakož i modlitby za umírající a za w Pánu zesnulé a m. j. 2.* Praha 1865.

SCHIKORA, Rudolf: *Naše světla: čtení ze životů svatých.* Frýdek 1947.

Sv. Bonaventura: *Legenda minor: Menší životopis svatého Františka (1260–1262)*. In: POSPÍŠIL, Ctirad Václav (ed.): *Františkánské prameny I*. Olomouc 1999, s. 461–488.

VEIT, Jarolim: *Regule, Aneb Spůsob Života, Bratrův a Sester třetího Řádu S. Otce Františka*. Nové Město Pražské 1708.

WRBCZANSKY, Severino: *Nucleus Minoriticus*. Pragae 1746

Z KOCHEMU, Martin: *Rozjímání o čtyřech posledních věcích člověka*. Kroměříž 1867.

LITERATURA

BARTUŠEK, Antonín – WIRTH, Zdeněk (ed.): *Umělecké památky Čech*. Praha 1957.

BEINERT, Wolfgang: *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří 2012.

BENEŠ, Petr Regalát – PŘIBYL, Vladimír: *Františkánský klášter ve Slaném: 1655–1950*. Slané 2005.

BERÁNEK, Karel – ČECH, Zdirad J. K. – HOUŠKA, Petr Alkantara František – SLÁDEK, Miloš: *Františkánský klášter v Hájku v literatuře 17. a počátku 18. století*. Unhošť 2000.

BERGDOLT, Klaus: *Černá smrt v Evropě: velký mor a konec středověku*. Praha 2002.

BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: biografická část*. Praha 2007.

BURKE, Peter: *Žebráci, šarlatáni, papežové: historická antropologie raně novověké Itálie: eseje o vnímání a komunikaci*. Jinočany 2007.

ČERNÝ, Zbyněk: "Knižka zlatá sv. Petra z Alkantary": příspěvek k františkánské knižní kultuře 17. a 18. století. In: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna. = Pour une étude des bibliothèques aristocratiques, bourgeoises et conventuelles*. České Budějovice 2003, s. 477–488.

DIENZELBACHER, Peter: *Svěťice, nebo čarodějky?: osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*. Praha 2003.

ELBEL, Martin: *Bohemia Franciscana: františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století*. Olomouc 2001.

ELBEL, Martin: Kult sv. Jana Kapistrána v českých zemích. In: *Historia artium 2*. Olomouc 1998, s. 81–99.

ELBEL, Martin: *Město a klášter: františkánský konvent v raně novověké Olomouci*. Praha 2017.

FRANZEN, August: *Malé církevní dějiny*. Praha 1995.

GIGILEWICZ, Edward (red.): *Encyklopedia Katolicka: Tom XV: pastoralna psychologia – Porphyreon*. Lublin 2011.

Granada, Luis de. In: CHRISHOLM, Hugh (ed.): *Encyclopædia Britannica 12*. Cambridge 1911.

GRUNDA, Blahomil: Mor v Boskovicích, v Blansku a ve Vilémovicích v roce 1715. In: *Sborník Muzea Blansko*. 2014, s. 65–75.

HILLS, Helen: How to Look like a Counter-Reformation Saint. In: *Exploring Cultural History: Essays in Honour of Peter Burke*, London 2010, s. 207–230.

Historica Franciscana: katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604–2004). Praha 2004.

Historia Franciscana II.: sborník textů: kapitoly z dějin české františkánské provincie sv. Václava u příležitosti 300. výročí úmrtí provinčního ministra a významného učence Bernarda Sanniga (1704) a 400. výročí příchodu františkánů k Panně Marii Sněžné v Praze (1604). Kostelní Vydří 2005.

HLAVÁČEK, Petr: *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha 2005.

HOLMAN, Pavel – LUNIAČKOVÁ, Petra: *Kapitoly z obecných dějin sběratelství a muzejnictví*. Brno 1996.

HORÁKOVÁ, Michaela: Ke vztahům středověké a barokní legendistiky (pokus o odpískání v poločase jako gratulace mým učitelům). In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. 2000/V3, s. 11–17.

- HOUŠKA, Petr Alkantara: *České františkánství*. Praha 1996.
- HOUŠKA, Petr Alkantara František – SLÁDEK, Miloš: *Františkánský klášter v Hájku v literatuře 17. a počátku 18. století*. Unhošť 2000.
- HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – SMÍŠEK, Rostislav (ed.): *Symbolické jednání v kultuře raného novověku: věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu*. Praha 2019.
- HRDÝ, Ladislav – SOUKUP, Václav – VODÁKOVÁ, Alena (ed.): *Sociální a kulturní antropologie*. Praha 1993.
- JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek (ed.): *Olomoucké baroko 2 – katalog: výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010.
- JEDIN, Hubert: *Malé dějiny koncilů*. Praha 1990.
- KADLEC, Jaroslav: *Dějiny katolické církve II*. Olomouc 1993.
- KALISTA, Zdeněk: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova: po stopách španělské mystiky v českém baroku*. Kostelní Vydří 1992.
- KALISTA, Zdeněk: *České baroko: studie, texty, poznámky*. Praha 1941.
- KALISTA, Zdeněk: *Tvář baroka: poznámky, které zabloudily na okraj života, skicář problémů a odpovědí*. Praha 2014.
- KALOUS, Antonín: *Papežství a české země mezi reformou a reformací (1417–1526)*. In: ČERNUŠÁK, Tomáš: *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Praha 2017, s. 139–185.
- KNIES, Jan: *Blanský okres*. Brno 2008.
- KOŽIAK, Rastislav – NEMEŠ, Jaroslav (ed.): *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I*. Bratislava 2006.
- KUBEŠ, Jiří: *Dějiny každodennosti II (1500–1750): 1. díl*. Pardubice 2007–2012.
Dostupné z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>
- LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru, aneb, Rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011.

MALINA, Jaroslav: *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk:*

(s přihlédnutím k dějinám literatury a umění). Brno 2009.

MARÍN, Francisco José Rodríguez: El desaparecido Convento Franciscano de San Pedro de Alcántara: reconstrucción histórica de un espacio urbano. In: *Isla de Arriarán: revista cultural y científica*. 1996/8, s. 65–80.

MIKULEC, Jiří: *31. 7. 1627 – rekatolizace šlechty v Čechách: či je země, toho je i náboženství*. Praha 2005.

MIKULEC, Jiří: *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha 2013.

MIKULEC, Jiří: *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*. Praha 1992.

MIKULEC, Jiří: Poznámky ke vnímání řeholního života mezi barokem a osvícenstvím. In: *Theatrum historiae*. 2008, s. 275–287.

MLČÁK, Leoš: K činnosti olomouckého malíře Josefa Františka Pilze v Holešově. In: *Studie Muzea Kroměřížska 81*. Kroměříž 1981.

MUELLER, Dyonisios: Venerable Louis of Granada. In: *Dominicana*. 1965/2, s. 13–18.

MURAWIEC, Wiesław: Z recepcji św. Piotra z Alkantary w Polsce w XVII i XVIII wieku. In: *Studie Theologica Varsaviencia*. 1988/2, s. 29–53.

NEJEDLÝ, Vratislav – ZAHRADNÍK, Pavel: *Mariánské, trojiční a další světské sloupy v Pardubickém kraji*. Praha 2008.

NOVÁKOVÁ, Marcela: *Chrámy a kostely Čech, Moravy a Slezska*. Praha 2011.

OPPELTOVÁ, Jana: Slavnosti a efemérní architektura. In: KROUPA, Jiří (ed.): *V zrcadle stínů: Morava v době baroka. 1670–1790*. Brno 2003, s. 145–159.

PAŘEZ, Jan – KUCHAROVÁ, Hedvika: *Hyberní v Praze: dějiny františkánské koleje Neposkvrněného početí Panny Marie v Praze (1629–1786)*. Praha 2001.

PETRÁČEK, Tomáš: Církev a národ: role kněží a církve v národním obrození. In: *Vlastenectví, církev a společnost v proměnách 19. a 20. století. Příspěvky z konference konané na počest dvoustého výročí narození vlasteneckého kněze*

a regionálního historika Josefa Mnohoslava Roštlapila dne 15. září 2009 v Dobrušce. Dobruška 2009, s. 43–55.

PETRÁČEK, Tomáš: *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha 2016.

PFLEIDERER, Rudolf: *Atributy světců*. Praha 2008.

PODLAHA, Antonín: *Posvátná místa království českého: arcidiecese pražská: vikariát slánský*. Praha 1913.

POCHE, Emanuel: *Umělecké památky Čech 1*. Praha 1977

POCHE, Emanuel: *Umělecké památky Čech 2*. Praha 1978.

POCHE, Emanuel: *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav (ed.): *Františkánské prameny I*. Olomouc 2001.

SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Praha 1999.

STOJAN, Zdeněk: Filiální kostel sv. Anny v Holešově. In: *Památky Holešova*. Holešov [1986?].

SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav: *Církevní dějiny: novověk*. Praha 2018.

SOUKUP, Daniel: „Co medle jiného od chudého františkána k očekávání? Postila Trojí chléb nebeský františkána Damascena Marka“. In: HLAVÁČEK, Petr a kol.: *Františkánský kontext teologického a filosofického myšlení. (Europeana Pragensia IV – Historia Franciscana IV)*. Praha 2012, s. 146–178.

STAŇA, Jiří: Vymezení a historický vývoj pojmů světec a kanonizace. In: *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis*. 2003/6, s. 57–62.

ŠIMÁK, Josef: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Turnovském*. Praha 1909.

ŠORM, Antonín: *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě: příspěvky k studiu barokní kultury*. Praha 1939.

ŠTĚPÁNEK, Pavel: *Kapitoly z dějin česko-španělských kulturních styků a vztahů*. Praha 2018.

TESAŘ, Petr: *Farní kostel sv. Antonína Paduánského v Melči*. Melč 2015.

TOMCZAK, Salezy Bogumił: Poznańskie wydanie Traktatu o modlitwie i medytacji św. Piotra z Alkantary z roku 1627. In: *Ecclesia: studia z Dziejów Wielkopolski*. 10/2015, s. 161–176.

TROJAN, Jan: Hlásní a ponocní v Čechách a na Moravě jako zpěváci a hudebníci (17.–19. století). In: *Český lid*. 1996/2, s. 103–119.

UNDERHILL, Evelyn: *Mystika: podstata a cesta duchovního vědomí*. Praha 2004.

VACLÍK, Vladimír: *Lidové betlémy v Čechách a na Moravě*. Praha 1987.

VÁLKA, Josef: Barokní slavnosti. In: HOJDA, Zdeněk (ed.): *Kultura baroka v Čechách a na Moravě: sborník příspěvků z pracovního zasedání 5. 3. 1991*. Praha 1992, s. 53–63.

VAN DÜLMEN, Richard: *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*. Praha 2002.

VELC, Ferdinand: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Slanském*. Praha 1904.

VLČEK, Pavel – FOLTÝN, Dušan – SOMMER, Petr: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha 1997.

VLNAS, Vít: *Jan Nepomucký: česká legenda*. Praha 2013.

VLNAS, Vít (ed.): *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století*. Praha 2001.

VOLKMAR, Christoph: O dlouhé cestě k úctě: kanonizační řízení Benna Míšeňského 1499–1523. In: KUBÍN, Petr – PÁTKOVÁ, Hana – PETRÁČEK, Tomáš: *Světcí a jejich kult ve středověku*. České Budějovice 2006, s. 385–398.

WILHELM, Bonaventura Josef – MINAŘÍK František Kliment: *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. Třebíč 1911.

WIRTH, Zdeněk: *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století: politický okres Poličský*. Praha 1906.

WIRTH, Zdeněk: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kladenském*. Praha 1907.

ZOBAČOVÁ, Andrea: Beneš Metod Kulda – život a dílo sběratele a vydavatele lidové slovesnosti. In: *Aktivity duchovních na poli vědy a kultury: sborník příspěvků z vědecké konference k 100. výročí úmrtí Beneše Methoda Kuldy*. Rožnov pod Radhoštěm 2003, s. 10–18.

DIPLOMOVÉ PRÁCE

BAJGER, Matyáš Franciszek: *Česká františkánská knižní kultura: knihovny minoritů, františkánů a kapucínů v průběhu staletí*. Ostrava 2007. Rigorózní práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Nina Pavelčíková.

BŘEČKA, Petr: *Kostel svatých Andělů Strážných ve Veselí nad Moravou*. Praha 2008. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce: Jan Royt.

DAVID, Martin: *František Vavřínek Korompay – život a dílo malíře moravského pozdního baroka*. Olomouc 2016. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Jana Zapletalová.

ŘURŽA, Karel: *Kostel sv. Bartoloměje v Plzni: stavební vývoj kostela v době gotické*. Praha 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce: František Záruba.

KOCYCH, Tomáš: *Farní kostel sv. Jana a Pavla v Místku: sochařská a malířská výzdoba oltářů*. Brno 2007. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Lubomír Slavíček.

KOSTKANOVÁ, Adéla: *Barokní malířství sakrálních staveb ve Veselí nad Moravou*. Praha 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Ústav křesťanského umění. Vedoucí práce: Marek Pučalík.

KUBÍKOVÁ, Radka: *Dílo brněnského barokního sochaře Jana Adama Nesmanna*. Brno 2014. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Pavel Suchánek

MÁCAL, Radovan: *Maliarska a sochárska výzdoba kostola sv. Márie Magdalény v Brne v dobe baroka*. Brno 2011. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Michaela Šeferisová-Loudová.

MIMOCHODKOVÁ, Hana: *Rekonstrukce poutního areálu ve Vranově u Brna*. Brno 2009. Magisterská práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Aleš Filip.

MYŠÁK, Miroslav: *Knižní ilustrace v tiscích Františka Antonína Hirnleho (1733–1758)*. Olomouc 2011. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Milan Togner.

OLŠOVSKÝ, Jaromír: *Barokní sochařství v Rakouském Slezsku (1650–1800)*. Brno 2006. Dizertační práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Školitel: Miloš Stehlík.

POLÁKOVÁ, Martina: *Restaurování části nástropní malby s motivem „Angeli“ na klenbě kaple sv. Izidora v Křenově*. Pardubice 2014. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Vedoucí práce: Jan Vojtěchovský.

PROCHÁZKOVÁ, Dana: *Ctnosti v barokní hagiografii jako vytváření novodobé společnosti v českých zemích*. Praha 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova. Husitská teologická fakulta. Školitel: Jan Blahoslav Lášek.

SKOTNICOVÁ, Zuzana: *Sloup Panny Marie Karmelské ve Frýdlantu nad Ostravicí*. Olomouc 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Martin Pavlíček.

ŠÍMA, Petr: *Křížová cesta v kostele sv. Kateřiny v Opavě*. Olomouc 2020. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Jana Zapletalová.

ŠVINGÁL, Tomáš: *Svätý Jozef v dějinách spásy*. Olomouc 2020. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta.

TAUCHMANOVÁ, Jana: *Ikonografie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nové Pace*. Hradec Králové 2018. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Radek Martinek.

UHROVÁ, Eliška: *Patrocinia kostelů na Moravě a jejich změny*. Olomouc 2018. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Přírodovědecká fakulta. Vedoucí práce: Jindřich Frajer.

URBÁNKOVÁ, Zuzana: *Poutní kaple na Skalce u Mnišku pod Brdy*. Praha 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce: Jan Royt

VASILOVÁ, Ludmila: *Kostel Nejsvětější Trojice ve farnosti Běhařovice*. Olomouc 2017. Magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Teologická fakulta. Vedoucí práce: Jitka Jonová.

VASILOVÁ, Ludmila: *Kostely s renesančními prvky na Moravskokrumlovsku*. Olomouc 2019. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta.

VEDRALOVÁ, Helena: *Klášter v Zásnukách – historie po roce 1989*. Brno 2017. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Dagmar Koudelková.

ŽÁKOVÁ, Gabriela: *Raně novověká historie a památky Veselí nad Moravou a jejich využití ve výuce dějepisu*. Brno 2020. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Tomáš Knoz.

INTERNETOVÉ ZDROJE

BENEŠ, Petr Regelát: Úvod do františkánské hagiografie [online]. In: Institut františkánských studií. [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://frantiskanstvi.cz/Regalat-hagio/Hagiografie%20uvod%202011.pdf>

Bernard Sannig. In: *MUNI Katedra filosofie: Slovníček českých filosofů* [online]. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/sannig.html>

Bílý, Jan Evangelista (1819-1888). In: *PROVENIO: virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/809899b9-5c3f-4d53-ae3a-3f053f8ca9a0>

Blümegen, Petr Alcantara, hrabě, 1754–1813. In: *PROVENIO: Virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/c60e7351-ced3-4711-be8d-0937781c958d>

Czytelnia 19 października: Świąty Piotr z Alkantary, prezbiter. In: *Brewiarz: Internetowa liturgia godzin* [online]. [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/10-19d.php3>.

Evidenční list nemovité kulturní památky: pořadové číslo 764. In: *Metainformační systém Národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%28344313+OR+1249766%29

Evidenční list nemovité kulturní památky: pořadové číslo 3395. In: *Metainformační systém Národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/preview.htm?id=1215156&nocache=

Hikl, Jan, 1860–1944. In: *Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, příspěvková organizace* [online]. [cit. 2021-01-06]. Dostupné z: <https://katalog.kfbz.cz/records/a83b9012-a648-48aa-bc52-970c885c9b00>

Historie obce. In: *Obec Količín* [online]. [cit. 2021-01-06]. Dostupné z: <https://www.obec-kolicin.cz/historie-obce/>

Hueber, Fortunatus. In: *Deutsche Biographie* [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd123139465.html#adbcontent>

Hugo Jan Karlík. In: *Encyklopedie Plzeň* [online]. [cit. 2020-12-05]. Dostupné z: https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=1728

Kaple sv. Alžběty. In: *Alžbětinky v Brně* [online]. [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://alzbetinky.webnode.cz/search/?text=Alkantary>

Karlík, Hugo Jan, 1807–1894. In: *PROVENIO: Virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2020-12-05]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/a9f1e383-4014-4b11-aaf1-3af18d369704>

Klášter Svatá Dobrotivá. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klaster-svata-dobrotiva-2144128>

Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie. In: *Farnost Nová Paka* [online]. [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.farnostnovapaka.cz/10-zakladni-www/12-klasterni-kostel-nanebevzeti-panny-marie>

Klášterní kostel sv. Františka. In: *Votice: oficiální web města* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.mesto-votice.cz/klasterni-kostel-sv-frantiska/d-6727>

Kostel sv. Martina (Lidice, Česko). In: *Středočeská vědecká knihovna v Kladně* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://ipac.svkkkl.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-k0006548-Kostel-sv-Martina-Lidice-cesko/

Kostely. In: *Římskokatolická farnost Nýřany* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.farnost-nyrany.cz/clanky/kostely-a-kaple/kostely/>

Louis of Granada. In: *Encyclopedia* [online]. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/louis-granada>

Močidlec – kostel sv. Jakuba Většího. In: *Památky a příroda Karlovarska* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/mocidlec-kostel-sv-jakuba-vetsiho>

Morový sloup. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/morovy-sloup-15046744>

NEŠPOR, Zdeněk R.: Výchova kněží a jejich působení na přelomu 18. a 19. století. In: *Časopis Lidé města: Fakulta humanitních studií CUNI* [online]. [cit. 2021-4-29]. Dostupné z: <https://lidemesta.cuni.cz/LM-659.html>

Obnova kostela: poslední oprava kostela. In: *Farnost Markvartice* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.farnost-srbska-kamenice.cz/farnosti/farnost-markvartice>

OUTRATA, Jan Jakub: P. František Ekert. In: *Farnost Panny Marie Sněžné v Praze* [online]. [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <http://pms.ofm.cz/ekert.htm>

Pater Vojtěch Chanovský – světec nebo fanatik?: Přednáška pro konferenci Barokní jezuitské Klatovy, Klatovy 28. 4. 2007. In: *Klatovské katakomby: barokní jezuitské Klatovy* [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <http://katakomy.cz/media/4686/pater-vojtech-chanovsky-svtec-nebo-fanatik.pdf>

PROCHÁZKOVÁ, Petra: Kaple sv. Kosmy a Damiána (dříve kaple sv. Famiána). In: *Církevní památky Holešova* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://cirkevni-pamatkyholesova.webnode.cz/kaple-sv-kosmy-a-damiana/>

PŘIBYL, Vladimír: Další obnovený Spitzerův obraz ve Slánském muzeu. In: *Památková péče na Slánsku* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://www.pamatkyslany.cz/dalsi-obnoveny-spitzeruv-obraz-ve-slanskem-muzeu/d-1374>

PŘIBYL, Vladimír: Sochy v klášterní aleji ve Slaném. In: *Památková péče na Slánsku* [online]. [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <http://www.pamatkyslany.cz/sochy-v-klasterni-aleji-ve-slanem/d-1253>

San Pedro de Alcántara 1499–1562: Tratado de la oración y meditación. In: *Documenta Catholica Omnia* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/14991562,_Alcantara,_de,_Pedro,_Santo,_Tratado_de_La_Oracion_Y_Meditacion,_ES.pdf

Socha Panny Marie Družecké (Družec, Česko). In: *Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace* [online]. [cit. 2021-01-14]. Dostupné z:

https://ipac.svkk1.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-k0201130-Socha-Panny-Marie-Druzecke-Druzec-cesko/

Socha sv. Antonína Paduánského. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/socha-sv-antonina-paduanskeho-536774>

Socha sv. Petra z Alkantary. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/socha-sv-petra-z-alkantary-3171103>

Socha sv. Petra z Alcantéry. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/socha-sv-petra-z-alcantery-15328627>

Socha sv. Václava. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/socha-sv-vaclava-14665936>

Sloup se sousoším – Morový sloup. In: *Památkový katalog: Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/sloup-se-sousosim-morovy-sloup-14774483>

Šikmý kostel sv. Petra z Alkantary – rarita v celém Česku. In: *Karviná: oficiální stránky statutárního města Karviná* [online]. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://www.karvina.cz/mesto-karvina/sikmy-kostel-sv-petra-z-alkantary-rarita-v-celem-cesku>

ThDr. Jan Evangelista Bílý. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/homemmb/?acc=profil_osobnosti&load=19400

Veit, Hieronymus. In: *Bibliografické databáze bohemikálních tisků, rukopisů a moderní literatury* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://knihoveda.lib.cas.cz/Search/Results?lookfor=Veit,%20Hieronymus&type=Author>

VOIT, Petr: Jan Václav Spitzer. In: *Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Jan_V%C3%A1clav_Spitzer

VON MEHR, Bonaventura: Martin (Linus) von Cochem (Cochemius, Cochemensis, Cochheim). In: *Deutsche Bibliographie* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz58612.html#ndbcontent>

Založení spolku „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“. In: *Internetová encyklopedie dějin města Brna* [online]. [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=4570

RESPONDENTI

Soukromá emailová korespondence s Antonem Bernardinem Šmidem (kaplan klášterního kostela františkánů v Uherském Hradišti). 23. 4. 2020.

Soukromá emailová korespondence s Ivo Prokopem (probošt františkánského kláštera v Jindřichově Hradci). 6. 5. 2020.

Soukromá emailová korespondence s Magdou Černou (zástupce vedoucí Odboru správy movitého majetku litoměřického biskupství). 20. 5. 2020.

Soukromá emailová korespondence s Markétou Baštovou (kurátorka sbírek Provincie kapucínů v ČR). 6. 5. 2020.

Soukromá emailová korespondence s Petrem Alkantarou Petřivalským (rektor klášterního kostela kapucínů v Sušicích). 28. 4. 2020.

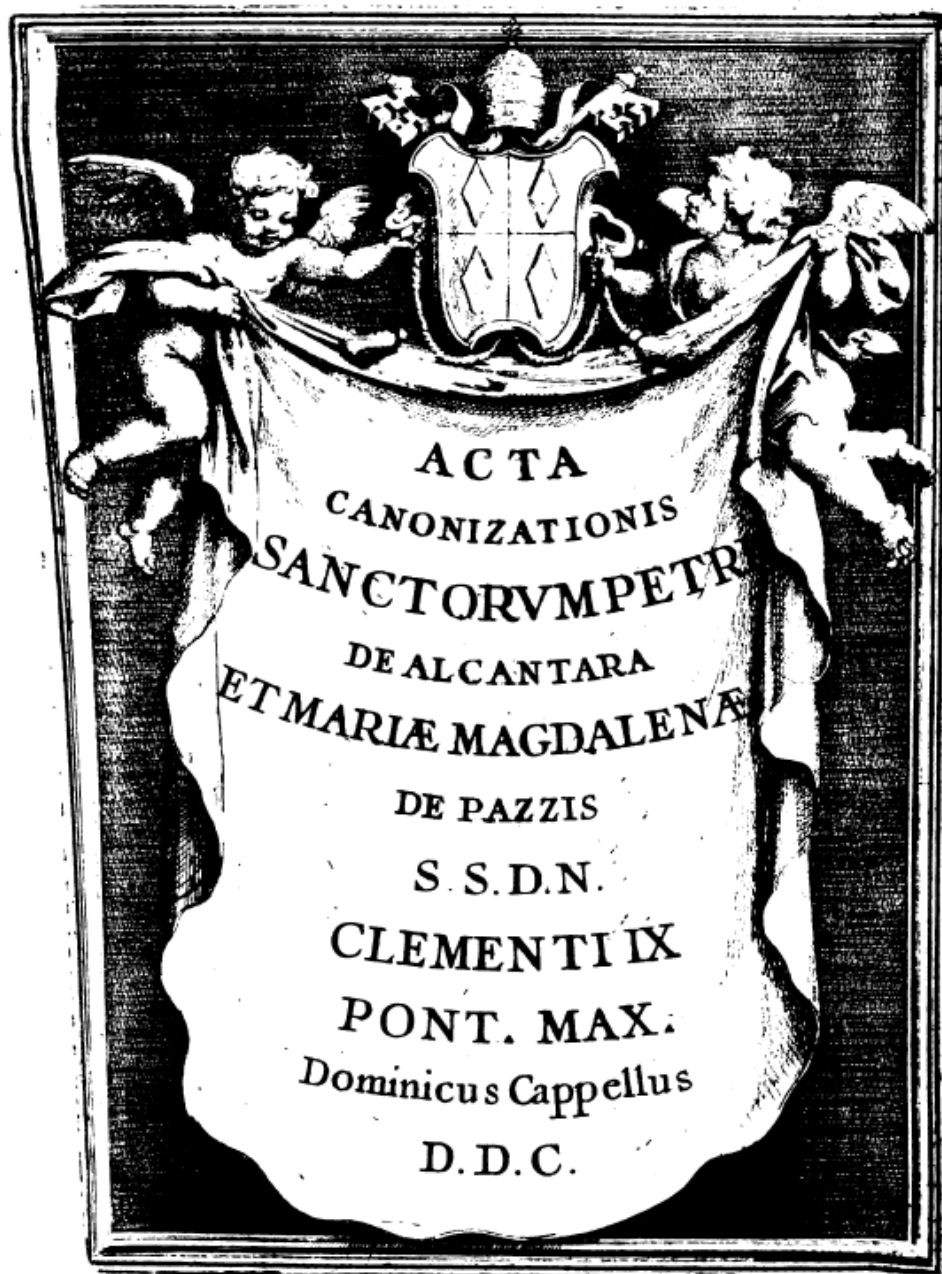
Soukromá emailová korespondence s Przemysławem A. Traczykem (duchovní správce farnosti Karviná-Doly). 18. 5. 2020.

Soukromá emailová korespondence s Radovanem Hradilem (duchovní správce farnosti Velké Hoštice). 20. 5. 2020.

Soukromá emailová korespondence s Terezou Kasalovou (správce depozitáře Arcibiskupství olomouckého). 6. 4. 2021.

Soukromá emailová korespondence s Vladimírem Příbylem (vedoucí odboru kultury města Slaný). 14. 11. 2020.

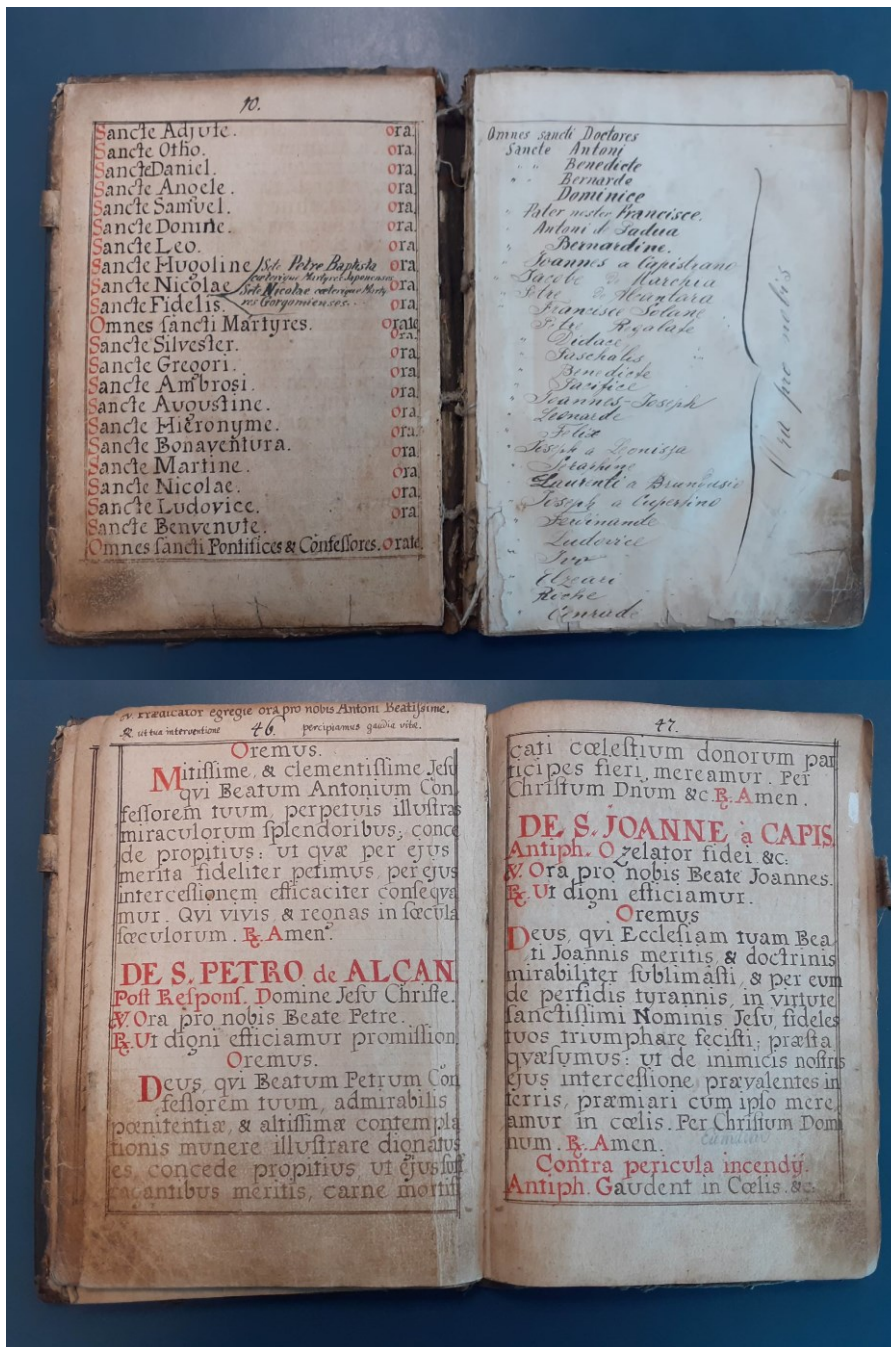
PŘÍLOHA

Obr. 1 – Titulní strana spisu *Acta Canonizationis S. Petri se Alcantara et Mariae Magdalenae de Pazzis*

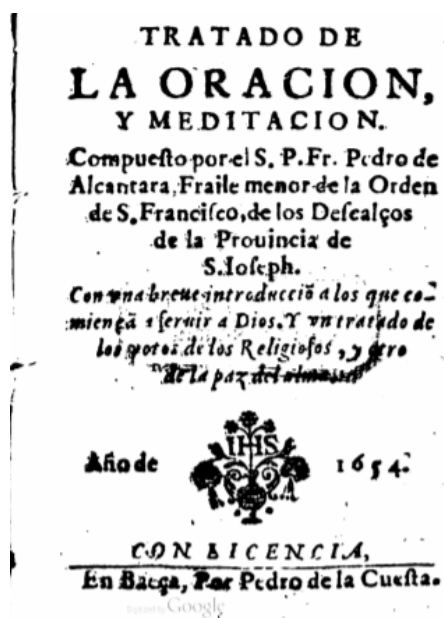
Obr. – 2 Vyobrazení Petra z Alkantary a Marie Magdalény de' Pazzi u Boha
pocházející z *Acta Canonizationis S. Petri se Alcantara et Mariae Magdalenae
de Pazzis*

Obr. 3 a 4 – Rukopis *Suffragia sanctorum litaniae et preces diversae* pocházející z Kroměříže z roku 1759 a uložený v Moravském zemském archivu v Brně

Obr. 5 – Rytina vyobrazující sv. Petra z Alkantary ve spise *Thesaurus Franciscanus*

Obr. 6 – Titulní list knihy sv. Petra z Alkantary *Tratado de la oracion, y meditacion*

Obr. 7 – Kostel sv. Petra z Alkantary v Karviné-Dolech

zdroj: *Metainformační systém Národního památkového ústavu*, soubor T0014747

(autorka Andrea Kožuszniková, pořizeno 30. 7. 2013)

Obr. 8 – Oltářní obraz sv. Petra z Alkantary v Holešově v kostele sv. Anny

zdroj: Karel Bartošek

Obr. 9 – Obraz sv. Petra z Alkantary v kapli sv. Kosmy a Damiány kostela sv. Anny
v Holešově

zdroj: Karel Bartošek

Obr. 10 – Oltář sv. Petra z Alkantary v kostele sv. Antonína Paduánského v Dačicích
zdroj: *Karmel Matky Boží: klášter bosých karmelitánek v Dačicích* [online]. Dostupné z:
<http://www.karmelitky.cz/historie-klastera/>

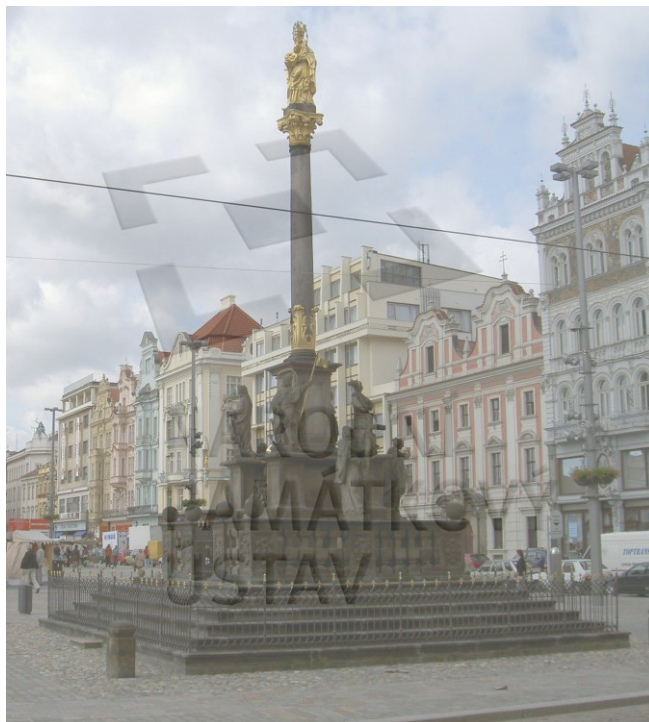
Obr. 11 a 12 – Obraz sv. Petra z Alkantary ve Slaném před restaurátorským zásahem a po něm

zdroj: archiv Odboru kultury a památkové péče Městského úřadu Slaný

Obr. 13 – Obraz světce uložený v poličském muzeu (inv. č. Gos 59), dílo bylo identifikováno jako ztracený obraz sv. Petr z Alkantary z kostela Máří Magdalény v Brně

zdroj: Městské muzeum a galerie Polička

Obr. 14 a 15 – Plzeňský mariánský sloup a tamní socha sv. Petra z Alkantary

zdroj: Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Plzni,
soubory a P0015653 (autor Petr Domanický, pořízeno 29. 6. 2007) a P0058983
(autor Viktor Kovařík, pořízeno 19. 5. 2014)

Obr. 16 a 17 – Morový sloup v Moravské Třebové a tamní socha sv. Petra z Alkantary
zdroj: *Metainformační systém Národního památkového ústavu*, soubor E0007260
(autorka Věra Řiháková, pořízeno 12. 11. 2003) a E0054761 (autor Václav Paukert,
pořízeno 15. 3. 2018)

Obr. 18 – Mariánský morový sloup v Uherském Hradišti

zdroj: *Metainformační systém Národního památkového ústavu*, soubor Z0002274

(autorka Grmolenská Martina, pořízeno 7. 7. 2006)

Obr. 19 a 20 – Socha sv. Václava v Bystrém a její podstavec, na kterém dříve stávala socha sv. Petra z Alkantary

zdroj: *Metainformační systém Národního památkového ústavu*, soubory E0052752 a E0058164 (autor Václav Paukert, pořízeno 29. 11. 2018)

Obr. 21 a 22 – Socha sv. Petra z Alkantary v Uherském Ostrohu

zdroj: *Metainformační systém Národního památkového ústavu*, soubor Z0025629 a Z0025628 (autor Vít Klimeš, pořizeno 2007)

Obr. 23 a 24 – Socha sv. Petra z Alkantary na Plumlově

zdroj: *Metainformační systém Národního památkového ústavu*, soubory M0015995 a M0027566 (autorka Irena Blažková, pořizeno 2007)

Obr. 25 – Párové relikviáře sv. Petra z Alkantary a sv. Natálie původně z Dobromilic
zdroj: památková péče Arcibiskupství olomouckého (autorka Lada Kolářová, DiS)

Obr. 26 – Relikviář sv. Petra z Alkantary z Velkých Hoštic

Sv. Petr z Alkantary.

19. října.

Jest přední ozdobou a obnovitelem tuhé kázně řádu sv. Františka z Assisi. Založil pak řád ještě přísnější. Žil 1499—1562 nejvíce ve Španelsku.
V brněnské diecesi zasvěcena je mu kaple ve Vilimovicích (f. Jedovnice).

Modlitba církevní.

Antifona: To dobře, služebníče dobrý a věrný; že jsi nad málem byl věrný, nad mnohem tebe ustanovím: vejdiž v radost pána svého.

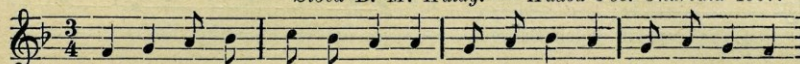
V. Spravedlivého provedl Pán cestami přímými.

R. A ukázal mu království Boží.

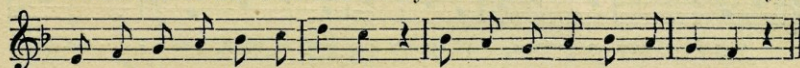
Modlitba: Bože, jenž jsi blahoslaveného Petra, vyznavače svého, darem podivuhodného pokání a nejhlubšího rozjímání osvítili ráčil: dej nám, prosíme; abychom přímluvou jeho zásluh, na těle jsouce umrtveni, snadněji věci nebeské chápali. Skrze Pána . . .

708. Sv. Petr z Alkantary, františkán, zakladatel řádu.

Slova B. M. Kuldy. — Hudba Jos. Charráta 1907.

1. Pán Bůh Pe-tru z Al-kan-ta-ry vel-ké rá-čil dá-ti da-ry,

on pak Bo-hu ke cti s pí-lí vě-no-val vše svo-je sí-ly.

2. Moudře veden otcem, matkou, - záhy poznal manu sladkou - modlitbu a Boží bázeň, - oblíbil si tuhou kázeň.

3. Slavně jinoch prošel školy; - netkly se ho hříchů boly; - vyhýbal se cestám bludným, - zůstal zbožným, ctnostným, cudným.

4. V Serafickém rouše prostém - sloužil Bohu tuhým postem; - uctivě i starší bratři - na pokoru jeho patří.

5. Stav se knězem, pravdou Boží - hubil v duších hříchů hloží; - z nevěrců a ze hříšníků - tvořil pluky kajeníků.

6. V poustevně jak anděl pouhý - trávil život po čas dlouhý - rozjímáním, postem, bděním, - modlitbou a žalmů pěním.

7. Povolán byv v čelo řádu, - obrodil

jej od základu, - svědomitě ve všem hově - tuhé kázní Františkově.

8. V novém řádě kázní tužší - vedl bratry ve styk užší - s nebem, s Kristem věčným Bohem - v zemském dolu přebohém.

9. Stalo se to za zlé doby; - tenkrát peklo spoustu zloby - vychrlilo mocí klatou - na Kristovu církev svatou.

10. Nastala mu vážná chvíle, - kdy měl ustát v spasném díle; - živá kostra klečíc chtěla - svátost Božího vzít Těla.

11. Pokořiv se Bohu Synu - pravil: „Rád jdu k Hospodinu“; - a již klidně zesnul v Pánu, - duše vešla v nebes bránu.

12. Svatý Petře z Alkantary, - zle zas řádí ďábel starý; - vyprošuj nám z nebe světla, - aby spasná víra vzkvetla.

Sv. Vendelín, opat.

20. října.

Jsa korunním princem škotským, opustil dům otcovský, putoval do Říma a pak se usadil jako poustevník v kraji trevírském. Nějaký čas pásal ovce jednoho statkáře. Vrátil se do poustevny, stal se opatem benediktinského kláštera v Toleji a zesnul v Pánu roku 650 Sv. Vendelín je patronem rolníků proti nemocem zvířat domácích, zvláště oвец.

Obr. 27 – Píseň ke sv. Petrovi z Alkantary v knize *Cesta k věčné spáse: Modlitby a duchovní písně pro katolickou mládež i pro dospělé*

zdroj: Miroslav Jáně